

Örökös elnöki tagok bejegyzései
1944. évi június 10. - 1944. évi június 10. között

Kései főhajtás

A holokauszt jogász áldozatai

Kései főhajítás

A holokausz jogász áldozatai

Szerzők:

Kovács M. Mária, Buchmüller Péter, Schweitzer Gábor

Szerkesztő:

Kovács M. Mária

A kötet Magyarország 2015. évi IHRA elnökségének alkalmából készült.

A kötet megjelenését az Igazságügyi Minisztérium támogatta.

Felelős kiadó:

Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft.

Megjelent 10 (B/5) ív terjedelemben

Nyomtatta: Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft., 2016.

Tartalom

Trócsányi László

Ajánlás 7

Recommendation 13

Kovács M. Mária

A holokauszt és az ügyvédség 21

Schweitzer Gábor

„Búcsú a magyar zsidó bíraktól” 69

Buchmüller Péter

A holokauszt során elhunyt magyar ügyvédek 85

Ajánlás

Külön öröm és büszkeség számomra, hogy a kötet, amelyet az Olvasó a kezében tart, a Nemzetközi Holokauszt Emlékezési Szövetség (IHRA)¹ magyar elnökségének idején jelenhet meg. Magam is részt vehettem Ottawában IHRA-elnökségi évünk megnyitóján. Gyertyát gyújthattam a budapesti zsinagóga és a gettó felszabadításának hetvenedik évfordulóján. Koszorút helyezhettem el Jeruzsálemben a holokauszt áldozatainak emlékműve előtt. Most pedig ez a könyv arra ad lehetőséget, hogy a származásuk miatt áldozattá vált zsidó és zsidó származású magyar jogászok emléke előtt tisztelgjunk. A kötet megjelenésének nagylelkű anyagi támogatásáért köszönet illeti a Közép-Európai Egyetemet (CEU).

„Így írtam meg ezt ... *et salvavi animam meam*”: ezzel a mondattal bocsátotta útjára Szekfű Gyula „Három nemzedék” című nagy művét 1920-ban. 1920: Trianon és a *numerus clausus* éve. Az első világháború értelmetlen véráldozata után az ezeréves magyar állam addig ismert formájában megszűnt létezni. A háború mindig rosszabb állapotot hagy maga után, mint amit talál. Trianon a magyar államot, a *numerus clausus* a magyar jogállamot, a magyar alkotmányosságot csonkította meg. A seb ráadásul üszkösödésnek indult. Ez a folyamat vezetett ahhoz a tragédiához, amelyet ez a könyv tárgyal. Szekfű idézett mondata hitvallás amellet, hogy az írás erkölcsileg releváns tett. Sőt, adott esetben kötelesség, melynek megtétele megmenti lelkünket, elmulasztása viszont a legsúlyosabb következményekkel járhat. A kötet, amelyet az olvasó a kezében tart, világosan példázza ezt. Emléket állítani a holokausztban elpusztított zsidó ügyvédeknek és más jogászoknak, kollégáinknak, vagy – ahogy akkor mondták – kartársainknak: ez erkölcsi kötelesség, amelynek most eleget teszünk. Nem egyszer és mindenkorra. Nem lehet, nem elég egyszer emlékezni. Ki az, aki szülei, nagyszülei sírját ne keresné fel újra és újra? Az emlékezetnek kultúrája van.

Az Igazságügyi Minisztérium régi adósságot kíván törleszteni ennek a könyvnek a megjelentetésével. Miniszterségem egyik legfőbb feladatának azt tekintem, hogy a jogállamiság eszméjét, azaz a jog uralmát hirdessük. Ez nem megy

¹ International Holocaust Remembrance Alliance

anélkül, hogy felhívjuk a figyelmet arra, amikor ez sérült vagy sérül. Erkölcsi kötelességünknek tartjuk, hogy a holokaust jogász áldozatainak emléket állítsunk. A kommunista érában erre nem volt mód: a soáról alig lehetett hallani. A hivatalos ideológia az osztályharcot tekintette a történelem mozgatójának és fő princípiumának. A holokaust, és az ahhoz vezető faji, vallási és etnikai alapú kirekesztés nem illett bele ebbe a sémába. A „fasizmus” áldozatairól illet beszélni, összemosva a hatszázezer szisztematikusan elpusztított zsidót a Don-kanyar kétszázezer áldozatával, és a jóval kisebb számú aktív és elesett vagy kivégzett ellenállóval. De az elmúlt huszonöt év is tovább görgette maga előtt ezt az adósságot a zsidó magyar jogász áldozatok iránt: a gondolat talán megvolt, de nem érett meg a cselekvésre. Szembe kell néznünk a múlttal akkor is, ha az nem volt dicső, sőt, amikor egyenesen a jog halálát eredményezte. A jog halála pedig ártatlan emberek, kollégák halálát is jelentette. A múlt tükréből azok a pályatársaink néznek ránk vissza, akik jogászai hivatásukat Magyarországon látták el magas szakmai és erkölcsi mércék szerint, és akik egykor ennek a társadalomnak megbecsült tagjai voltak egészen addig, amíg ezt a megbecsülést – nem az ő hibájukból – a rágalmak, a kirekesztés, üldözés és végül a megsemmisítés légköre váltotta fel.

A magyar zsidóság tragédiája személyes sorstragédiákból áll össze. Ám jelen van a közösségi dimenzió is, egy-egy szakma, hivatásrend, társadalmi csoport történetében is. Kovács M. Mária itt megjelenő tanulmánya elsősorban az elbeszélés erejével hat. Az ítéletet az olvasóra bízta, amely ezek után már nem lehet kétséges. Külön erénye, hogy a történetet messziről indítja, és bepillantást enged a hazai zsidó jogászság vézskorszak előtti arcképcsarnokába is. Ezzel érzékelteti az olvasóval, milyen magasságokból vezetett az út a szakadékba. A magyar jogásznemzet – vagy, ahogyan Buday Dezsőt idézi Kovács M. Mária: „ügyvédnemzet”. Ez az állítás gunyorosan is idézhető, de az én olvasatomban inkább azt jelenti, hogy a magyar alkotmányos hagyományokban olyan erősen él a jog uralmának, a jogállamiságnak az eszméje, hogy az még a legkegyetlenebb diktatúrákkal szemben is képes volt ellenállásra, és amikor elbukott, bukása csak ideiglenes lehetett. Mint a szellemi élet más területein, a magyar zsidóság a modern magyar jogi kultúra kialakulásához is kiemelkedő mértékben járult hozzá. Viszonylag kevéssé ismert, hogy az első magyar büntető törvénykönyv, az 1878. évi V. tc. kodifikátora és névadója, Csemegi Károly, egykori 48-as honvéd őrnagy, majdani igazságügyi államtitkár, a Magyar Jogászegylet megalapítója zsidó születésű volt. A „Csemegi-kódex” nemzetközi hatásának bizonyult, és 1885-ben Párizsban a francia kormány pénzén lefordították és kiadták. A 20. századból említhetem

Vámbéry Rusztmet, Vámbéry Ármin orientalista apjához hasonlóan sokoldalú fiát, aki védőügyvéd (leghíresebb védenca József Attila volt annak 1922-es, végül felmentéssel végződő istengyalázási perében), kiváló kriminológus volt, és nem mellesleg 1896-tól évekig az Igazságügyi Minisztériumban a törvény-előkészítést vezette. Beck Salamon alakja, az „utolsó magyar esetjogász”, akit tanítványai egyetemen belül és kívül „Sala bácsiként” emlegettek, már átvezet minket a holokaust ügyvéd áldozatainak világába. Őt előbb törölték az ügyvédi névjegyzékből, majd internálták és munkaszolgálatra vitték. Ő maga túlélte, de szintén elhurcolt András fia belepusztult a borzalmakba. Beck Salamon a háború után polgári nézetei ellenére is egyetemi magántanár lehetett, sőt, pályafutását az ELTE Polgári Jogi és Polgári Eljárásjogi Tanszékének vezetőjeként fejezhette be 1960-ban. Hatása máig tart. Neki is köszönhető, hogy a magyar magánjogi hagyományokból – és ezáltal az egész magyar jogi kultúrából – sok mindent sikerült átmenteni egy olyan korban, amelyekben egyébként éppen e hagyományok tagadását hirdették. A névsort még sokáig folytathatnám, és a tanulmány szerzője meg is teszi.

„Az értelmiségi szakmák szervezetei közül egyedül az ügyvédeké tanúsított számottevő ellenállást a zsidótörvényekkel szemben.” Ez akár tételmondat is lehetne, amit a szerző azután meggyőzően igazol is. Büszkéek lehetünk-e erre mi, (nem is annyira) kései utódok? Egy biztos: a végkifejlet felől nézve inkább szégyenkezni és elgondolkodni van okunk. Mert különböző sebességgel ugyan, de majdnem mindenki csúszott tovább a lejtőn: 1937-ben az ügyvédi pályára lépőkre mégis érvénybe lépett a „zárt szám”, majd a három zsidótörvény teljes súlyával temette maga alá a zsidó, majd zsidó származású (akkori szóhasználat: „zsidónak minősülő”) ügyvédek, akik 1939-ben az ügyvédi kar hatvan százalékát tették ki. Ha lassan is, a fajvédő MÜNE (Magyar Ügyvédek Nemzeti Egyesülete) mégiscsak kiszorította a nagyrészt szabadelvű, magyar alkotmányos hagyományok és kultúra talaján álló ügyvédi kamarát. Arnold Toynbee és Josef Ratzinger szerint a történelmet a kreatív kisebbségek viszik előre. Ám sajnos létezik, és időnként szerephez jut a destruktív kisebbség is. A MÜNE sohasem képviselte a hazai ügyvédség többségét. A háborúval járó erkölcsi pusztulás légkörében, amikor néhány szent és hős kivételével szinte mindenki csak a maga életéért és sorsáért aggódott, lehetővé vált a holokaust, s benne a zsidó magyar ügyvédek holokaustja.

Az antiszemitizmus egyik fő hajtóereje mindig az irigység volt. Erre hoz eklatáns példát a tanulmány: a MÜNE vezetésében résztvevő Mátyásfalvy Erich

1942-ben 17 vállalat igazgatóságának volt a tagja, s közülük 12-ben 1939 után kapott megbízást – a kiszorított zsidó kollégák székébe ülhetett, hasonló „elveket” valló több más kartársához. A legrosszabb azonban még hátra volt. 1944. március 19-én a náci Németország csapatai megszállták Magyarországot. Ez megnyitotta az utat a zsidó magyarok deportálása és fizikai megsemmisítése előtt. A megszállás után mindössze három nappal a Gestapo elkezdte a zsidó ügyvédek letartóztatását. Könnyű dolguk volt, tudták, kiért és hová kell menniük: a MÜNE ugyanis előzőleg 700 fős „zsidólistát” adott át nekik! Vagyis magyar ügyvédek más magyar ügyvédek szolgáltattak ki egy idegen katonai megszálló hatalomnak – lényegében halálra szánva őket. Némi vigaszul szolgálhat, hogy az ABC sorrendben folyó letartóztatásokat az Igazságügyi Minisztérium közbelépése nyomán a „K” betűnél – akkor még – abbahagyták. Az internáltak a kistarcsai tábor emberséges parancsnokának, Vasdényei Istvánnak köszönhetően megmenekülhettek ugyan, ez azonban már nem az árulókon múlt. A tanulmány megemlékezik egy másik, párhuzamos történetről: azoknak az ellenállásáról, akik – mint pl. Komarnicki Román és a Keresztény Ügyvédek Nemzeti Szövetségébe tömörülő más ügyvédek – keresztényi, hazafias meggyőződésüktől – vagy egyszerűen emberségüktől – vezettetve fékezni próbálták a pályatársaik kirekesztésére és elveszejtésére irányuló törekvéseket.

A szegény ettől még megmarad. Nem kell félnünk szegyenkezni! Az ókori zsidó bölcsességi irodalom egyik fő művében, Sirák fia könyvében olvassuk: „Mert van szegyenkezés, amely bűnre vezet, és van szegyenkezés, amely tiszteletet és kegyelmet szerez.” (Sir 4,25)

1920: Trianon és *numerus clausus*. 1944: háború és *numerus nullus*. A magyar állam, a magyar jogállam megcsonkítása után következett a magyar nemzet megcsonkítása, százezrek fizikai elpusztítása. A Buchmüller Péter által összeállított, e kötetben szereplő lista önmagában is megdöbbentő. 1592 olyan magyar ügyvéd nevét és néhány adatát tartalmazza, akik vagy munkaszolgálatban, vagy a deportálás következményeképpen veszttek oda. A névsor láttán felmerül a kérdés: hogyan lehet tagadni a soá megtörténtét? Alighanem csak egy olyan ordas eszme híveként teheti ezt meg bárki, amelyik az Alaptörvényünkben foglalt demokratikus, keresztény és humanista értékrend elleni támadással ér fel. Ezért is tartom helyénvalónak, hogy Magyarországon a holokausztagadásának büntetőjogi következményei vannak.

A jogászi pályára lépett magyar zsidók túlnyomórészt, de nem kizárólag az ügyvédi hivatásrendet gazdagították. A kötet második szerzője, Schweitzer Gábor a zsidó származású bírakkal, s közülük néhányának a sorsával foglalkozik kétségtelenül hiánypótló tanulmányában. Az összeállítás három témakört érint: egyrészt azt mutatja be, hogy miként kerültek a zsidó bírák eltávolítására irányuló rendelkezések az ún. második zsidótörvény rendelkezései közé, másrészről rövid áttekintést nyújt a korszak ismertebb zsidó bírairól, végül pedig néhány példán keresztül azt szemlélteti, hogyan alakult a sorsa az egykori zsidó bírának a második világháború idején. A zsidó bírák eltávolítása azt a nézetet juttatta kifejezésre, hogy a zsidók nem méltók arra, hogy ítélkezési funkciót lássanak el, és a Szent Korona nevében ítéljenek adott esetben keresztények fölött. A második zsidótörvény a zsidó bírát nem egyszerűen korlátozta az ítélkezés ellátásában, hanem egyenesen megfosztotta őket az ítélkezésben való részvételtől. A második zsidótörvény parlamenti vitája kevés figyelmet szentelt a zsidó bírák nyugdíjazásának, illetve elbocsátására irányuló rendelkezések megvitatásának. Mindez abból a szempontból esetleg meg is magyarázható, hogy a törvényjavaslat jogkorlátozó és jogfosztó rendelkezései által közvetlenül sújtott tíz- és tízezrekhez képest a bírák kizárása kevés embert érintett közvetlenül. A „fajvédők” azonban addig nem nyughattak, amíg az utolsó akár csak sokad íziglen zsidó származású bírát is ki nem űzték onnan, ahová az emancipáció óta elkezdtek bebocsátást nyerni: a „magyar igazságszolgáltatás évezredes csarnokából”. Az 1930-as népszámlálás adatai szerint Magyarországon mindössze 32 zsidó vallású bíró működött. Jogfosztásuk ettől még jogfosztás maradt, miként a későbbiekben is sztozniuk kellett zsidó honfitársaik sorsában.

Nem csak az egyénnek, a közösségnek, a nemzetnek is van lelke – amint van, kell, hogy legyen emlékezete. Az emlékezetet nem a felejtés, hanem a több és jobb emlékezés tisztítja és menti meg. Közös emlékezetünk megmentése lelkünk megmentése. Köszönöm, hogy a kötet szerzői és szerkesztői megírták ezt – *et salvaverunt animam nostram*.

Trócsányi László, igazságügyi miniszter

Recommendation

It is a particular pleasure and honour for me that the volume you are holding was published during the Hungarian presidency of the International Holocaust Remembrance Alliance. I was myself able to participate in the inauguration of our year in the IHRA Presidency, which took place in Ottawa, Canada. I also lit a candle on the 70th anniversary of the liberation of the Budapest synagogue and Jewish ghetto, and laid a wreath at the monument to victims of the Holocaust in Jerusalem. This book is an opportunity to pay tribute to the Hungarian legal professionals who were victimised because of their Jewish faith or origin. I must thank the Central European University (CEU) for its generous financial support for the publication of this book.

Gyula Szekfű published his great work *The Three Generations* with the following words in 1920: "So I wrote this *et salvavi animam meam*." This was the year of Trianon and the *numerus clausus*. After the senseless bloodshed of the First World War, the 1000-year-old Hungarian state ceased to exist in its previous form. War always leaves matters worse than it finds them. Trianon destroyed the Hungarian state and the *numerus clausus* laid waste to the rule of law and Hungarian constitutionalism. Worse, the wound started to become gangrenous. This process led to the tragedy discussed in this book. The quote from Szekfű demonstrates that writing is a moral necessity. In certain cases, it is even an obligation that saves our souls – failure to write can have the gravest consequences. This book is a good example of this. Commemorating Jewish lawyers and jurists, our colleagues and – as they said at the time – *kartársak* (confreres), killed during the Holocaust is our moral duty. And it is not a duty we can fulfil once and lay to rest forever. It is not enough to remember just once. Who does not return to the graves of their parents and grandparents time and again? Commemoration has its own culture.

The Ministry of Justice intends to repay an old debt with the publication of this book. I consider promoting the principle of rule of law, and the effectiveness

of law, to be one of my main tasks as a Minister. This cannot be undertaken without drawing attention to those occasions when rule of law was or is violated. We consider it our moral duty to pay tribute to victims of the Holocaust in the legal profession. There was no possibility to do this during the communist-era: it was rare to even hear mention of the Shoah. The official ideology considered class struggle to be the main driver and principle of history. The racial, religious and ethnically based exclusion leading to the Holocaust failed to fit this narrative. It was accepted to refer to the victims of "fascism", blurring the distinctions between the 600,000 systematically slaughtered Jews, the 200,000 victims of the Don Bend and the smaller number of active, fallen or executed resistance fighters. The last 25 years also passed on this debt to the Hungarian legal profession: the thought may have surfaced but was not ready to be acted upon. We have to face the past even if it is not glorious, even when it precipitated the death of law. The death of law meant also the death of innocent people and colleagues. Our colleagues who had performed their work according to high professional and moral standards, who had been respected members of this society until this respect, through no fault of their own, turned into an atmosphere of accusations, exclusion, persecution and annihilation. They are now looking back at us from the mirror of the past.

The tragedy of the Hungarian Jews comprises personal life tragedies. However, the community dimension is also present in the story of a craft, a profession, and a group of society. The impact of this study by Mária M. Kovács lies primarily in the power of the narrative. It is left with the reader to pass judgement, yet of the conclusion there can be no doubt. It is a particularly powerful feature of the story that the author sets out from afar, providing a glimpse into a portrait gallery of the Jewish legal profession in Hungary before the Holocaust. This is how she demonstrates to the reader the heights from which the descent into the abyss began. Hungary is a judicial nation, or, as Mária M. Kovács quotes Dezső Buday, a "nation of lawyers". The statement could be considered sarcastic, but I interpret it to mean that the rule of law, the principle of the rule of law, is so strong in Hungarian constitutional traditions that it was able to withstand even the cruellest of dictatorships. When it failed, it did so only temporarily. As they did in other fields of intellectual life, Hungarian Jews made an outstanding contribution to the development of Hungarian legal culture. It is relatively little known that Károly Csemegi, the man who codified and gave his name to the first Hungarian Penal Code, Act V of 1878, was of Jewish origin. He was also a major

during the revolution of 1848 and later became Secretary of State for Justice, and founder of the Hungarian Lawyers' Association. The Csemegi Codex had international significance – the French Government financed its translation and publication in 1885. From the 20th century, I could mention Ruzstem Vámbéry, who resembled his orientalist father Ármin Vámbéry in terms of his versatility. Ruzstem was a defence lawyer (his most famous client was Attila József, who was eventually acquitted of blasphemy in 1922), an excellent criminologist and was also responsible for the preparation of new laws in the Ministry of Justice for many years from 1896. The personage of Salamon Beck, the "last Hungarian case lawyer", or "Uncle Sala (Sala bácsi)", as he was known by his students in and outside the University, already leads us from the legal profession to the spectre of victims of the Holocaust. He was first removed from the lawyer's list, then interned and taken to a forced labour camp. While he survived, his son András, who was also abducted, died in the horror. Despite his middle-class views, Salamon Beck was able to become a private university professor, and ended his career in 1960 as Director of the Civil Law and Civil Procedural Law Department at the ELTE University. His impact lives on today. It is also thanks to him that so much could be saved of the Hungarian civil law traditions in an age when the negation of these traditions was preached. I could continue the list, but I leave that task to the author of this study.

"Of the associations of intellectual professions, it was only the lawyers' association that took any meaningful stand against the laws on Jews." This could be the hypothesis to be subsequently supported by the author. Is this something we, as (not so) distant successors, should be proud of? On the basis of the final outcome, we have rather more reason to be ashamed and to reflect. Almost everyone slipped down the slope, even if they did so at different speeds. In 1937, the "closed number" took effect for lawyers starting the profession. Later, the three laws on Jews buried the Jewish lawyers, then those of Jewish origin (those that "qualified as Jewish", as it was said at the time). This already accounted for 60% of lawyers in 1939. Albeit slowly, the racist National Association of Hungarian Lawyers (MÜNE by its Hungarian acronym) ousted the mostly liberal lawyers' chamber founded on Hungarian constitutional traditions and culture. According to Arnold Toynbee and Josef Ratzinger, history advances thanks to the creative minorities. However, the destructive minority also exists and sometimes plays a role. The MÜNE never represented the majority of national lawyers. In the atmosphere of moral destruction accompany-

ing the war, when, aside from a few saints and heroes, everybody was concerned for their own lives, the Holocaust itself and the Holocaust of Jewish Hungarian lawyers became possible.

One of the main drivers of anti-Semitism has always been envy. This study provides a revealing example of this: A leader of MÜNE, Erich Mátyásfalvy, was director of 17 companies in 1942, 12 of which he was appointed to after taking the place of ousted Jews along with his other "like-minded" colleagues after 1939. However, the worst was yet to come. On March 19, 1944 troops from Nazi Germany occupied Hungary, paving the way for the deportation and annihilation of Jewish Hungarians. Three days after the invasion, the Gestapo started arresting Jewish lawyers. It was easy to find them as the National Association of Hungarian Lawyers handed the officers a list of 700 Jews. In other words, Hungarian lawyers extradited other Hungarian lawyers to a foreign-occupying power – basically sentencing them to death. The arrests followed in alphabetical order, and it is some consolation that, thanks to the intervention of the Ministry of Justice, the arrests were halted at the letter "K". The interned were saved thanks to István Vasdényei, the merciful commander of the Kistarcsa camp. The study commemorates another, parallel story: the resistance of those who, led by their religious or patriotic convictions or solely by their humanity, attempted to resist efforts to exclude and execute their colleagues, as did Román Komarnicki and other members of the National Association of Christian Lawyers.

Despite all this, the shame rests with us. We should not be afraid to feel ashamed. According to Ben Sira, one of the most important works of ancient Jewish literature: "For there is a shame that bringeth sin; and there is a shame which is glory and grace." (Sira 4:25)

1920: Trianon and *numerus clausus*. 1944: war and *numerus nullus*. Following the destruction of the Hungarian state and Hungarian rule of law, the annihilation of the Hungarian nation began through the annihilation of hundreds of thousands of innocent people. The list, drawn up by Péter Buchmüller in this volume, is astonishing in itself. It contains the names and some details of 1592 Hungarian lawyers who died in labour camps or as a consequence of deportation. Looking at this list, the question arises: how is it possible to deny the Shoah? Anyone who does so must believe in a terribly warped set of values that constitutes an assault on the democratic, Christian and humanistic values stated in the Ba-

sic Law. This is why I find it appropriate that denial of the Holocaust should have consequences under criminal law in Hungary.

The great majority of Hungarian Jews who chose the legal profession were dedicated to their work, and they also made a significant contribution to society. The third author of this book, Gábor Schweitzer, addresses the situation of judges of Jewish origin and deals in particular with a few life stories that are unlikely to have been told elsewhere. The compilation touches three topics. Firstly, it presents how the measures for the removal of Jewish judges entered into the provisions of the second Law on Jews. Secondly, it provides a short overview of the best known judges of the time, and it closes with some examples illustrating how judges lived during and after the Second World War. The removal of Jewish judges was justified on the basis of the view that Jews were not worthy of passing judgement, and particularly of passing judgement over Christians in the name of the Holy Crown. The second Law on Jews not only restricted judges in their judicial functions but also deprived them of the right to rule. The Parliamentary discussion of the second Law on Jews did not attach great importance to the retirement of Jews or to their provisions of dismissal. This might be explained by the fact that the exclusion of judges affected relatively few people directly compared to the tens of thousands impacted by the limiting provisions of the law overall. The "racialists" however were not satisfied until they had expelled the last judge with even the slightest Jewish heritage from the "gallery of the 1000-year-old Hungarian judiciary", which they had first entered with the emancipation. According to the 1930 census, only 32 Jewish judges operated in Hungary at the time. The deprivation of their rights remains a tragedy regardless, just as they shared the destiny of their Jewish compatriots later on.

It is not just the individual, but also the community and the nation that have a soul – and they must therefore have a memory. The memory is cleansed and saved not only by oblivion, but by greater and better remembrance. Saving our common memory means saving our souls. I thank the authors and editors of this volume for this important work – *et salvaverunt animam nostram*.

László Trócsányi, Minister of Justice

Kötetünk azon ügyvédeknek és jogászoknak állít emléket, akik a negyvenes évek borzalmas zsidóüldözésének estek áldozatul. Tartozunk nekik azzal, hogy elbeszéljük történetüket. Emlékezésünk úgy lesz teljes, ha megemlékezünk azokról is, akik segítettek az üldözötteknek, még akkor is, ha megmenteni nem tudták őket. Megrendüléssel ajánljuk a kötetet valamennyiüknek.

Kötetünk három részre oszlik. Az első rész a magyarországi zsidó ügyvédek-ről szól. A tizenkilencedik századi kezdetektől a zsidóüldözések koráig beszéli el történetüket. A következő részben azon zsidó jogászokról emlékezünk meg, akik a bírói karban, vagy a közigazgatás egyéb posztjain működtek. Ez a kör jóval kisebb, mint a zsidó ügyvédek köre és sorsuk dokumentációja – a rendelkezésre álló források jellegéből következően – kevésbé részletes. Mindamellet úgy véljük, megemlékezésünk úgy lesz maradéktalan, ha az ő történetükről is beszámolunk. A harmadik részben számot adunk a holocaustban elpusztult zsidó ügyvédekről. Megemlékezésünkben a lehető legnagyobb teljességre törekedtünk, de tisztában vagyunk azzal, hogy a történelmi dokumentumok is lehetnek hiányosak. Mégis úgy érezzük, hogy a nevek és sorsok megörökítésével valamennyi üldözött zsidó ügyvéd szenvedésének és halálának emléket állítunk.

A holokausz és az ügyvédség

A kiegyezés utáni magyar értelmiségnek nincs még egy csoportja, amelynek története oly szorosan összefonódott volna a liberális jogállam és a szabadversenyes kapitalizmus fejlődésével és bukásával, mint az ügyvédeké. Az ügyvédek úgy kerültek be a magyar társadalom felső és középső rétegeibe, hogy ennek sem rendi méltóság, sem állami közfunkció nem volt előfeltétele. Professzionális státusuk, a jog hivatásszerű ismerete önmagában is elegendő alapot adott a közügyekben való részvételükhöz. Ez pedig megkönnyítette, sőt természetessé tette érvényesülésüket a liberális korban.

„A magyar ügyvédnemzet” – állapította meg Buday Dezső 1916-ban. „Az ügyvéd, mint honoratior a társadalom csúcsán áll.”¹ A századfordulón az országgyűlés képviselőinek egynegyede ügyvéd volt: a földbirtokosok után a képviselőház legnépesebb foglalkozási csoportját alkották. Miniszterek, képviselők, kaszinók és egyesületek vezetői kerültek ki közülük. Az ország ügyvédekének csaknem a fele, mintegy 40%-a helyet kapott a vármegyék és a városok törvényhatósági bizottságaiban.²

Haszonélvezői és előmozdítói voltak az ügyvédek a gazdasági liberalizmus kibontakozásának, az ipar, a kereskedelem és a hitelélet növekedésének is: a kereskedelmi és pénzügyi ügyletekben nélkülözhetetlenek voltak. Baracs Marcell ügyvéd szavaival – e szakmának „a lényegéhez tartozott a gazdasági anyagiasságnak és az eszmények tisztetlenségének összhangja”, ezen a pályán az anyagiasság mentalitás nem parvenü elemek lenézett tulajdonsága, hanem a szakma elitjének megbecsült erénye volt.³ „Hivatásunk lelke találkozott a kor lelkével és ez az egybehangzásuk a magyarázata annak a vezetőszeretnek, amely karunknak az újkori Magyarországon kijutott volt. Azoknak az időknél gazdasági és forgalmi kifejlődése messze túlnőtt a régi kereteken és az új gazdasági élet részére új intézményeket kellett teremteni. Érvényesülhetett tehát az ügyvéd gyakorlati szelleme, de emberi és nemzeti idealizmusa is. És a magyar ügyvédnek lelke nőtt, amint társadalmi, gazdasági és nemzeti rendeltetése növekedett.”⁴

A ZSIDÓ ÜGYVÉDSÉG A 19. SZÁZADBAN

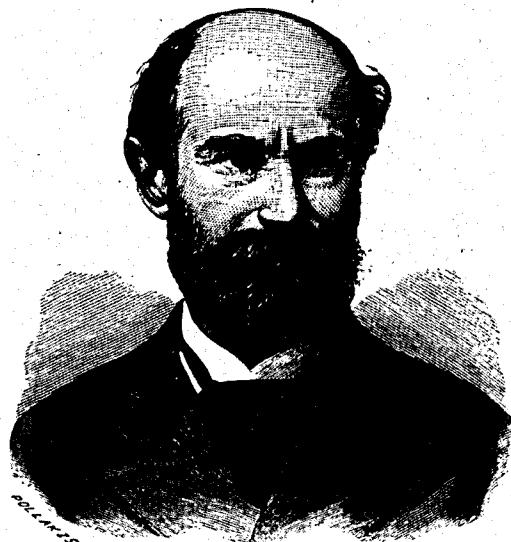
Zsidók nagyobb számban a kiegyezéstől kezdve válhattak ügyvéddé, addig ez csak külön királyi engedéllyel volt lehetséges, mert a kormány még az 1860-as években is megtagadta, hogy zsidó jelöltek ügyvédi vizsgát tehessenek. A pesti egyetemen tanuló zsidó jogászdíákok ekkor Ferenc Józsefhez fordultak, aki számos jelöltnak adott személyes vizsga- és működési engedélyt. Ilyenkel nyitott ügyvédi irodát Budapesten néhány – később híressé vált – zsidó ügyvéd, például Barach Benedek, a fent idézett Baracs Marcell apja, Bróde Lipót, Mezei Mór, Goldstein Simon, Schönberger Ármin, Mezei Mór, Friedmann Gyula, Goldstein Adolf, Hollander Erik, Mannheimer Ignác, Pick József, Weiser Károly és Weisz Márkus.⁵

A kiegyezés után viszont a zsidó ügyvédek száma roppant gyors növekedésnek indult. 1890 és 1910 között az ügyvédség 2.461 fős létszámnövekedésének 81%-a zsidóságból tevődött ki.⁶ A zsidó családok szívesen küldték fiaikat a társadalmi rangemelkedést jelentő ügyvédi pályára, s nem kisebb örömmel bízták leányaik sorsát és hozományát szépreményű ifjabb ügyvédekre. Nagy számban áramlottak az ügyvédi pályára a zsidó értelmiségi családok, rabbik, orvosok és tanárok fiai, közöttük Teleszky István, Dombovány Géza, Mezei Mór, Bródy Ernő, Munkácsi Ernő és Balkányi Károly.⁷ Röviddel azután, hogy az ügyvédi pálya megnyílt a zsidók előtt, a zsidó ügyvédek és jogászok, köztük Csemegi Károly, Brüll Ignác, Pollák Illés, Mezei Mór már ott voltak a jelentős törvényalkotók és az ügyvédi közélet elismert vezetői között.

Csemegi Károly (1826-1899) a Csemegi kódex megalkotója⁸

Mindamellett a zsidó ügyvédek már ebben a korban is utolérte a politikai antiszemitizmus. Az 1880-as években hirtelen fellobbant antiszemita mozgalom röpirat-irodalmában a zsidó ügyvéd alakja már ellenségként jelent meg.⁹ A röpiratok a tiszaszlári per kimenetelét is annak bizonyítékául hozták fel, hogy a magyar állam és közigazgatás mintegy „behódolt” a zsidóknak. De a 19. század során a hirtelen fellángolt politikai antiszemitizmus egyelőre nem zavarta meg a zsidó ügyvédek integrációját és nem fékezte le a zsidó fiatalok beáramlását az ügyvédségbe. Mindössze négy évvel a tiszaszlári per után Szegeden az ügyvédi kamara elnökévé – az országban elsőként – egy zsidó ügyvédet, Rózsa Izsót választották meg. Az egyetemeken szintén elejét vették mindennemű zsidóellenes támadásnak. Hiába igyekezett a századforduló antiszemita mozgalma az antiszemitizmus egyik fő színterévé tenni az egyetemeket, az egyetemeken kitarítottak a vallási semlegesség elve mellett. A századfordulós kormányok minden olyan javaslatot rendre visszautasítottak, amelyek a felsőoktatás kapuinak szűkebbre zárását célozták, nehogy a létszámkorlátozás a zsidóellenes kirekesztés eszközévé váljon.

Chorin Ferenc (1842-1925)¹⁰

AZ ÜGYVÉDSÉG HELYZETE AZ ELSŐ VILÁGHÁBORÚ ELŐTT

Az ügyvédek a századfordulón a magyar értelmiség legsikeresebb csoportját alkották. Előkelő helyzetük jövedelmi viszonyaikon is mérhető volt. A fővárosi ügyvédeknek csaknem a fele tartozott a szakma elitcsoportjába, abba a csoportba, amely a Budapesti Ügyvédi Kamara 1896-os jelentése szerint „nagy irodát vitt”, helyet talált valamely nagyobb bank, üzem, vagy kereskedelmi vállalkozás igazgatóságában és rendszeresen részt vett az ország politikai és társadalmi közéletében.¹¹ A századfordulón az ügyvédek 35%-ának volt földbirtoka és 47%-ának háztulajdona. A fővárosban az összes keresők közt az ügyvédek kezén voltak a legnagyobb házak, egy háztulajdonos ügyvédre átlagban 33 szoba tulajdona jutott.¹²

A vidéki ügyvédek a fővárosihoz hasonlóan részt vettek a gazdasági intézmények, elsősorban a bankok és hitelintézetek működtetésében. Bár közülük aránylag kevesebben tettek szert nagyobb jövedelemre, kevesebben voltak közöttük az egészen kisjövedelműek is, mert a fiatal, kezdő ügyvédek inkább a fővárosban igyekeztek szerencsét próbálni.¹³ Az ügyvédek jövedelmének forrásai szerteágazóak voltak. Peres ügygel úgyszólván minden ügyvéd foglalkozott, de elenyésző

volt azoknak a száma, akik kizárólag peres ügyek vitelével foglalkoztak. Az ügyvédi kar 19. századi monográfiája nem ismert „magyar ügyvédet egyet sem, aki tisztán csak a magasabb rendű ügyvédi teendőjéből megélt volna. Mindegyiknek voltak solicitori dolgai; azoknak, akik mint ügyvédek kiváltak, még több procuratori dolga volt, mit a szegényebb sorsúaknak. Nálunk is áll, hogy az ügyvédi munkakör kilenctized részben procuratori természetű; nagy urak fiscalatusát, részvénytársaságok agendáit viszik, csődtömeggondnokok, hagyatékok rendezői, kisajátítási ügyvédek, a gazdasági, ipari, kereskedelmi élet minden fázisában eljárók.”¹⁴ Az ügyvédek mindinkább elsajátították a modern vállalkozói funkciók egy részét is: kereskedelmi és pénzügyi szakértelmük révén fontos szerepet vittek a gazdaság modern, menedzser típusú szakértelmiségében.¹⁵

Gazdasági szakértelmét nem egy ügyvéd politikai téren is kamatoztatta: a dualizmus korának 22 ügyvéd-miniszteréből 6 állt különféle gazdasági tárcák élén, de ügyvéd volt a kiegyezés első igazságügyminisztere, Horváth Boldizsár is. Az ügyvédek számára a politikai életből is vezetett út a gazdasági vállalkozásba. Ilyen életutat járt be a zsidó családba született Chorin Ferenc, a kor egyik legképzettebb ügyvédje, akinek pályája nemzedékének fontos típusát jellemzi, mégha magasba ívelő karrierjét nem is sokan követhették. Chorin kezdetben virágzó ügyvédi praxisa mellett aktívan részt vett Arad politikai életében. Majd 29 éves korában, Csemegi Károlyt kibuktatva, országgyűlési képviselő lett. Beterjesztője volt a liberális kor két nagy jogalkotásának, a házasságjogi és váltójogi javaslatnak. Szorgalmazta az összeférhetlenségi törvény megszigorítását. Ennek elfogadásakor azonban képviselőisége összeegyeztethetlenné vált az állami megrendelésre dolgozó Salgótarjáni Kőszénbánya Rt. élén vitt szerepével, s ezért – miután megszavazta a törvényt –, lemondott mandátumáról is.

A budapesti kamara választmánya 1900-ban¹⁶

Az ügyvédi szakma prosperitása és sikerei azonban nem találkoztak osztatlan társadalmi elismeréssel. A századforduló idején mindinkább hallatták hangjukat azok a kisemberféltő bírálók, akik az ügyvédi szakma túlnépesedésének következtében elharapódzó konkurenciaharc visszaszámított következményeire mutattak rá. Az ügyvédi pálya dualizmus kori fellendülése ugyanis az ügyvédek számának jelentős növekedéséhez vezetett: az 1900 és 1910 közötti évtizedben az ügyvédek száma 41%-kal, 4.806-ról 6.782-re nőtt.¹⁷ Az ügyvédi piac kínálatának telítődése olyan fokot öltött, hogy az ügyvédség alsóbb és középrétegét a kereslet legkisebb megingása is súlyosan érintette. A túlnépesedő pályán megkapaszkodni kívánó ügyvédek olykor a munkaszerzésnek visszatetsző módszereitől sem riadtak vissza. Voltak, akik rendőröknek és börtönőröknek rendszeres fizetést adtak azért, hogy a foglyoknak őket ajánlják.¹⁸ S ha a munkaszerzésnek ez a módja nem is volt olyan elterjedt, mint amennyire a megütközött közvélemény egy-egy kipattant eset alapján vélte, ahhoz mindenesetre elegendő volt, hogy az ügyfelekben némi bizalmatlanságot ébresszen a jog tudoraival szemben.

Az első világháborúig azonban ezek a nehézségek alapján nem befolyásolták az ügyvédek többségének kiegyensúlyozott élet- és munkakörülményeit. E biztonság megőrzésében nagy szerepe volt az ügyvédek legfontosabb szakmai

testületének, az ügyvédi kamarának, amely a magyar értelmiség legbefolyásosabb szakmai kényszertársulása volt.¹⁹ Megalakulásától, 1874-től kezdve a kormánynak nem volt beleszólása az ügyvédi gyakorlat engedélyezésébe. Ügyvédi irodát az nyithatott, akit a kamara felvett tagjainak sorába.²⁰ Az igazságügy-minisztérium meghívására a kamara részt vett a törvényjavaslatok megvitatásában, olykor a megszövegezésében is. A kamara életében nagy szerepet játszottak az ügyvédek kisebb, önkéntes egyesületei, amelyek keretet adtak az élénk ügyvédi közélet újabb vezetőegyeniségeinek kiemelkedéséhez is. A kamarai és egyesületi élet szerveztségének, intenzitásának nem kis szerepe volt abban, hogy a századelő jellegadó ügyvéd elitje liberális politikai örökségét sikerrel mentette át a háború utáni posztliberális korszakba, abba a korba, amelyben a magyar értelmiség többi csoportjával együtt az ügyvédek is utolérték a válság hullámai.

AZ 1920-AS EGYETEMI NUMERUS CLAUSUS TÖRVÉNY

Az első világháborút és a baloldali forradalmakat követően 1920-ban bevezetett numerus clausus törvény az ügyvédi kamarát komoly próbatétel elé állította. Az 1920. évi XXV. törvény korlátozta az egyetemre felvehető diákok számát és a felvételeket egy úgynevezett „nemzetiségi” kvóta alkalmazásához kötötte. A törvény megszüntette a régebbi gyakorlatot, amely szerint az egyetemi beiratkozáshoz elegendő volt érvényes érettségi vizsgával rendelkezni. Felhatalmazta az oktatási minisztert, hogy évente határozza meg, mennyi diákot lehet az egyetemre felvenni az adott évben. A törvény diszkriminatív mechanizmusát a törvény harmadik bekezdésében bevezetett nemzetiségi kvótarendszer hozta létre. Eszerint az egyetemre egyetlen „nemzetiség”, vagy „népfaj” tagjai sem nyerhetek felvételt nagyobb arányban, mint amekkora az adott etnikum részesedése volt az ország összlakosságában.²¹ Minthogy 1920-ban a zsidók aránya a teljes népességben 6% volt, azonban arányuk az egyetemisták között az egyharmadot is meghaladta, már ennyiből is világos, hogy a zsidó diákok nagyrésze a törvény következtében kiszorult az egyetemekről.

A törvény végrehajtási utasítása jogellenes elemet is tartalmazott. Annak ellenére ugyanis, hogy a hatályos jog értelmében az izraelita felekezethez tartozás nem jelölt „nemzetiséget”, a törvény végrehajtási utasítása mégis kimondta, hogy a zsidókat is nemzetiségnek kell tekinteni. A törvény tehát a zsidókra nézve 6%-os korlátozó kvótát vezetett be.

A numerus clausus törvény végrehajtási utasítása²²

A kilenc felsorolt nemzetiségből a numerus clausus törvény gyakorlatilag csak a zsidók felvételét korlátozta. A többi magyarországi nemzetiség részese-dése az egyetemi diákság összlétszámában vagy alacsonyabb volt az egyes nem-zetiségek össznépességi arányánál, vagy nagyjából megfelelt annak, szemben a zsidókkal, akik 1920 előtt az egyetemistáknak mintegy 20-25%-át tették ki, mi-közben az össznépességben 6% alatt volt a zsidók aránya. A 6%-os zsidókvótát az egyetemek az első éves felvételeknél érvényesítették.

Az 1920 utáni kormányok elvárták volna, hogy az ügyvédi kamara a zsidó-kvótát éppen úgy érvényesítse az ügyvédjelöltek felvételekor, mint ahogy azt az egyetemek tették. Ügyvéd ugyanis csak abból a diplomásból válhatott, aki az egyetem elvégzése után három évig a kamara gyakornokaként működött. A ka-mara ebben az értelemben – mai kifejezéssel – posztgraduális képzést végzett, úgyhogy elvben a numerus clausus 6%-os zsidókvótáját a gyakornokok felvétele-kor érvényesítenie kellett volna.

Azonban az ügyvédi kamara erre nem volt hajlandó. A fővárosi kamara hivatalosan is jogellenesnek minősítette az 1920-as numerus clausus törvényt. „A jogegyenlőség elvét látjuk megsértve a numerus clausus intézményével” – nyilatkozta Pap József, a fővárosi kamara elnöke 1921-ben, majd hozzátette: „a magyar ügyvédség a nemzeti szerencsétlenség ezen szomorú időjében is egységes tudott maradni, bennünket nem választottak el faji, vallási, egyéb kü-lönbségek”²³ Pap József állítását alátámasztja, hogy a fővárosi ügyvédi kamara

elnökhelyetteséül 1920-ban a zsidó Baracs Marcellt választották meg. Baracs előkelő zsidó családból származott, apja az első pesti zsidó ügyvédek egyike volt. Egyetemi éveiben diáktársai tiszteletét azzal vívta ki, hogy jól forgatta a kardot, s a tiszaeszlári per nyomán támadt antiszemita hullám idején párbajra hívta ki azokat, akik zsidó társait sértegették. Ügyvédként számos híres politikai perben szerepelt, többek között ő védte nagybátyját, Lőw Immanuel szegedi főrabbit si-kerrel felségsértési perében. Vázsonyi Vilmos halála után a Nemzeti Demokrata Párt elnöke lett, s 1926-ban országgyűlési képviselő.

A kamara állásfoglalásának az elvi tiltakozáson túl komoly gyakorlati jelen-tősége volt. A kamara állásfoglalása a numerus claususról legalább olyan súly-lyal bírt, mint az egyetemeké, még ha a törvény nem is tért ki az egyetem utáni képzés szabályozására. A kamara vezetősége önhatalmúlag eltekintett a nume-rus clausus szemléletének alkalmazásától az ügyvédjelöltek körében, nem úgy, mint például az orvosegyetem az orvoshallgatók továbbképzésénél, ahol a klini-kai-szakmai gyakorlatra való beosztásnál is igyekeztek a numerus clausus 6%-os kvótáját érvényesíteni.

Ez a magyarázata annak, hogy a Horthy-korszakban valamennyi értelmiségi szabadfoglalkozás közül miért éppen az ügyvédségben csökkent a legkevésbé a zsidókszámaránya: a csökkenés ütemét itt kizárólag az egyetemen érvényesített zsidókvóta szabta meg. Igaz, az egyetemekre való első éves felvételeknél a nume-rus clausus előírásait szigorúan betartották. Viszont egy-egy végzős évfolyamról a joghallgatóknak csupán mintegy 10-15%-a jelentkezett ügyvédi pályára. Így az-után matematikailag még az is lehetséges volt, hogy az ügyvédgyakornokok fele a zsidó diákok közül kerülhessen ki. Végso soron tehát az ügyvédi kamara abban a sajátos helyzetben volt, hogy a numerus clausus hatását az ügyvédségen belül önnön hatáskörében semlegesíthette.²⁴

A SZAKMAI NUMERUS CLAUSUS TERVE ÉS AZ ÜGYVÉDSÉG ELLENÁLLÁSA, 1927

A húszas évek közepére az ügyvédi szakmában szaporodtak a válságtünetek. A korabeli megállapítás szerint „a szabad pálya túltelítettségének előzetesen kiszámítható mértéke nincs; de utólag van két csalhatatlan tünete: az egyik az, hogy az illető pályán a nyomor mélységében és kiterjedésében növekszik, mindig

tűrhetetlenebb és nagyobb lesz és mind több áldozatot követel a pályatársak közül; a másik pedig az, hogy a létért való küzdelem mindig nyersebb és erőszakosabb lesz”.²⁵ Nos, ha e meghatározást elfogadjuk, akkor a húszas évekre az ügyvédi pálya telítetté vált. Korabeli becslés szerint 1926-ban a fővárosi ügyvédeknek már kevesebb, mint a fele, csupán 40%-a tudott valóságos ügyvédi munkából megélni, a másik része pedig „az ügyvédek mellett minden lehető és lehetetlen mellékfoglalkozást űz és így valahogy eltengeti az életét” – írta a kortárs, aki az utóbbiakat, némi túlzással, fele-fele arányban a „tengődők” és a „nincstelenek” kategóriájába sorolta.²⁶ Mindenesetre tény, hogy a húszas évek derekán jelenik meg – a közvélemény nagy megütközésére – az albérló ügyvéd figurája, akinek nemhogy irodája, de tisztességes szobája sincs ügyfelei fogadására. Ő volt a „kávéházi ügyvéd”, aki immáron „törzskávéházában intézi ügyvédi tevékenységét, felszerelése nem több egy ceruzánál”.²⁷ Nem volt irodája a „gründoló, fezőrködő” ügyvédnek sem, aki előkelő szállodák halljában, vagy expresszvonatok étkezőkocsiján bonyolította – többnyire kisebb hitelekkel, részvények adásvételével kapcsolatos – ügyleteit. A fővárosi ügyvédek teljes körű statisztikai felvételének idején, 1930-ban a megkérdezett 2.749 ügyvédnek csaknem a tizede, 223 fő lakott albérletben. Egyáltalán nem tartott irodát 144 ügyvéd, mások albérleti szobájukban fogadták ügyfeleiket. Közülük került ki a fővárosi ügyvédeknek az az alsó tizede, amelynek cselédtartásra sem futotta, ők – a fiatalabbaktól eltekintve már aligha tarthattak számot a tisztességes polgár rangjára.²⁸

Az elszegényedéssel járó presztízavesztést a közvélemény szemében súlyosbították a szaporodó ügyvédek kihágásai. „A gazdasági krízis átcsapott a kar etikai talajára is” – olvashatjuk a neves ügyvéd, Beck Salamon szerkesztette lap hasábjain.²⁹ A romló gazdasági helyzetben „a küzdelem a kenyérért egyre elkeseredettebbé válik, a szabad verseny féktelen versengéssé fajul, könyökharc fejlődik ki, melynek során az etika szabályai is igen sokszor figyelmen kívül maradnak” – állapította meg 1927-ben az Országos Ügyvédszövetség titkára.³⁰ A kamarabeli fegyelmi ügyek szaporodásán túl a legfájóbb az „íratlan etikai kánon” felbomlása, a szabad verseny íratlan törvényeinek rendszeres megsértése volt. A tiltott önreklámozás mellett terjedőben volt az utcán és a közhivatalok folyosóin történő ügyféltorzás, s a feketén, engedély nélkül végzett ügyvédi munka, a zugírázat.

A hagyományos ügyvédi piac további összeszűküléséhez vezetett a nagy szervezetek, hitelvédő egyletek és más gazdasági alakulatok, valamint a szakszerve-

zetek jogtanácsosi rendszerének fokozatos kiépülése. Igaz, ezek a szervezetek maguk is az ügyvédeknek kínáltak állásokat: 1930-ban a felmért ügyvédek 13%-a volt jogtanácsosként alkalmazva, a legtöbb pénzügyintézetnél és biztosítóknál. A nagy szervezetekben centralizált jogképviselőt azonban sok száz ügyvédi iroda praxisát vonta el a szabadpiacról.³¹ Az ügyvédi piac összeszűküléséért szomorú kárpótlásként kínálkozott a mindinkább eladósodott társadalomban az adósságok behajtása. A többnyire kisösszegű adósságok ügyintézése csekély hasznot hozott, viszont a nagyközönség szemében – indokoltan vagy indokolatlanul – a banktőke csőszineinek, az eladósodottak első számú közellenségének tüntette fel az ügyvédek. A kor irodalmában gyakran előbukkan az ügyvédnek ilyen ábrázolása.

AZ ÜGYVÉDI NUMERUS CLAUSUS TERVE

A válságtünetekre reakcióképpen szaporodtak az ügyvédi autonómia korlátozását célzó állami tervek. Ezek hol a peres ügyek központi elosztásával, hol a kötelező díjszabás bevezetésével, hol pedig az ügyvédek számának korlátozásával kedveztek volna egy-egy csoportnak a többivel szemben. Végül 1927 tavaszán Pesthy Pál igazságügyminiszter meghirdette az ügyvédi numerus clausus, azaz az ügyvédi zártszám bevezetését. Pesthy tervezete nem érintette a kamarákba 1927-ig bejegyzett ügyvédek engedélyét. A jövőre nézve viszont megállapította, mi is lenne az egyes kamarák kívánatos létszáma, s kimondta, hogy mindaddig, amíg a kamarák ezen kívánatos, alacsonyabb létszámot nem érik el, új ügyvédet csak az igazságügyi kormányzat jóváhagyásával lehet bejegyezni. Az ország kb. 1.200 ügyvédjelöltjéből elsősorban azok számíthattak volna felvételre, akiknek apja, apósa, vagy más rokona tartott fenn ügyvédi irodát, amelyet idős korára való tekintettel átadhatott volna fiatalabb rokonának. A tervezetben ugyan szó sem volt felekezeti, vagy másmilyen megkülönböztetésről, a zsidó ügyvédek a hét éve hatályban lévő egyetemi numerus clausus tapasztalatainak fényében külön okot éreztek az aggodalomra.

Az ügyvédi kamarák azonban ellenálltak az ügyvédi numerus clausus terveknek. A fővárosi kamara valamennyi tagját levelezőlapon szavaztatta meg, kívánják-e az ügyvédi zártszám bevezetését, vagy, ahogyan a lapra írták: „helyeslik-e a szabad ügyvédség fenntartását, vagy sem.”³² A szavazás elrendelése mellett foglalt állást a kamara elnöke, elnökhelyettesei, főtitkára és főügyésze.

A 29 választmányi tagból csupán négyen voltak a szavazás elrendelése ellen. Budapest ügyvédeként mintegy a 75%-a az ügyvédi zártszám bevezetése ellen foglalt állást. Ezt követően megszavaztatták az ország másik 17 kamarájának ügyvédeit, amelyek közül 4-ben az ügyvédek többsége a zártszám mellett, 13-ban ellene szavazott.³³ Az ügyvédi közélet vezetői e szavazással demonstrálták, hogy elesik a numerus clausus bevezetése mellett hangoztatott legfőbb érv, amely szerint az intézkedés a birtokon belül lévő, a kamarákba már bejegyzett ügyvédek érdekében és kívánságára történne. A szavazás eredményét Beck Salamon az „agy győzelmének” nevezte a „gyomor felett”, mert az ügyvédek többsége bebizonyította, hogy nem hajlandó a létszámkorlátozásból fakadó közvetlen anyagi előnyért feladni politikai-szakmai szabadságát, a szabad ügyvédség eszményképét.³⁴ Vele értett egyet Pap József, fővárosi kamarai elnök, a felsőház tagja, aki a zártszám tervében az ügyvédi autonómia súlyos megsértését látta volna, mert, amint mondta: „a kormány által kinevezett ügyvéd valójában fából készült vaskarika lenne.”³⁵

A kamarák fellépése egyelőre sikerrel járt. A miniszter végül is lemondott a numerus clausus bevezetéséről. Mégsem lett igaza Pap Józsefnek, aki szerint „ez a szavazás temette el a legmegnyugtatóbb módon a numerus clausus formáját.”³⁶ A zártszám az eljövendő évtizedben a korporatista reformprogram legfontosabb elgondolása maradt. Az ügyvédi numerus clausus körüli viták hátterében – kimondva, kimondatlanul – legalábbis részben a zsidókérdés húzódott meg. Bevezetését valamennyi egymást váltó igazságügyminiszter feladatának tekintette, s végül, 1937-ben Lázár Andor erőfeszítései sikerrel is jártak.

A FAJVÉDŐ ÜGYVÉDEGYESÜLET, A MÜNE MEGALKULÁSA

A zsidókérdés a korai húszas évektől a legtöbb szabadfoglalkozású értelmiségi csoportban a politikai küzdelmek homlokterében állt, gondoljunk csak az orvosokra, akiknek 1919 végén alakult fajvédő egyesülete, a MONE (Magyar Orvosok Nemzeti Egyesülete) a húszas évek végére négyezer tagjával az egyik legerősebb értelmiségi szervezet lett. Az ügyvédek körében azonban a fajvédő törekvések a háború után jó egy évtizedig szinte semmiféle visszhangra nem találtak. Igaz, 1919 végén Győrffy Gyula vezetésével Budapesten összeült a keresztény ügyvédek egy csoportja, hogy megalakítsa a „Keresztény Ügyvédek Ligáját”, de az ala-

kuló ülésre olyan kevesen mentek el, hogy a liga tisztikarát sem tették volna ki. „Az egybegyűlt ügyvédeknek szomorúan kellett megállapítaniuk, hogy a jelenlegi törvények keretein belül társadalmi úton képtelenek bármit is tenni” – tudósított később a fajvédő sajtó az eseményről.³⁷ Nyolc év kellett még, hogy a fajvédő szervezkedés az ügyvédek közt is utat törjön, s mint látni fogjuk, sikere ekkor sem volt maradéktalan.

Kudarcuk okául a fajvédő politikusok a zsidó és nem-zsidó ügyvédek gazdasági, társadalmi és közéleti összefonódottságát jelölték meg. Noha „a világnézeti harcoknak szinte a középpontjában áll a zsidókérdés – állapította meg 1937-ben a fajvédő ügyvédcsoporthoz elnöke –, alig képzelhető el, hogy a keresztény ügyvédség a zsidó ügyvédséggel valaha is ilyen mereven szembeállítható lenne.”³⁸ A vallási, illetve származási alapú szegregációnak valóban sokáig gátat szabott a zsidó ügyvédek viszonylag erős társadalmi integráltsága, amely a nem-zsidókkal való együttműködés szövevényes rendszerén alapult. Zsidó és nem-zsidó ügyvédek közös irodát tartottak fenn, az ügyvédek nemritkán tartottak másvallású jelöltet, aki olykor még főnöke leányának kezéért is sikerrel küzdött. De a két-hároméves bojtárkodásnak egyébként is nagy szerepe volt az ügyvédség hagyományainak átörökítésében. A joghallgató fiatalok az egyetem hierarchikus világából néhány évre egy ügyvédi irodába kerültek, mégpedig rendszerint a szakma tekintélyesebb, idősebb ügyvédekéhez. Az egyetem utáni képzésnek ebben az intímabb, személyesebb légkörében formálódott az új nemzedék magatartása, amelyre ilyenformán a régiék igen nagy hatással voltak. Bizonyára nem tekinthető véletlennek például, hogy a Horthy korszak két ismert szabadelvű ügyvéd-politikusa, Rupert Rezső és Fábián Béla egyazon irodában, Vázsonyi Vilmosnál bojtárkodott.

A szegregáció kialakulását gazdasági okok is akadályozták. A húszas évek fajvédő politikusai az ügyvédség körében elszenvedett kudarcukat elsősorban azzal magyarázták, hogy potenciális táboruk, a keresztény ügyvédség „a zsidó tőke kezében van”, azaz zsidó kézben lévő vállalatoknál húz jövedelmet. A *Szózat* 1925-ös vezércikkirója 40%-ra becsülte a főváros keresztény ügyvédei közül azoknak az arányát, akik „részben zsidó célokért harcoló politikai pártoknál fejtenek ki működést, másrészt pedig zsidó bankoknak és takarékpénztáraknak az ügyészei.”³⁹ Tíz év múltán a fajvédő ügyvédek lapjában még mindig 20%-ra tették azoknak a nem-zsidó ügyvédeknek az arányát, akik „fennn hirdett álláspontjuk és sokszor anyagi függőségük alapján sohasem álltak a keresztény oldalon, ha a keresztény-zsidó ellentét felmerült”, s további 30%-ra azokét,

akiktől, „bár a keresztény oldalon állnak” semmiféle támogatást nem remélhetnek.⁴⁰ Arra, hogy miért nem remélhettek, a cikk nem tért ki.

A húszas-harmincas években a nagyobb bankok és vállalatok igazgatóságában valóban igen nagy számban vettek részt keresztény ügyvédek, mégpedig rendszerint zsidó kartársaikkal együtt. A zsidó és nem-zsidó ügyvédek gazdasági pozíciói egyéb területeken is nagyjából kiegyenlítettek voltak, ami kétségkívül gyengítette a fajvédő ügyvédegységet vonzerejét.⁴¹

Sajátos módon hatottak a faji szegregáció ellen az ügyvédség demográfiai viszonyai is. A gyógyszerészek kisebb csoportjai mellett az ügyvédeké volt az egyetlen olyan foglalkozás, amelyben a háborút követően a zsidóság számaránya nemhogy nem csökkent, de növekedett, 45%-ról 1910-ben 51%-ra, 1920-ban. A trianoni elcsatolásokkal ugyanis körülbelül kétszer annyi nem-zsidó ügyvéd (1.146) került a magyar határokon túlra, mint ahány zsidó (743), s a menekültek között is akadtak zsidó vallású ügyvédek.⁴² Nem csökkent a zsidóság számaránya a következő évtizedben sem: a hivatalos felekezeti statisztikák szerint 1920 és 1930 között az ügyvédek létszámnövekedésének 42%-át tették ki a zsidó vallásúak. Minthogy pedig az ügyvédek között a kikeresztelkedett zsidók aránya hagyományosan magas volt, velük együtt a zsidóság részesedése a növekményből bizonyára jóval meghaladta az 50%-ot is. A kikeresztelkedettek beszámításával 1939-ben Budapesten az ügyvédek 60%-a, vidéken 44%-a volt zsidó származású.⁴³

Az ügyvédség felekezeti összetételének viszonylagos változatlanságát részben az magyarázza, hogy a harmincas évekre az ügyvédség a magyar értelmiség legkorosabb csoportja lett. Az 1930-ban működő ügyvédeknek csaknem a háromnegyede az első világháború előtt lett ügyvéd, miközben az orvosoknak csupán a harmada, a magánmérnököknek 44%-a, a köztisztviselőknek 38%-a kezdte pályafutását a háborút megelőzően.⁴⁴

A fajvédő szervezkedés korai szakaszának kudarcában szerepet játszottak ebben az ügyvédség belső, szakmai közéletének sajátos hagyományai is. Az ügyvédeknek a régi egyesületek túlsúlya önmagában is nehezítette az új erők színrelépését. Így látták ezt a fajvédő ügyvédek is, akik szerint mozgalmuk gyengesége részben abból fakadt, hogy a kamarai pozíciókért versengő régi, hagyományos egyesületekben jobbra arányosan oszlottak el a zsidó és a nem-zsidó ügyvédek,

„ami végeredményben arra vezetett, hogy a keresztény ügyvédség szavazatai egymást megsemmisítették.”⁴⁵ A háború utáni évek feszült légkörében az ügyvédek egyesületi élete még tovább élénkült: a harmincas évek elején a kamarai választásokon már nem kevesebb, mint 35 egyesület versengett egymással, különböző koalíciókra lépve. „Nincs kávéház, ahol valamelyik ügyvédi párt ne tartana ülést” – jellemezte a helyzetet egy korabeli ügyvédújság.⁴⁶ A hagyományos egyesületi élet intenzitása közepette a fajvédő kezdeményezés eleve nem számíthatott nagy sikerre. Nem is számított: az 1927-ben létrehozott Magyar Ügyvédek Nemzeti Egyesülete, a MÜNE meg sem kísérelte a kamara vezetésének befolyásolását. Céljaul csupán a kamarai szervezet teljes bojkottálását tűzte ki: „egyesületünk álláspontja a kamarával szemben mindig a teljes passzivitás volt. Ezt parancsolta egyrészt közismert számaranyunk, másrészt az általános ellen-szenv, ami a kamarával szemben minden oldalról megnyilvánult” – olvashatjuk a MÜNE lapjában.⁴⁷

A fajvédő egyesülettől jobbra távol tartotta magát a nem-zsidó ügyvédség elitcsoportja. Ők a tekintélyes ügyvéd, Wenczel Árpád vezetésével laza szövetséget alkottak, amelynek célja az volt, hogy a fajvédők ellenében a közmegegyezéssel kialakított felekezeti paritást biztosítsa a kamarai választásoknál. Körükben ilyenformán szó sem lehetett a kamarai intézményeknek a MÜNE által meghirdetett bojkottjáról. A keresztény ügyvéd elitnek a fajvédő szervezkedéstől való távolmaradása egyebek közt azzal járt, hogy a MÜNE-t a kormányok sem tekintették komoly tényezőnek, nem úgy, mint az orvosok fajvédő egyesületét, a MONE-t, amelynek vezetőségében tekintélyes egyetemi professzorok, híres orvosok voltak.

A MÜNE sokáig elhúzódo szervezési munkálataihoz végül is az ügyvédi numerus clausus tervének 1927-es meghirdetése teremtett kedvező feltételeket. Ám a fajvédelem általános, elvi programján túl az egyesület semmiféle sajátos érdekvédelmi, vagy politikai célt nem tudott kitűzni. Az orvosok fajvédő mozgalmának lendületét kezdetben egy határozott program adta: az állami állások számának gyarapítását és nem-zsidó orvosokkal való betöltését követelték. A MÜNE ehhez fogható strukturális reformjavaslattal fennállásának több mint másfél évtizede alatt egyszer sem állt elő. Program és tekintélyes vezetők hiányában az egyesület nem is gyakorolt nagy vonzerőt: taglétszáma éveken át nem érte el a fővárosi ügyvédek egytizedét sem, vidéki szervezkedésre pedig a kis csoport nem vállalkozott. De a mozgalomnak megnyert ügyvédek sem mindig

tartottak ki az egyesület mellett. Jó példa erre az egyesület első elnöke, Bethlen István miniszterelnök barátja, kálnoki Bedő Sándor, a marosvásárhelyi ügyvédi kamara egykori vezetője. Bedő a szervezők kérésére 1927-ben elvállalta ugyan az elnökséget, de kisvártatva rádöbbsent, hogy a MÜNE fajvédő radikalizmusát összeegyeztethetetlennek tartja saját „polgári világszemléletével”.⁴⁸ Három év múltán leköszönt elnöki tisztjéről, kilépett az egyesületből, és közös ügyvédi irodát nyitott a tehetséges fiatal ügyvéddel, Vészi Mátyással, aki történetesen zsidó családból származott. Bedő kilépése a MÜNE nem kevés tagját hasonló lépésre indította.

A MÜNE megalakulásának és fennmaradásának nehézségei igazolni látszottak azt a korabeli megállapítást, hogy az ügyvédség szakmai-társadalmi életének alapjában szabadelvű légkörét a harmincas évek végéig az országos jobboldali politikai mozgalmakban élenjáró ügyvédeknek sem sikerült megbontaniuk. E sajátos helyzetet Ballagi Ernő fogalmazta meg a legtömörebben: „Valaki lehet jobboldali a politikában, lelkesedhetik a mi alkotmányunkkal ellentétes külföldi törvényhozásokért, vallhat tetszelgős közéleti jelszavakat: az ügyvédségen belül azonban adva van a helye az alkotmány által megvont kereteken belül... miután az ügyvédek a meglévő alkotmány őrei (...), ettől sem balra, sem jobbra való eltérésnek nincs helye. Annál kevésbé, mert balra is, jobbra is megszűnik a jog, a diktatúrákban pedig nincs ügyvédség abban az értelemben, ahogy mi értjük.”⁴⁹

A GAZDASÁGI VÁLSÁG ÉS A FAJVÉDŐK

A harmincas évek közepéig az ügyvédi kamarák sikeresen hártották el a korporatista reformterveket. A Gömbös-kormány tervét elvben támogató fajvédő egyesület, a MÜNE az ügyvédek közt nem képviselt komoly erőt, az ország kamaráinak többé-kevésbé egységes fellépését nem tudta megakadályozni. A reformterv azonban nem került le a napirendről. A Gömbös-kormány 1932-es nemzeti munkatervében meghirdette az érdekvédelmi szervezetek korporatista átszervezésének programját, amely az ügyvédekénél a kamarák autonómiájának felszámolását tűzte ki célul. Az ügyvédi numerus clausus elgondolása új elemmel, a vagyoni cenzus bevezetésének tervével bővült: eszerint valamennyi ügyvédnek a kormány által megítélt, 1.000-tól 20.000 pengőig kiszabható kauciót kellett volna letennie ahhoz, hogy gyakorlatát tovább folytathassa.⁵⁰

A kormány a szigorú rendszabályok mellett szóló legfőbb érvként az ügyvédek fokozódó gazdasági lecsúszását hozta fel. Az ügyvédség szegényebb része a válság alatt valóban súlyos megélhetési gondokkal küzdött. 1930 és 1934 között a perek és bírósági beadványok száma 40%-kal csökkent, úgyhogy akadt ügyvéd, akinek csupán évi öt-tíz ügyfele volt.⁵¹ Az ügyvédek anyagi helyzetének megingásáról és a konkurenciaharc kiéleződéséről tanúskodott a fővárosban eluralkodó lázas költözködési hullám; a harmincas évek elején majd minden második ügyvéd kartotékjában fellelhetjük a költözésről szóló bejelentést. A lakás-, illetve az ezzel legtöbbször egybeeső iroda helyének megválasztásában a versengés szempontjai világosan érvényesültek: egy-egy József körüti bérházban több ügyvéd lakott, mint egész Angyalföldön együttvéve. A fővárosi bérházak sajátos struktúrája lehetővé tette, hogy egyazon házban egy prosperáló ügyvéd előkelő, sok szobás lakást tartson, míg szegényebb kollegája kisebb, szerényebb lakásban lakjon, de mégis a sokat ígérő címen vegyen ki lakást. Az egyik József-körüti házban például a leggazdagabb ügyvéd évi keresete 1938-ban 14.000 pengő, a legszegényebbé 1.600 pengő volt.⁵² A válság mélypontján a főváros ügyvédeinek kb. 15%-a a kamarai tagdíjat sem tudta befizetni s ezáltal ügyvédi jogainak egy részéről (pl. a kamarai szavazati jogáról) is le kellett mondania. Hasonló állapotokról tanúskodnak a miskolci, debreceni és szegedi kamarák jelentései.

Mégis, a kormány által tervbe vett szigorú rendszabályok inkább politikai, mintsem nyomorenyhítő szándékúnak tűntek. Sőt, az ügyvédi numerus clausus terve ellen fellépő Szladits Károly, a jogi egyetem nagytekintélyű professzora szerint a drákói kormányintézkedések nem javítottak, hanem egyenesen rontottak volna a középosztály helyzetén. Szladits éppen az ügyvédi diploma megszerzésében látta a középosztály növekvő, gazdasági és politikai kiszolgáltatottságának egyik fontos ellenszerét: „Ma, amikor a középosztálynak nincs vagyona, fokozottan a diploma biztosítja a függetlenséget. És nem elég, hogy csak a bejutott ügyvéd legyen független. Az a pszichológiai mozzanat óriási jelentőségű, hogy a zsebemben van az ügyvédi diploma, amellyel mindenkor, ha szabad véleménynyilvánításomban, függetlenségemben gátat szenvedek, odamenekülhetek az ügyvédség várának erős védőbástyái mögé. Refugium volt mindenkor a magyar középosztály számára, ami a magyar ügyvédségnek elévülhetetlen büszkesége.”⁵³

A Gömbös-kormány ügyvédi reformtervében nemcsak az ügyvédek, de általában a magyar jogászok tekintélyes része is olyan fordulatot látott, amely az ügyvédség politikai függetlenségének felszámolása révén a napi politikától független

polgári jogbiztonság megőrzését is veszélyezteti. Állásfoglalásukat a gömbösi reformtervvel szemben nagyban befolyásolták a Németországban zajló események. 1935-re, a Gömbös-féle új ügyvédi rendtartás beterjesztésének idejére Németországban már csaknem befejeződött a kormánytól független ügyvédi és bírói kar gleichschoaltolása, amelyre az egész magyar jogásztársadalom – liberálisoktól a bal- és jobboldali szimpatizánsokig egyaránt – nem titkolt idegenkedéssel nézett.

Az 1929-ben Hans Frank, Hitler személyes ügyvédje által alapított Nemzeti-szocialista Ügyvédszövetség taglétszáma öt év alatt 250 főről 13.000-re emelkedett, ami a német ügyvédség kétharmadát jelentette. A szövetséghez való tartozás többnyire együtt járt a nemzeti szocialista párttagsággal is. A szövetséghez tartozó ügyvédek ún. „szociális munkaközösségekbe” léptették be, amelyekben az igazságügyminiszter által kinevezett igazgatók őrködtek afölött, hogy az ügyvédek a nemzeti szocialista politikai elvárásoknak megfelelően működjenek. 1934 tavaszán a bírói karban is széles körű tisztogatást hajtottak végre: Berlin 1.040 bírójából 670-et menesztettek, kisebb részben „az árja leszármazás hiányából” kifolyólag, s nagyobb részt azért, mert – a korabeli magyar kommentár szerint – „nem nyújtottak megfelelő biztosítékot arra nézve, hogy magukat mindenkor fenntartás nélkül alárendelik a népi állam célkitűzéseinek.”⁵⁴ Az 1933 tavaszán bevezetett új bírói törvény értelmében a bírák jogszolgáltatási hatalmát többé nem a formális jogból, hanem a Führer személyes akaratából származtatták, s ilyenformán a bírók a Führer személyes képviselőivé váltak. Az új törvény értelmében a nemzetiszocialista elvárásokat a bíróval az államügyész közölte, az ügyvédnek pedig a bírói ítélethozatal során az ügyfél képviselőjéből a bíró tanácsadójává kellett válnia, azaz „az ítélet megszületéséig a bíró segítőjeként, ennek oldala mellett kellett állnia.”⁵⁵ Az ügyvédeknek új esküt kellett letenniük, amelyben nem az alkotmányra, hanem egy személyre, Adolf Hitlerre, „a német nép vezérére” esküdtek fel.

A hagyományos német jogrend felbomlásának folyamatát a magyar jogásztársadalom élénk figyelemmel kísérte. A jogi sajtó a korai harmincas évektől aprólékosan ismertette az újabb fejleményeket és idegenkedését nem titkolva elemezte a jogrend felbomlásának mozzanatait. Sem a bírói, sem az ügyvédi karban nem léptek fel komolyabb erők, amelyek a német jogfejlődést helyeselték volna. Ellenkezőleg, az 1936-os lipcsei monstre birodalmi jogászgyűlésre kiküldött magyar résztvevők nem titkolt riadalommal tértek vissza Magyarországra. Egyikük, Kovács Andor debreceni professzor hosszas beszámolóban

ismertette élményeit. A professzor, akire elmondása szerint a korábbi években a nemzetiszocialista jogfejlődés irodalma „bizonyos varázssal bírt”, komoly szakmai érdeklődéssel nézett a prominens nemzetiszocialista jogászokkal való tudós beszélgetések elé. Ehelyett – mint írta – megérkezésekor „a Messe Halle-ba lépve 17.000 német jogászt, tehát egy merőben áttekinthetetlen tömeget láttunk összegyűlve, jóformán valamennyit Hitler-féle fekete (SS-Schutzstaffel) vagy barna (Sá-Sturmabteilung) uniformisban! Csizmában, derékszíjjal...”⁵⁶ Nem kisebb meglepetéssel szolgáltak másnap a „propagandisztikus ízű” tudományos előadások sem, s a debreceni jogász különösen elámult egyik lipcsei professzortársának fejtegetésén, amely szerint „az egyetemi tanárok a régi világban eleget beszéltek már, most inkább hallgassanak, hallgassák, hogy a nemzeti szocializmus a jog mely új igéit sugallja.” Hangulatát nem emelte az sem, hogy – Frank miniszter jovialis udvariasságával ellentétben – német jogászkollegái aziránt érdeklődtek, hogy „van-e különbség a magyar és a cigány között, mert ők ezt a kettőt azonosnak tudják.”⁵⁷

A professzor 1936-os beszámolója jól érzékelteti, hogy ezen elveknek a gyakorlati életbe való átültetése miként fordította fokozatosan szembe a hitleri jogalkotással a magyar jogászvilág nem kevés tagját. Ezért találhatott a szabadelvű ügyvédség szövetségeseire a magyar jogászvilág konzervatívabb köreiből, és ezért húzódnak el a gömbösi reformterv vitája két évig is. A sajtóban, a képviselőházban és zárt ajtók mögött folytatott heves viták előterében az a kérdés állt, hogy vajon mennyiben követi a tervezet a korabeli német jogreform útját. A javaslat számos tekintélyes bírálója három mozzanatot tulajdonított közvetlen német hatásnak. Elsőként a tervezett 31. „faji” paragrafusát, amely az ügyvédi kamarák vezetőségének felekezeti összetételében kötelezővé tette a felekezetek országos arányainak érvényesítését és újra meghirdette az ügyvédek felvételének korlátozását, az ügyvédi numerus clausust. Az 1920-as egyetemi numerus clausus törvény óta ez volt az első hivatalos javaslat, amely a felekezeti megkülönböztetés jogi kodifikációját tűzte ki célul, mégpedig – logikusan – éppen abban a szabadfoglalkozásban, amelyben az egyetemi numerus clausus a legkevésbé éreztette a hatását. Előrelátható volt, hogy ez a lépés hamarosan további intézkedéseket von maga után, amelyekkel a zsidó ügyvédek praxisát korlátozzák. Az 1935-ben benyújtott ügyvédi reformterv ilyenformán a későbbi magyarországi zsidótörvények közvetlen előzménye volt, még ha maga a „faji” paragrafus az ügyvédség országos ellenállásának köszönhetően az 1937-ben elfogadott reform kapcsán nem került is bevezetésre.

Másodszor, a tervezet új, szigorú követelményeket állít fel az ügyvédek politikai magatartásával szemben. A gyakorlatra szóló engedély megvonását helyezte kilátásba azok számára, akik az „állami és társadalmi rend ellen” vétének, továbbá akiknek „egyéniségét, jellemét, erkölcsi tulajdonságait” a közigazgatási hatóság nem találja bizalomra méltónak.⁵⁸ A régi rendtartással szemben, amelyet az igazságügyminiszter a „korlátlan” liberalizmus időszerűtlen maradványának minősített, az új tervezetből kimaradt az ügyvédi szólásszabadság tételes biztosítása is.⁵⁹ Végül pedig a tervezet az ügyvédi kamarákat egy országos csúcsszerv alá rendelte. Az Ügyvédi Kamarák Országos Bizottságán keresztül a miniszter a kamarák felett közvetlen felügyeletet gyakorolhatott, a kamarák választott vezetőségét feloszlathatta, határozataikat megsemmisíthette.

A reformterv heves, hosszan elhúzódó vitájának alaphangját a jól ismert politikus, Rupert Rezső adta meg, aki mindjárt a tervezet kibocsátásakor kijelentette, hogy a javaslatban egyenesen „a hitlerizmus kodifikálását” látja.⁶⁰ Hasonló érveléssel támadta Lázár Andor igazságügyminisztert a kisgazdapárti Dulin Jenő a képviselőházban: „Erős a gyanúm, hogy, amikor ez a törvényjavaslat megszületett – bár nem voltam ott az előfájdalmaknál – akkor szintén a német példa állt a javaslat alkotói előtt.”⁶¹ A reformmal a szabadelvű politikusok egész köre szembehelyezkedett, mert, amint Horváth Zoltán megfogalmazta, a terv nem egyéb, mint az ügyvédség, sőt az egész magyar társadalom „gleichschaltolásának” eszköze, láncszeme egy folyamatnak, „amelynek végső célja a diktatúra volna, a totalitás.”⁶² A tervezettel szemben, csakúgy, mint 1927-ben, a numerus clausus meghirdetésekor, az ügyvédi szervezetekben széleskörű ellenállás bontakozott ki.

Az idők jeleként azonban ez a tiltakozás már korántsem volt olyan egységes, mint a nyolc évvel korábbi: a reformterven felbátorodva mindinkább hallatta hangját az ügyvédek eddig jelentéktelen befolyású fajvédő egyesülete, a MÜNE. „A rendtartási reform a híressé vált 31. paragrafus uralkodó csillagzatában álló – hirdette az egyesület újonnan indított lapja.”⁶³ A fajvédő politika „uralkodó csillagzata” alatt a MÜNE érthetően nagy reményeket fűzött gyér sorainak megerősödéséhez. Nem ok nélkül: a tervezet meghirdetésének évében taglétszáma 300-ról 500-ra emelkedett és az 1935-ös kamarai választásokra az egyesület megnyerte szövetségesül a keresztény ügyvéd elit Wenczel Árpád vezette csoportját is. Hálából Wenczelt az egyesület díszelnökévé választották, de ő – számos elődjéhez hasonlóan – nem sokáig, mindössze három évig tartott ki e poszton, majd hátat fordított a MÜNE-nek.

A MÜNE aktivistái 1935 nyarán hozzáláttak a főváros „kétségtelenül keresztény” ügyvédeknek összeszámlálásához. Ezekről kartotékokat állítottak fel, amelyben „megállapítást nyert az egyesnek (sic) a MÜNE-hez való viszonya, továbbá baráti kapcsolatai, s minden egyéb adat, amely a szervezés munkájában felhasználható.”⁶⁴ Az új életre kelt szervezet 1936 januári díszvacsoráján magát Lázár Andor igazságügyminisztert is vendégül láthatta, sőt Szabó Lajos egyesületi elnök ünnepélyesen felmutatta az ügyvédből lett miniszter 1928-as belépési nyilatkozatát a MÜNE-be. Az egyesület azonban Lázár tagságával és fajvédő elkötelezettségével sem sokáig büszkélkedhetett. Ha másban nem is feltétlenül, de a zsidókérdésben a miniszter mindinkább eltávolodott a fajvédők álláspontjától, s végül az 1937 tavaszán elfogadott ügyvédi rendtartásból – Ribáry Géza szavaival – „kifésülte” a faji paragrafust, amely – egyelőre – nem is került bevezetésre. Lázár a készülődő első zsidótörvény elleni fellépése kapcsán vált meg igazságügyi tárcájától 1938 márciusában. A Nemzeti Egység Pártjából ekkor történt kilépését megindokló levelében is tiltakozásának adott hangot, mert a zsidótörvény mögött álló erők „a helyett, hogy új értékek termelésére igyekeznék ösztönözni a magyar társadalmat, a mások által teremtett értékek birtokba vételét hirdetik cél gyanánt.”⁶⁵ A miniszter 1938 tavaszától az ügyvédi pályára vonult vissza, s – 1938-as állásfoglalásától nyilván nem függetlenül – 1941-ben meghívást kapott a Weiss Manfréd Konzern elnöki tisztjére, amelyet 1946-ig töltött be. Életútja jól példázza a jobboldali ügyvéd-politikusok azon típusát, akiket végső soron a magyar jobboldal szélsőséges erőinek felülkerekedése térített el mind a német orientáció, mind pedig a kormányzati antiszemitizmus támogatásától.⁶⁶

Ugyanezen típusba tartozott a MÜNE korábban már bemutatott első elnöke, kálnoki Bedő Sándor, akinek személyes politikai fordulata jóval korábbra, a harmincas évek legelejére tehető. Bedő 1935 nyarán csatlakozott a gömbösi reformterv és a faji paragrafus elleni tiltakozáshoz. A fővárosi kamara közgyűlésén kijelentette, hogy „mint protestáns ember tiltakozik a törvényjavaslat 31. paragrafusában meghonosítani kívánt megkülönböztetés ellen. (...) Ha ebből a javaslatból törvény lenne, ezzel egy korszak lezárulna és egy új korszak kezdődne. Büszkén vallja és vállalja a szerepet, mint a liberális korszak egy képviselője.”⁶⁷ Bedő a negyvenes években az Országos Ügyvédszövetség élén határozott németellenes gondolkodásának adott hangot. A zsidótörvények által érintett és 1944-ben letartóztatott irodatársának, Vészi Mátyás liberális ügyvédpolitikusnak mindvégig lojális partnere és segítőtársa maradt.⁶⁸

Az 1935-öt követő két évben az ország csaknem valamennyi kamarája tiltakozott a reformterv ellen. A legbefolyásosabb, fővárosi kamara vezetőségének többsége mindvégig szemben állt a tervvel, s ezen még a MÜNE valamelyes megerősödése sem változtatott. A faji paragrafus ellen elsősorban a keresztény ügyvédek emelték fel szavukat, köztük Pap József, a fővárosi kamara távozó elnöke, a felsőház tagja, Vekerdy Géza, a Független Ügyvédek Pártjának elnöke és Gerlóczy Endre a budapesti kamara alelnöke. Vekerdy a tervet „a magyar igazságszolgáltatás elleni merényletnek” minősítette, Gerlóczy pedig kijelentette: „ha ezt a törvényjavaslatot elfogadja a törvényhozás, akkor el lehet mondanunk, hogy számunkra, ügyvédekre már itt sincsen hely.”⁶⁹

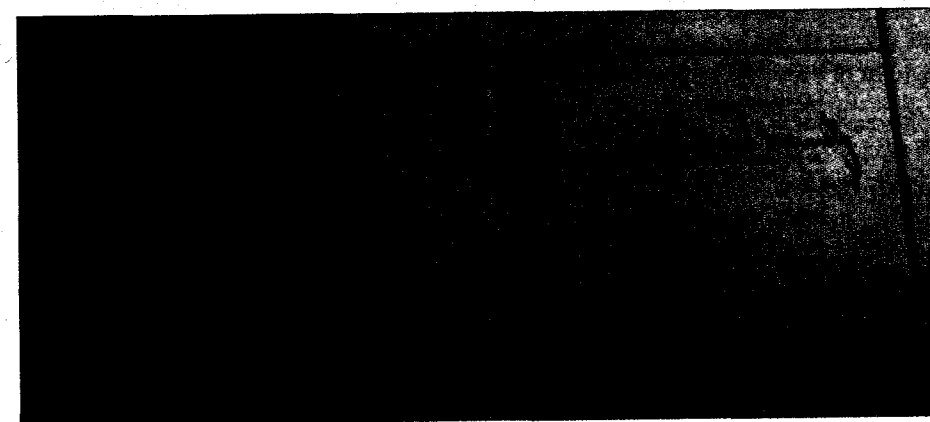
A tiltakozásnak azonban ezúttal csak kevés eredménye volt. Igaz, az 1937:IV. számú törvénycikkkel bevezetett új ügyvédi rendtartásból végül is kimaradt a zsidóság visszaszorítására tervbe vett „faji” paragrafus. Nem sikerült viszont elhárítani az ügyvédi numerus clausus bevezetését és kudarcot vallott a kamarák autonómiájának megóvása tett kísérlet is. Végso soron tehát két év küzdelmeivel annyit lehetett elérni, hogy az új rendtartás tételes jogfosztást ne mondjon ki az ügyvédek bizonyos köreire. Másrészt viszont a végső intézkedés megőrizte az eredeti terv csaknem valamennyi antiliberális vonását és előrelátható volt, hogy a numerus clausus bevezetése idővel mégiscsak elvezet a diszkrimináció valamely formájához. Ez a magyarázata annak, hogy az új rendtartás bevezetését az ügyvédség többsége súlyos vereségként fogta fel: a polgári jogrend kezdődő felbomlását látta benne. A többség rosszat sejtő hangulatának adott hangot Kövess Béla, a fővárosi kamara elnöke, amikor a rendtartás bevezetését követő első kamarai ülésen ünnepélyesen arra szólította fel a jelenlevőket, hogy némán adózzanak a régi, hatályát veszített rendtartás emlékének: „Mai ülésünkkel egy korszak záródik le az ügyvédség történetében. (...) Mielőtt régi rendtartásunk sírba tesszük, emlékezzünk... És ezzel – írta még oda a jegyzőkönyv vezetője – az elnök az 1874. évi XXVI. tc. hatályban léte alatt tartott utolsó választmányi ülést – nem minden meghatottság nélkül – bezárja.”⁷⁰

A ZSIDÓTÖRVÉNYEK

Az új ügyvédi rendtartás bevezetése után az 1938 tavaszán elfogadott első zsidótörvény az ügyvédek már nem érte meglepetésként. Ez ugyanis az értelmiségre nézve semmi olyat nem tartalmazott, amelynek előképe ne lett volna meg

az 1935-ös ügyvédi reformtervezetben, legfeljebb a zsidókvóta százalékos előírása jelentett újítást. Az 1938:XV. törvény az ügyvédi kamarába addig bejegyzett és működési engedéllyel rendelkező zsidó vallású ügyvédnek az ügyvédi praxishoz való jogát nem vonta meg. A kamarákba újonnan jelentkező zsidó ügyvédektől viszont megvonta a bejegyzés lehetőségét mindaddig, ameddig a zsidó ügyvédek aránya a törvény által elvárt 20% alá nem süllyed. (Ennek a visszacsatolások során Magyarországhoz visszakerült területeken működő ügyvédek esetében különösen súlyos hatása volt.) Az 1939-es ún. második zsidótörvény, az 1939. IV. törvény a korlátozó zsidókvótát 6%-ra csökkentette és a zsidóság definícióját a vallási hovatartozás helyett származási alapra helyezte. Eszerint zsidónak számított az, akinek bármely szülője, vagy nagyszülei közül legalább kettő zsidó volt. A törvény kimondta, hogy a kikeresztelkedés nem változtat a zsidó „fajhoz” tartozás tényén.⁷¹ A második zsidótörvény alapvető állampolgári jogokat vont meg a zsidóktól. Kimondta, hogy a zsidókat öt éven belül ki kell vonni a bírói karból és a közoktatásból, megtiltotta, hogy a zsidók újságszerkesztőként, illetve színházigazgatóként működjenek, valamennyi szabadfoglalkozásban 6%-ban maximálta a zsidók arányát és ugyancsak 6%-os felső határt szabott a zsidók birtokában lévő iparendeléyekre. Korlátozta a törvény a zsidók földbirtok tulajdonlásának jogát is. Becslések szerint a törvény 200-250 ezer zsidó kereső megélhetését érintette.

A zsidótörvények végrehajtásának érdekében 1938 júniusában az ügyvédek kötelezték, hogy nyilatkozzanak származásukról. Az adatlapon a vallási hovatartozásról és a szülők vallásáról kellett nyilatkozni.

Származási nyilatkozat

Budapest, 1938. év május hó.

Kedves Barátunk!

Bizonyára értesültél arról, hogy f. hó 6-án „Keresztény Ügyvédek Nemzeti Szövetsége” elnevezés alatt megalakítottuk a keresztény meggyőződésű és nemzeti gondolkodású öntudatos ügyvédeknek szélsőségektől mentes tömörülését a végből, hogy kiépítendő szervezetével — a mai válságos időkben — hivatásunkból folyó felelősségérzettel, fegyelmerttséggel és irányító súllyal foglalhasson állást az országot és ügyvédséget érdeklő kérdésekben és a kormányzatnak alkotmányos törekvései megvalósításában segítségére lehessen.

Ezt a célt hatékonyan csak úgy szolgálhatjuk, ha ebben a tömörülésben minden olyan keresztény meggyőződésű és nemzeti gondolkodású kartársunk részvételére és támogatására számíthatunk, akit egyéniségénél és hivatásbeli működésénél fogva a magunkéval azonos meggyőződésű kartársunknak ismerünk.

Abban a feltevésben, hogy a kezdeményezést és a célt helyesled, arra kérünk, hogy ehhez az alakuláshoz csatlakozni és erről bennünket a mellékelt lapon értesíteni szíveskedjél.

Miután kezdeményezésünk nem párt, hanem szövetség létesítését célozza, ezért bármely ügyvédi párthoz vagy egyesülethez való tartozás szövetségünkhöz csatlakozásodnak akadálya nem lehet.

A szervező munka befejezése után egybehívandó értekezleten fogjuk szövetségünknek az egységes keresztény és nemzeti ügyvédi közvélemény kialakítását szolgáló programját véglegesen megállapítani és annak vezetését megválasztani.

Hazafias üdvözléssel:

dr. Albrecht Ferenc
vitéz dr. Botond Béla
dr. Böhm Ferenc
dr. Dvornák Antal
vitéz dr. Hódy János

dr. Komarnicki Roman
dr. Konkoly Elemér
dr. Kovácsy Dénes
dr. Mészner István
dr. Nagy Emil

dr. Orffy Imre
dr. Simonyi Lajos
dr. Kislevélt Szalay Zoltán
dr. Sztehló Dezső
dr. Vekerdy Géza

A KÜNSZ szervezése⁷⁴

A szövetség vezetője, a lengyel nemesi családból származó Komarnicki Roman az ügyvédség gazdasági elitjéhez tartozott, önéletrajzában az ügyvédi kamara „egyik legnagyobb adófizetőjeként” jellemezte magát.⁷⁵ Ügyvédi praxisa mellett igazgatósági tagja volt Litván József budakalászi textilgyárának, a Stádium sajtóvállalatnak és a Pallas nyomdaipari részvénytársaságnak. Komarnickit jó kapcsolatok fűzték a katolikus hierarchiához és a kormány mérsékelt köreiből is. A KÜNSZ tekintélyes támogatói között a liberális ügyvédpolitikusok (Rupert Rezső, Pap József, Gerlőczy Endre, Nagy Vince) mellett ott találunk nem egy konzervatív jobboldali ügyvédet, mint például Kövess Bélát, a fővárosi kamara elnökét, Wenczel Árpádot, a MÜNE kiugrott díszelnökét és kálnoki Bedő Sándort, a MÜNE volt elnökét. A szövetségben tevékeny részt vállalt számos, a gazdasági életben élenjáró ügyvéd is.⁷⁶

A KÜNSZ a körülményekhez képest meglehetősen sikeres volt, 1939-re a fővárosi kamara főtitkári székébe juttatta egyik fő szervezőjét, Komarnicki Románt és tagjai foglalták el a kamara többi fontos vezető tisztségét is.⁷⁷ A szövetség országos befolyásával korlátok közé szorította a vidéki kamarákban itt-ott fellépő szélsőjobboldali erőket: a vidéki kamarák vezetőségi tagjainak és elnökeinek többsége 1941 végéig nem lépett be a MÜNE-be.⁷⁸ A KÜNSZ az első zsidótörvény után három és fél évig, 1941 decemberéig késleltette a MÜNE hatalomátvételét a legtöbb ügyvédi kamarában. Három és fél év igen hosszú időnek tűnik, ha megfontoljuk, hogy az orvosi kamarákban a fajvédő MONE egyeduralma már 1938 decemberében megvalósult, s hogy a többi, új értelmiségi kamarában is kezdetől a szélsőjobboldali erők kerekedtek felül. Velük ellentétben az ügyvédi kamarák még évekig mérsékelték a zsidótörvények által előírt diszkrimináció mértékét.

FÜGGETLEN ÜGYVÉD

ÜGYVÉDPOLITIKAI SZEMLE

AZ ÜGYVEDEK FÜGGETLEN PÁRTJÁNAK HIVATALOS KÖZLÖNYE

Szerkesztőség és kiadóhivatal: VI., Teréz körút 25. Telefon: 116—126.	Főszerkesztő: DR. VEKERDY GÉZA	Megjelenik havonta. Előfizetési ár: Egész évre 4 pengő.
--	-----------------------------------	---

A fővárosi kamara vezetősége hivatalos keretek között is tiltakozott a zsidótörvények ellen. „A kamara él a közérdekű kérdésekben való állásfoglalás (...) tradicionális jogával – jelentette ki Komarnicki főtitkár az 1940 májusára összehívott közgyűlésen – mert hallgatni akkor, amikor az okos, komoly és megfontolt szóra szükség van, éppoly súlyos felelősséget jelent, mint a pozitív megnyilatkozás.”⁷⁹ E szavakkal terjesztette elő a kamara évi jelentését, amely alkotmányjogi és morális érvekkel szállt szembe a zsidótörvényt létrehozó „újszerű erkölcsi felfogások érvényesülésével”, amelyek ellentmondanak a keresztény világnézet alapelveinek, amelyeket – így a jelentés – „a mi nemzetünk lelkülete, mint számára idegent, befogadni nem fog”. Külön kitért a jelentés a második zsidótörvényben érvényre jutó faji szemlélet bírálataira, mert ez származási alapon a zsidóság közé sorolta és „a beolvadás folyamatában megakasztotta (...) azokat is, akiket a társadalom túlnyomó része már régóta magához tartozónak tekintett.”⁸⁰ A kamarák vezetői a második zsidótörvény után a zsidó ügyvédek eltávolítását a választmányból ugyan nem tudták megakadályozni, de a leköszönő zsidó vezetőket – a többi értelmiség kamarában elképzelhetetlen – ünnepélyes külsőségekkel búcsúztatták. A fővárosi kamara elnöke, Kövess Béla a távozó vezetőket arra kérte, hogy „áldozatkész munkájukat ezentúl se vonják meg a kamarától”, s a távozók nevében Kadosa Marcell által tartott beszédet pedig „pártállásra való különbség nélkül, viharos tapsokkal, helyenként pedig könnyes meghatottsággal hallgatta a közgyűlés.”⁸¹

A szimbolikus gesztusokon túl a KÜNSZ gyakorlati eredményeket is felmutatott. Mindenekelőtt sikeresen szállt szembe az Értelmiségi Kormánybiztossággal, amely a vállalatoknál jogtanácsosként foglalkoztatott zsidó ügyvédek a magánalkalmazottakhoz hasonlóan elbocsátandónak nyilvánította.⁸² Ha a KÜNSZ fellépése nem is minden vállalatvezetőt tartott vissza a zsidó ügyvédek elbocsátásától, annyi hatása mégis volt, hogy az elbocsátást a kormány végül is nem tette kötelezővé. Így vált lehetővé, hogy a nagyobb vállalatok igazgatótanácsai tagjaiként működő zsidó ügyvédek egy része 1941-ig, néhányan pedig egészen 1943-ig eleget tehessenek megbízásuknak, mint például Makai Ernő, Simon Gyula és Elek László, akik 1943-ban még a Belvárosi Takarékpénztár igazgatósági tagjai voltak.⁸³

Jórészt a KÜNSZ-nek köszönhető, hogy a fővárosi és a legtöbb vidéki kamara a második zsidótörvény adta mentesítési lehetőségeket nagymértékben kihasználta. A fővárosban valóságos bravúrral elérték, hogy a második, szigorúbb

törvény értelmében kevesebb ügyvédet nyilvánítsanak zsidónak, mint az első zsidótörvény enyhébb rendelkezései nyomán. Az első zsidótörvény idején a fővárosi kamara megállapítása szerint a kamarának 1.565 olyan zsidó tagja volt, aki a törvény hatálya alá esett (miután a zsidó vallásúak összlétszámából a mentesítetteket levonták).⁸⁴ A második zsidótörvény értelmében ennek a számnak több mint 800-zal kellett volna emelkednie, hiszen most már minden zsidó származású ügyvédre kiterjedt a zsidótörvény. A kamara azonban zsidók százaival kapcsolatban alkalmazta a hivatalos mentesítést, amelyet többnyire az első világháború idején szerzett katonai érdemek kapcsán lehetett elérni. 1938-ra összesen 281 zsidó ügyvéd igazolta tűzharcos múltját és további 290 fő kezdeményezte a mentesítést. Együttal a valamely keresztény felekezethez tartozó ügyvédek közül 293 nyújtott be igazoló iratot a Károly-csapatkereszt birtoklásáról. Feltehetően ezek közül sokan zsidó származású, kikeresztelkedett ügyvédek voltak. Végül a kamara az 1939-es második zsidótörvény idején a törvény hatálya alá eső zsidó ügyvédek számát 1.488-ban határozta meg.

Zsidók az ügyvédi karban, 1939

	Magyarország	Budapest
összes ügyvéd	6.738	3.386
zsidó vallású	2.660	1.625
zsidó származású ⁸⁵	3.523	2.040

Másodszor, a KÜNSZ-nek szerepe volt abban is, hogy a zsidótörvények a zsidó ügyvédség közép- és alsóbb rétegeiben sem idézték elő a munkalehetőségek teljes elapadását. Kortársi visszaemlékezések szerint a zsidótörvények ugyan nehezítették, de egészen 1944 márciusáig nem bénították meg teljesen a zsidó ügyvédek munkáját, legalábbis a bíróságokon.⁸⁶ Fokozatosan csökkent viszont a bíróságon kívüli ügyvédi munka lehetősége: 1942-től a zsidó ügyvédek lassan kiszorultak a házgondnoki megbízásokból és a kifejezetten üzleti jellegű szerződésekből.

Általánosságban elmondható, hogy az ügyvédi szakmán belül a kamarák magatartása a zsidó ügyvédek kiszorításával, munkalehetőségeinek megsemmisítésével kapcsolatban egészen 1941-ig mérsékeltebb volt, mint az egyéb értelmiségi kamarákban. Mindez azonban éppen azokon a zsidó ügyvédekben nem segített, akik a legnehezebb helyzetben voltak. A szegényebb zsidó ügyvédek

A FAJVÉDŐ MÜNE MEGERŐSÖDÉSE

A zsidótörvények bevezetésével párhuzamosan az ügyvédi közéletben megindult a fajvédő ügyvédegylet, a MÜNE megerősödése. Számos olyan – az országos politikai életben résztvevő – ügyvéd lépett be a MÜNE-be, aki korábban fenntartással élt az egyesülettel szemben. Az 1943-as képviselőház 24 MÜNE-tag ügyvédképviselője közül 11 csak 1940 után csatlakozott az egyesülethez. A szélsőjobboldali politikusoknak, köztük Mosonyi Kálmánnak, Ember Sándornak, Huszovszky Jánosnak, és Zsidó Sándornak belépése a MÜNE-be jól jelezte az ügyvédi közéletben 1939/1940 folyamán beállott fordulatot, a szélsőjobboldal térhódítását.⁹¹ Igaz, a MÜNE a keresztény ügyvédek elitjét továbbra sem tudta egészen maga mellé állítani. 1943-ban a fővárosi adófizetők legmagasabb kategóriájába sorolt 83 keresztény ügyvéd közül csupán 23 lépett be az egyesületbe.⁹²

Mindazonáltal az egyesület – fennállásának történetében először – készülődni kezdett a kamarai szervezet teljes kisajátítására. 1938-tól a fajvédő orvosegylet, a MONE példáját követve megindította vidéki szekcióinak kiépítését is. A tagtoborzás azonban vidéken még ekkor is nehéznek bizonyult: 1942-re a 3.352 vidéki ügyvédből mindössze 352 csatlakozott a MÜNE-hez. A kis létszámú, főként fiatalokból álló vidéki tagság területileg igen egyenlőtlenül oszlott meg: miközben például Kecskeméten az ügyvédeknek csaknem a fele, 45%-a csatlakozott az egyesülethez, addig a legtöbb városban, például Egerben, Pécsen, Székesfehérváron, Hódmezővásárhelyen és Békéscsabán a tagok aránya az 5%-ot sem érte el.⁹³

Világossá vált tehát, hogy az egyesület a kamarák irányítását szavazás útján semmiképpen sem veheti át. Hiába zárta ki az 1941:XIII. számú, törvény a zsidó ügyvédek a kamarai szavazásból, a MÜNE a nem-zsidó ügyvédek szavazatainak többségét sem tudta megszerezni.⁹⁴ Az idő ilyenformán megérett magának a választási rendszernek a felszámolására. 1941 decemberében a MÜNE egyoldalú nyilatkozatban jelentette be, hogy másfél hónappal azelőtt megtartott kamarai választásokat „nem tekinti olyannak, mint amely híven tükrözi vissza a keresztény magyar szavazók akaratnyilvánítását” és ezért a MÜNE „meg nem választott jelöltjeit is a keresztény magyar ügyvédség bizalmának letéteményeseiként” beiktatja a kamarai tisztségekbe. A puccs a KÜNSZ erélyes tiltakozása ellenére elnyerte a kormány jóváhagyását, s ezzel voltaképpen meg is történt az autonóm kamarai szervezet felszámolása.

A fővárosi kamara főttkári székéből távozó Komarnicki Román keserű búcsúbeszédében arról szólt, hogy az ország ügyvédsége most már végérvényesen két táborra szakadt. A MÜNE által kétes eszközökkel hatalomra juttatott „homogén összetételű új vezetőség” és a velük együttműködő ügyvédek „új szellemiségnek nyitnak utat (...), mert az abszolút hatalomnak csak szolgái vannak ... Amely társadalom arra kényszeríthet az ügyvédet, hogy gondolatait és érveit véka alá rejtse, az igazi jogvédőket nem termelhet ki, hanem csak görnyedt hátú félénken suttogó tanácsadókat...” A főttkár hivatalából immáron utoljára üzent hadat a MÜNE fajvédőinek, amikor felemelte szavát „a tisztán gazdasági kérdéseknek a kereszténységgel való állandó kapcsolatba hozatala” ellen. A gazdasági javak újrafelosztása során a kereszténységnek, mint vallásnak „az anyagi kérdésekkel való állandó kapcsolata kedvezőtlen visszahatással lehet... és rést üthet e legmagasabb rendű fogalomnak erkölcsi jellegén” – mondta, kisebb botrányt kavarva a karácsonyi hangulatú választmányi ülésen.⁹⁵

A MÜNE hatalomátvételének négyéves elhúzódása és megvalósításának körülményei mindennél beszédesebb bizonyítékai annak, hogy az ügyvédségben a jobboldal térhódításához és a felekezeti szegregáció politikai intézményesítéséhez előbb a keresztény ügyvédség nagy részét, mégpedig a tekintélyesebb részét kellett az ügyvédi közéletből, a kamarák vezetéséből kiszorítani. A MÜNE kormányzati segítség és a többségi elv megsértése nélkül még 1941 decemberében sem tudott volna a kamarákban felülkerekedni, nem úgy, mint például az orvosok fajvédő mozgalma, a MONE, amely 1941-re 6.000 tagjával az ország egyik legerősebb jobboldali értelmiségi mozgalmává vált.

Az ügyvédi fajvédelem térhódításának lassúságát most már aligha lehetett kizárólag, vagy akárcsak elsősorban gazdasági okokkal megmagyarázni. Annál is kevésbé, mivel azon keresztény ügyvédek helyzetében, akik mégiscsak éltek a zsidótörvények teremhette konjunktúrával, 1939 után és 1941 előtt látványos fellendülés volt tapasztalható. A MÜNE vezetésében résztvevő Mátyásfalvy Erich például 1942-ben 17 vállalat igazgatóságának volt a tagja, s közülük 12-ben 1939 után kapott megbízást. Hasonló lehetőségek nyíltak meg a MÜNE-hez csatlakozott ismertebb ügyvédek, pl. Kelety Géza, Pétery Ferenc, Szentgyörgyi Elemér és Pözel István előtt.⁹⁶ Ennek ellenére az ügyvédi társadalom politikai polarizálódása jobbra mégsem a fajvédők sorait erősítette, hanem ahhoz a paradox helyzethez vezetett el, hogy a keresztény ügyvédi elit mérsékelt jobboldalán álló tekintélyesebb ügyvédek, Komarnicki Román,

kálnoki Bedő Sándor és a többiek váltak a szabadelvű ügyvédi hagyományok legbefolyásosabb szószólóivá.

A kamarák vezetését átvevő MÜNE 1942 tavaszán megkezdte intézkedéseit. Mindenekelőtt felterjesztésben kérte a kormánytól az összes zsidó ügyvéd gyakorlatának megszüntetését, a numerus nullust, amelyet azonban csak 1944 áprilisában sikerült elérnie. Megindult viszont a politikai tisztogatás, elsősorban a katonai bíróság előtt védelemre jogosult, ún. honvédségi védők kiiktatásával. A tisztogatás nem állt meg az élőkönél: a fővárosi kamara néhai vezetői közül Baracs Marcellt és Pollák Illést post mortem megfosztották tiszteletbeli tagságától, s hasonló sorsra jutott az első világháború hősi halott ügyvédeknek csaknem a fele. Mindeközben a kamaráktól megszerzett szakmai listák alapján a zsidó ügyvédek – korhatárra való tekintet nélkül – fegyvertelen munkaszolgálatra hívták be és – szintén korhatárra való tekintet nélkül – nehéz fizikai munkára alkalmazták. Az embertelen gyakorlatnak rengeteg idős munkaszolgálatos esett áldozatul. Nagybacsoni Nagy Vilmos hadügyminiszter 1942 őszén bejelentette, hogy véget vet az idősebbek behívásának, bár a honvédelmi minisztérium még ekkor sem mondott le az értelmiségi listák felhasználásáról a behívásoknál.

Pollák Illés (1852-1930), jubileumi emlékérem az Országos Ügyvédszövetség elnöke, az ügyvédi rendtartás megalkotója tiszteletére, 1929.
Pollákot 1942-ben post mortem kizárták a kamarából.⁹⁷

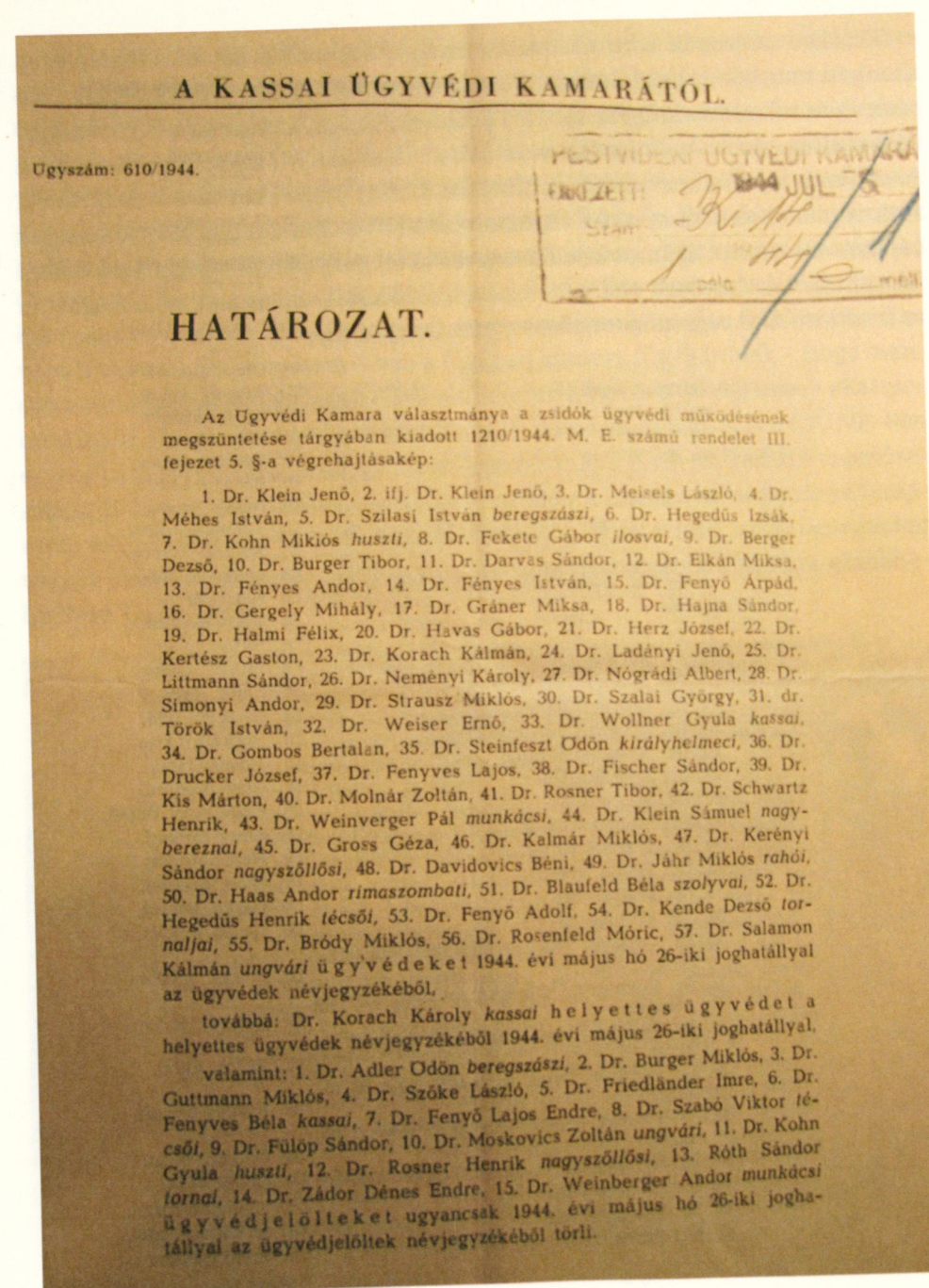
Baracs Marcell (1865-1933)⁹⁸, az ügyvédi kamara elnökhelyettese, országgyűlési képviselő. 1942-ben post mortem kizárva a kamarából.

A tisztogatás kiterjedt a kamarák könyvtáira is: innen a „bomlasztó hatású” műveket, köztük a „pornográfia határán álló versesköteteket” távolították el. A kamara zsidó alkalmazottait és ügyintézőit eltávolították. E feladatok végeztével a kamarai közélet lényegében megszűnt, s a szervezet munkája mostantól az adó- és segélyügyek adminisztrálására szűkölt le.⁹⁹

De az ügyvédi közélet egészére a MÜNE még most sem tudta egyeduralmát kiterjeszteni. A kamarák irányításából kiszorult ügyvédek – keresztények és zsidók, baloldaliak és mérsékelt jobboldaliak, liberálisok és konzervatívok – a legerősebb régi ügyvédegylet, az Országos Ügyvédszövetség mögé sorakoztak fel. A kálnoki Bedő Sándor vezette szövetség túlélte az 1941-es fordulatot is, s tagjaiban mindinkább tért hódított az a meggyőződés, hogy az alkotmányos jogrend megőrzéséért küzdő ügyvédeknek most már régi szervezetükön, a kamarán kívül, „szabad és független társulás útján kell megvédeniük erkölcsi, társadalmi és anyagi érdekeiket.”¹⁰⁰ A 3.000 tagot számláló szövetség a kamarákban már nem érvényesíthette közvetlenül befolyását, de önálló összejövetelein és lapjában egészen 1944 márciusáig keretet adott a MÜNE-vel szembenálló ügyvédek közéleti együttműködésének.¹⁰¹

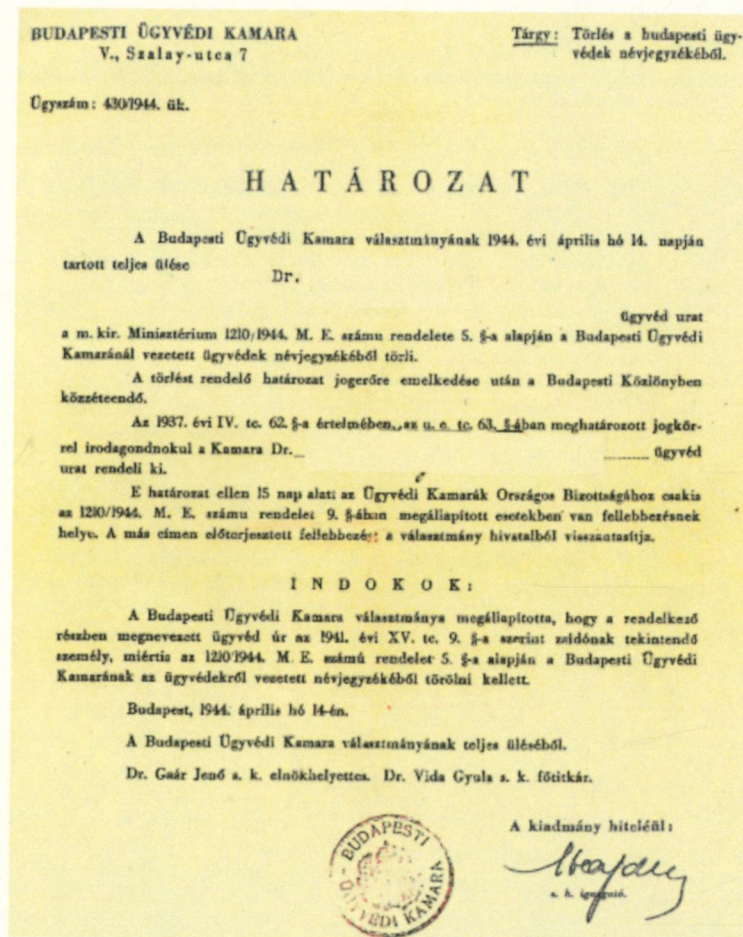
Az Országos Ügyvédszövetség és a többi ügyvédegylet működésének 1944 márciusában a német megszállás vetett véget. Az ügyvédi szervezetek közül csak a MÜNE és az általa irányított kamarák folytatták tovább tevékenységüket. Március végén megkezdődött az ügyvédek tömeges letartóztatása, amelynek az ügyvédi közélet számos ismert tagja áldozatul esett. A Gestapo a megszállás harmadik napján megkezdte a budapesti zsidó ügyvédek letartóztatását.¹⁰² A letartóztatások alapját egy, a MÜNE által a Gestapohoz eljuttatott, 700 főt tartalmazó zsidólista képezte.¹⁰³ A letartóztatások abc sorrendben történtek. Bálint György Ákos tanúsága szerint az Igazságügyi Minisztérium közbelépése nyomán a letartóztatások a „K” betűnél abbamaradtak.¹⁰⁴ A letartóztatottak a kistarcsai internálótáborba kerültek és egy részük – a tábor emberséges parancsnokának, Vasdényei Istvánnak köszönhetően – átvészelte a háború utolsó évét.

1944. március 30-án a budapesti kamara főtitkára, Vida Gyula felterjesztésben kérte a kormánytól az ügyvédi numerus nullus bevezetését.¹⁰⁵ Április elején a 1210/1944. ME. számú rendelet a zsidó ügyvédek kamarai tagságát megszüntette, irodáik működését betiltotta. Budapesten több, mint 1.771 ügyvédet törölték a jegyzékből.¹⁰⁶

A Kassai Ügyvédi Kamara határozata kizárásokról (1944)¹⁰⁷

Vidéken az irodák bezárását hamarosan a deportálás követte, Budapesten azonban még hónapokig eltartott a zsidó ügyvédek irodáinak felszámolása, hiszen ezek sok esetben ugyanabban a lakásban voltak, amelyben a betiltott ügyvédek éltek. A betiltott irodák átvételére a kamara jelölte ki a gondnokokat. Azonban a kijelölt keresztény gondnokok között még ekkor is voltak olyanok, akik vonakodtak a kisajátítás végrehajtásától.¹⁰⁸ A kamara elnökhelyettesének bejelentése szerint számos kijelölt ügyvéd „betegség és más elfogadható címen felmentést kért”, mások pedig formálisan elvállalták ugyan a gondnokságot, de az átvett irodát a régi tulajdonossal együtt irányították.¹⁰⁹

Határozat a zsidó ügyvédek kamarai tagságának megszüntetéséről és irodagondnok kijelöléséről¹¹⁰

A keresztény és zsidó ügyvédek együttműködésének megakadályozására a MÜNE által irányított kamara erélyes rendszabályokhoz folyamodott. A gondnokul kijelölt ügyvédek megfigyelésére nyomozót szegődtetett, a kormányhoz pedig azzal a kéréssel fordult, hogy a zsidókkal együttműködő keresztény ügyvédek számára internálást helyezzen kilátásba.¹¹¹ A rendőri módszerek végleges eluralkodásával egyidejűleg a kamarák vezetéséből a mérsékeltbb elemek most már végképp kiszorultak. Kövess Béla, az ország valamennyi kamaráját irányító Országos Bizottság elnöke, aki az 1941-es fordulat óta tisztségét amúgy is jobbra csak névlegesen töltötte be, a német megszállást követően felsőrsi házába vonult vissza. „Azt reméltem – írta a fővárosi kamara főtítkárának – hogy mandátumunk lejártával feltűnés nélkül eltűnhetek a kamara éléről, ahova akaratomon kívül, elhivatottság nélkül kerültem.”¹¹² Wenczel Árpád, akit a MÜNE-ben egykor betöltött magas tisztsége miatt hagytak meg a fővárosi kamara vezetésében, 1944 szeptemberében mondott le, amikor a kamara választmánya leszavazta azt az indítványát, hogy a kormányzó által mentesített zsidó ügyvédek vegyék vissza a kamarába. Vele együtt távozott tisztségéből a kamara elnökhelyettese, Gaár Jenő is.

Zsidó értelmiségiek a kistarcsai internálótáborban¹¹³

A fővárosi kamarából az utolsó híradás 1944. november 4-én érkezett Balatonra Kövess Bélához. Levelében a kamara irodavezetője beszámolt arról, hogy a legtöbb gondot – akárcsak a 25 évvel korábbi összeomlás idején – az erdélyi területről menekülő ügyvédek elhelyezése okozta. A levél záró sora tárgyszerűségében is megrázó. Így szól: „A kamara Szemere utcai épületéből villamos átszállóval a szentlőrinc-vecsesi határon már a front is elérhető.”¹¹⁴ De Budapesten ezután még három teljes hónapig tombolt a terror. A munkaszolgálat, a deportálások és a nyilas terror áldozatainak sorsát az utolsó fejezetben követhetjük nyomon.

Jegyzetek

- 1 Buday Dezső: „Magyarország honoratior osztályai”. *Budapesti Szemle*, 1916, 236. old.
- 2 Lakatos Ernő: *A magyar politikai vezetőréteg*. Bp. 1942. A törvényhatósági bizottságokban 1889-ben helyet foglaló 1.761 ügyvéd közül 741-en választott tagok voltak, 1.020-an pedig a legnagyobb adófizetőkkel kerültek be a bizottságokba. Ld. *Mezőgazdasági és Statisztikai Évkönyv*, 1889-90, Bp. 1890, 565. old.
- 3 György Endre (szerk.), *Amíg városatya lettem*. Bp. 1930, 71. old.
- 4 u.o.
- 5 *Magyar Zsidó Lexikon*, Bp. 1929, 916. old.
- 6 *Az 1910. évi Népszámlálás*, M.S.K. 64. köt., Bp. 1915.

Zsidók az ügyvédek között, 1890-1910

	Ügyvédek száma	Zsidó ügyvédek száma
1890	4.202	918
1900	4.507	1.538
1910	6.743	3.049

- 7 *Magyar Zsidó Lexikon*, Bp. 1929, 916. old.
- 8 <http://magyarzsido.hu/images/kultura/tudosok/csemegi%20karoly.jpg>; A kép a Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Fényképtárában található, Erdélyi Mór felvétele.
- 9 Tizenkét röpirat, 1882. okt. 15., 17. old.
- 10 Forrás: Országos Széchényi Könyvtár - Digitális Képtár
- 11 *A Budapesti Ügyvédi Kamara jelentése az 1896. évi működéséről*, Bp. 1897. E csoport jövedelme meghaladta az évi négyezer forintot, ami a kor színvonalának megfelelő nyugodt úri életmódot biztosított. Kiemelkedő – évi nyolcezer forintot is meghaladó jövedelmet ért el a fővárosi ügyvédeknek nem kevesebb, mint 20%-a, ezeknek évi bevétele meghaladta egy minisztériumi államtitkár keresetét. Alattuk, a nagy- és középpolgári lét határmezsgyéjén élt a fővárosi ügyvédek harmada, ezeknek évi jövedelme két és négyezer forint között mozgott. Végül csupán egyötödre tehető azoknak a szerényebb jövedelmű, főként fiatal, kezdő ügyvédeknek az aránya, akiknek évi jövedelme a kétezer forintot sem érte el.
- 12 Thirring Gusztáv: *Budapest főváros demográfiai és társadalmi tagozódásának fejlődése az utolsó 50 évben*, Statisztikai Közlemények, 70/3. II. köt., 257. old.
- 13 Králik Lajos szerint az 1890-es évektől vált általánossá, hogy a fiatal ügyvédek a fővárosban igyekeztek pályájukat megkezdeni. Králik Lajos: *Az ügyvédi kar*, Bp. 1903, I. köt. 262. old.
- 14 Králik, i.m. II. köt. 30. old.
- 15 Hanák Péter szerint a századfordulón „ha kifejlett menedzser tőkés rétegről még nem beszélhetünk is, bizonyos funkcióit már ellátta a vállalkozó típusú nagypolgári értelmiség. A pál-

- mát az ügyvédek vitték el: minden nagybank és nagyüzem vezetőségében megtaláljuk a jogtanácsost és érdekképviselőt, ... minden nagy építkezésnél a telekközvetítő ügyvédet.” Hanák Péter, „Magyarország társadalma a századforduló idején” *Magyarország története, 1890-1918*, Bp. 1978., I. köt., 445.o. Szende Pál a századelőn a gazdasági életben aktív ügyvédek is két csoportba sorolta: a „feudális” típusba tartoznak azok a – főként nemesi és gentry eredetű – ügyvédek, akik elsősorban nagyobb uradalmak, hitbizományok ügyeit gondozzák, a „merkantil” típusba pedig inkább a polgári – főként zsidó eredetű ügyvédek, akik az ipar és kereskedelem körében tesznek szert mind nagyobb szerepre. Az – önmagában helytálló tipizálás azonban éppen azt a közeledést nem érzékelteti, amely e szerepkör között a századforduló idején ment végbe, elsősorban a „feudális” típusú ügyvédeknek a bankügyletekben való fokozódó részvételén keresztül. Szende Pál: „A magyar ügyvédség válsága”, *Husadik Század*, 1912. Vörös Károly a 19. századi ügyvédségről szólva kiemeli, hogy ez a csoport – a magyar értelmiségben többé-kevésbé egyedülállóan – már ekkor sem bürokratikusán, „hanem lényegében a szabad verseny törvényei szerint” rétegződött, s inkább csak az ügyvédség „szegényebb rétege” törekedett elhagyni a piaci elveken nyugvó szabadpályát, s állást találni a megyei, vagy a városi közigazgatásban. Vörös Károly: „A modern értelmiség kezdetei Magyarországon”, *Valóság*, 1975/10.
- 16 A tábló a Budapesti Ügyvédi Kamara titkárságán van kifüggesztve.
- 17 MSK, 64. köt., 205. old.
- 18 Pásztor Mihály, i.m. 85. old.
- 19 Az ország területén az 1870-es évektől 27 székhelyen működött kamarai szervezet. A legbefolyásosabb a fővárosi kamara volt, ennek taglétszáma a századfordulón meghaladta az ezret is. Másutt a tagok száma 100 és 300 között mozgott, de voltak egészen kicsi, 50-70 fővel működő kamarák is. Az ügyvédi kamarák székhelyei a következők voltak: Budapest, Arad, Balassagyarmat, Besztercebánya, Eger, Eperjes, Győr, Kassa, Kecskemét, Kolozsvár, Máramarossziget, Marosvásárhely, Miskolc, Nagyszeben, Nagyvárád, Pécs, Pozsony, Sopron, Szabadka, Szatmárnémeti, Szombathely, Szeged, Székesfehérvár, Zalaegerszeg, Brassó, Debrecen, Temesvár, Fiume.
- 20 „A magyar törvény szerint nem a kormány tetszésétől függ, hogy valaki lehet-e gyakorló ügyvéd. A kormánynak semmi beleszólása nincsen, ... Mindenki, a ki ügyvédi oklevelet szerzett, jogosan követelheti, hogy őt a kamarába felvegyék, neki a hivatás gyakorlatát megengedjék.” Králik, i.m. I. köt. 398. old. A királyi kúria csupán a kamarák elutasító határozatait bírálhatta felül: 1874 és 1902 között a kúria a fővárosi kamarát 8 esetben utasította arra, hogy olyan ügyvédet is felvegyen, akit a kamarai választmány erkölcsi okokból nem talált alkalmasnak.
- 21 A bekezdés teljes szövege a felvételi engedély megadásánál bevezette a jelölt politikai, „nemzethűség” szempontjából történő elbírálásának kötelezettségét is és utalást tett a jelölt tanulmányi képességeire is. A teljes szöveg így hangzott: „Az engedély megadásánál a nemzethűség

és az erkölcsi megbízhatóság követelményei mellett egyfelől a felvételt kérők szellemi képességeire, másfelől arra is figyelemmel kell lenni, hogy az ország területén lakó egyes népfajokhoz és nemzetiségekhez tartozó ifjak arányszáma a hallgatók közt lehetőleg elérje az illető népfaj vagy nemzetiség országos arányszámát, de legalább kitegye annak kilencztizedrészét.” <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=7440>

- 22 Forrás: 1920. évi 123033 sz. V.K.M. rendelet, Magyarországi Rendeletek Tára (1920)
- 23 BÜK L. Közgyűlési Jegyzőkönyv, 1921. május 22.
- 24 A jogásznak készülő zsidó fiatalok máskülönben az összes szabadfoglalkozás közt a leghátrányosabb helyzetben lettek volna. Szemben az orvosi, vagy mérnöki diplomával, a külföldön szerzett jogi végzettséget nem lehetett honosítani.
- 25 Vargha Ferenc: „Sok-e az ügyvéd?”, *Jogtudományi Közöny*, 1927/7.
- 26 *Polgári Jog*, 1926/3-5.
- 27 Vészi Mátyás-Wagner Lilla: *Az ügyvédi hivatás művészete*, Bp. 1929, 448. old.
- 28 Az albérletek között voltak egész lakást kitevő, 2 szoba-konyhás bérlemények is. Az egyszobás albérletben élő 126 ügyvéd közül 46 csak öt évet töltött az ügyvédi pályán, tehát nem számítható végleg pauperizálódottnak, nem úgy, mint az az 56 ügyvéd, aki tíz évnél is régebben folytatott ügyvédi gyakorlatot. Nem tartott sem cselédet, sem bejárónőt az ügyvédek 14%-a /feltételezve, hogy bejárónőt azok tartottak elsősorban, akik cselédet nem alkalmaztak/. Ilyefalvy I. Lajos, i.m. 10. old.
- 29 *Polgári Jog*, 1927/5.
- 30 Király Ferenc (szerk.), *Az Országos Ügyvédszövetség Balatonfüreden 1927. szeptember hó 22., 23., 24., és 25. napján tartandó vándorgyűlése napirendjének tárgyában beérkezett vélemények*, Bp. 1927, 66. old.
- 31 Különösen súlyosan érintette az ügyvédek az Országos Hitelvédő Egylet működése, mert ez a csődönkívüli kényszeregyezségek terén „1926 óta az ügyvédség munkaterületeit úgyszólván teljes mértékben kisajátította”. *A Budapesti Ügyvédi Kamara jelentése 1937. évi működéséről*, Bp. 1938, 13. old.
- 32 BÜK L., Választmányi Ülési Jegyzőkönyv, 1927. július 7.
- 33 *A Magyar Jogászegylet és a Budapesti Ügyvédúnió ankétja az ügyvédi kar túlsúlyfoltása megszüntetésének módja tárgyában*. Bp. 1933, 23. old.
- 34 u.o. 43-44. old.
- 35 u.o. 24. old.
- 36 u.o.
- 37 *Szózat*. 1925. július 21.
- 38 *Magyar Ügyvéd*, 1937. dec. 20.
- 39 *Szózat*, 1925. július 21.
- 40 *Magyar Ügyvéd*, 1935, o old.

- 41 A *Statisztikai Értesítő* 1940. decemberi számában megjelent adatok tájékoztatást adnak a jövedelem- és vagyonadókat fizető fővárosi ügyvédek jövedelmének és vagyonának nagyságáról is, felekezeti megoszlás szerint 1937-ben.
- 42 Az 1910-es és 1920-as népszámlálás adatai. A menekült ügyvédek közt zsidók és nem-zsidók vegyesen szerepeltek. /BÜK L. Választmányi Ülési jegyzőkönyv, 1924. febr. 9./
- 43 *Ügyvédi határidőnapló az 1940. szököévre*, MÜNE kiadása, Bp. 1939. A MÜNE a kamarák igazgatásában résztvevő tagjain keresztül hozzájutott azokhoz az anyakönyvi adatokhoz, amelyeket 1938 után valamennyi ügyvédnek be kellett szolgáltatnia. A mentesítések nagy számára való tekintettel a MÜNE elkészítette saját „származási” listáját, amelyben zsidónak tüntetett fel minden olyan személyt, akinek nagyszülői között izraelita vallásút találtak. A listát az egyesület 1940-es határidőnaplójában tették közzé, jelezve, hogy a törvény értelmében történt mentesítéseket sem tekintik érvényesnek. A MÜNE listája alapján az ország 6.738 ügyvédjéből 3.521, azaz 59,3% minősült zsidónak.

44 Magyarország ügyvédek felekezeti megoszlása 1890-1930

év	összes kereső száma	r.kat.	ref.	ág.ev.	izr.	egyéb
1890	3.902	1.627	925	459	518	373
1900	4.507	1.453	690	418	1.538	408
1910	6.743	1.795	817	458	3.049	624
1920	4.553	1.325	632	224	2.303	69
1930	5.473	1.685	774	233	2.693	88

Budapest ügyvédek felekezeti megoszlása 1890-1938

év	összes kereső száma	r.kat.	ref.	ág.ev.	izr.	egyéb
1890	739	239	88	50	345	17
1900	1.069	294	82	62	616	15
1910	1.707	398	126	89	1.050	44
1920	2.350	631	229	111	1.338	41
1930	2.730	778	275	112	1.523	42
1938	3.386	n.a.	n.a.	n.a.	1.846	n.a.

Népszámlálási adatok, 1890-1930.

- 45 Magyar Ügyvéd, 1937. dec. 20.
- 46 Az Ügyvéd, 1934. dec. 25.
- 47 MÜNE, 1929. január
- 48 Az Ügyvéd, 1930. dec. 25.
- 49 Az Ügyvéd, 1934. nov. 25.
- 50 Ajavaslatot Zsitvay Tibor, volt igazságügyminiszter ismertette a Magyar Jogászegylet 1933-as ankétján. (A Magyar Jogászegylet Ankétja, i.m. 5-11. old.) Eszerint az ügyvédek három ka-

tegóriába sorolták volna: egyesek csak az elsőfokú bíróság előtt láthattak volna el védelmet, mások a tábla, ill. a kúriai bíróságon. Az elsőfokú védőktől 1.000, a táblai védőktől 5.000 és a kúriai védőktől 20.000 pengő kauciót követeltek volna meg.

- 51 A peres beadványának csökkenése a járásbíróóságokon volt a legnagyobb: 1930-ban 523.677 beadványt nyújtottak be, 1931-ben 444.080-at, 1932-ben 370.385-öt, 1933-ban 289.284-et, s 1934-ben már csak 251.825-öt. Magyar Statisztikai Évkönyv, 1930-1935.
- 52 BÜK. L. Forgalmiadó kimutatás az 1939. évre, jelzet nélkül. Az évi kereset megállapításához a kereseti adóalapnak a Fellner Frigyes által javasolt kétszeresét vettem alapul. Ld. Fellner Frigyes, „Adótehermegoszlás”, Statisztikai Közlemények, 3. köt. Bp. é.n.
- 53 A Magyar Jogászegylet, i.m. 45. old.
- 54 Csánk Béla: A bírói függetlenség hazánkban és külföldön, Bp. 1942, 89. old.
- 55 Csánk Béla: Jogász hivatások a harmadik birodalomban, Bp. 1941, 47. old.
- 56 Kovács Andor: „Emlékek a német jogászyűlésről”, Az Ügyvéd, 1936. aug. 25.
- 57 U.o.
- 58 A törvény tervezetéről ld. BÜK L. Választmányi Ülési Jegyzőkönyv, 1935. júl. 30. A törvény országgyűlési vitája az 1936-os év folyamán zajlott, a parlament 161-166. ülésein. A vitát a sajtó részletesen ismertette, ld. Magyar Hírlap, 1936. júl. 15., okt. 20., 27., nov. 3., dec. 5.
- 59 Képviselőházi Napló, 1936. nov. 19. 162. ülés. Bp. 1937, 227. old. és „Indoklás az Ügyvédi Rendtartásról... szóló javaslatához...”, Az Országgyűlés Irományai, 1936. 285. szám.
- 60 BÜK L. Választmányi Ülési Jegyzőkönyv, 1935. júl. 30.
- 61 Képviselőházi Napló, 1936. nov. 19. 162. ülés, Bp. 1937, 227. old.
- 62 u.o. 164. ülés, 279-280. old.
- 63 Magyar Ügyvéd, 1935, 18. old.
- 64 Magyar Ügyvéd, 1936. jún. 19. és Budapesti Hírlap 1936. jan. 29.
- 65 BÜK L. Lázár Andor iratai, Lázár Andor levele a NEP debreceni szervezetéhez.
- 66 Lázár Andor régi ügyvédcsaládból származott, ügyvédi gyakorlatát 1906-ban kezdte meg. A kereskedelmi jogra szakosodott fiatal ügyvédet 1911-re Pest megye tiszteletbeli főügyészévé, 1938-ra királyi kormányfőtanácsossá léptették elő. A harmincas évek elején az MTI RT al-elnöke és a Magyar Telefonhírmondó és Rádió RT, igazgatósági tagja, s Debrecen országgyűlési képviselője lett. 1931 májusa és augusztusa közt honvédelmi minisztériumi államtitkár, 1932 októbere és 1938 márciusa között igazságügyminiszter volt, s ezután az ügyvédi pályára vonult vissza. 1941-től 1944 októberéig a Weiss Manfréd Konzern tulajdonosainak a képviselője volt, az igazoló bizottság megállapítása szerint a vállalatot a tulajdonosok kívánságának megfelelően irányította. A nyilas hatalomátvétel után a konzern vezetésétől visszavonult. (BÜK. L. Lázár Andor iratai.)
- 67 BÜK. L. 1359/ÜK. Közgyűlési Jegyzőkönyv, 1935. szept. 25.
- 68 BÜK. L. kálnoki Bedő Sándor és Vészi Máttyás személyi iratai.

- 69 BÜK. L. 1359/1935 ÜK. Közgyűlési Jegyzőkönyv, 1935. szept. 25., és „Vekerdy Géza nyílt levele az igazságügyminiszterhez”, *Független Ügyvéd*, 1936. nov. 20.
- 70 BÜK. L. Választmányi Ülési Jegyzőkönyv, 1937. dec. 30.
- 71 Kovács M. Mária, *Liberalizmus, radikalizmus, antiszemitizmus, A magyar orvosi, ügyvédi és mérnöki kar politikája 1867 és 1945 között*, Budapest, Helikon, 2001, 134. old.
- 72 Horváth Sándor Domonkos – Tuba László: *A győri ügyvédi kamara története 1875-2000*, Győr-Moson-Sopron Megyei Ügyvédi Kamara, 2000, 148. old.
- 73 A KÜNSZ megalakulásakor körlevélben fordult a magyar ügyvédséghez, s csatlakozásra szólította fel azokat, akik e „szélsőségektől mentes tömörülésben” együtt kívánnak működni a magyar alkotmányosság megóvásában. *Független Ügyvéd* 1938. máj. 31.
- 74 BÜK Ügyvédi Pártok, Egyesületek, IX/G/5. doboz
- 75 BÜK. L. Komarnicki Román iratai.
- 76 *Független Ügyvéd*, 1938. május 31.
- 77 A fővárosi kamara vezetői közül 1939-től 1941-ig a KÜNSZ-t támogatta Kövess Béla elnök, Botond Béla és Wenczel Árpád elnökhelyettesek, Komarnicki Román főtitkár, Hódy János titkár, Vekerdy Géza főügyész, és Simonyi Lajos ügyész. Egészen 1941-ig a MÜNE a kamara vezetőségében kisebbségben volt.
- 78 1944-ben, amikor a MÜNE az ország csaknem valamennyi kamarájában átvette a vezető tisztségeket, a vidéki kamarák közül ötben az elnökök inkább lemondtak tisztségükről mint-hogy a MÜNE-hez csatlakozzanak. Továbbra sem volt a MÜNE tagja a győri, nyíregyházi és a székesfehérvári kamara elnöke. *Ügyvédi határidőnapló az 1943-as évre*, A MÜNE kiadása, Bp. 1942.
- 79 BÜK. L. Közgyűlési Jegyzőkönyv, 1940. márc. 30. és *Független Ügyvéd*, 1940. máj. 1.
- 80 *A Budapesti Ügyvédi Kamara jelentése az 1939. évi működéséről*, Bp. 1940, 11. old.
- 81 BÜK. L. Választmányi Ülési Jegyzőkönyv, 1939. máj. 29. *Független Ügyvéd*, 1939. aug. 1.
- 82 BÜK. L. Választmányi Ülési Jegyzőkönyv, 1939. febr. 16.
- 83 Galánthai Nagy Sándor, *Nagy Magyar Compass*, 1943-1944. Bp. 1943.
- 84 *Az ügyvéd*, 1938. szeptember
- 85 A kikeresztelkedettekkel és a mentesítettekkel együtt. Forrás: MÜNE naptár, 1939.
- 86 Domokos József, *Emlékezik egy kommunista védőügyvéd*, Bp. 1979, 440. old.
- 87 O.L. Minisztertanácsi Jegyzőkönyvek, 1940. okt. 31.
- 88 u.o. 1940. ápr. 12.
- 89 Az erdélyi ügyvédek létszámáról lásd: Kiss Árpád, „A romániai magyar ügyvédek”, Magyar Kisebbség, 1936. aug. 16.
- 90 BÜK Ügyvédi Pártok, Egyesületek, IX/G/5. doboz
- 91 *Ügyvédi Határidőnapló az 1942. évre*, Bp. 1941. és *Ügyvéd Határidőnapló az 1944. évre*, Bp. 1943.

- 92 A legnagyobb adófizetők kategóriájába sorolható ügyvédekről ld. 117-es jegyzetet. A MÜNE tagnévsora megtalálható az 1939-től évente megjelenő MÜNE ügyvédi határidőnaplóban.
- 93 *Ügyvédi Határidőnapló az 1942-es évre*, Bp. 1941.
- 94 1941. XIII tc., <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=8166>
- 95 BÜK. L. Választmányi Ülési Jegyzőkönyv, 1942. jan. 22.
- 96 BÜK. L. Választmányi Ülési Jegyzőkönyv, 1941. dec. 30.
- 97 Magyar Nemzeti Galéria, online: http://www.mng.hu/athenaplus/object_athena.php?id=115172
- 98 Forrás: http://www.huszadikszazad.hu/img/963/32537_baracs_marcell.jpg
- 99 BÜK. L. Választmányi Ülési Jegyzőkönyv, 1942. jan. 22.
- 100 *Független Ügyvéd*, 1941. dec. 10.
- 101 u.o. 1943. febr. 15., márc. 15. és ápr. 15.
- 102 Dr. Bálint Ákos György, *Sziget a mérgezett tengerben*, Budapesti Ügyvédi Kamara, 2013, 9. old.
- 103 Kovács M. Mária, i.m. 163. old.
- 104 Bálint György Ákos, i.m. 12-29. old.
- 105 BÜK, Képviselési Közgyűlés Jegyzőkönyve, 1944. március 30.
- 106 BÜK, Képviselési Közgyűlés Jegyzőkönyve, 1944. november 21.
- 107 BÜK Ügyvédi Pártok, Egyesületek, IX/G/5. doboz
- 108 BÜK. L. Választmányi Ülési Jegyzőkönyv, 1944. ápr. 14.
- 109 u.o. 1944. máj. 11. és aug. 31.
- 110 Budapesti Ügyvédi Kamara, Gondnok Kijelölési Iratok
- 111 u.o. 1944. aug. 31.
- 112 BÜK. L. Elnöki Iratok, 1944. Kövess Béla levele Vida Gyulához, 1944. okt. 9.
- 113 http://collections.yadvashem.org/photosarchive/en-us/7174_100705.html
- 114 BÜK. L. Elnöki Iratok, 1944. A kamara irodavezetőjének levele Kövess Bélához. 1944. nov. 4.

„Búcsú a magyar zsidó bíráktól”

Az 1939. évi IV. tc. és ami utána következett

1. Az alábbi összeállítás főcíme Munkácsi Ernőtől, a Pesti Izraelita Hitközség főügyészétől származik, akinek a *Búcsú a magyar zsidó bíráktól* címen a Magyar Zsidók Lapja 1940. január 4-i számában megjelenő vezércikke irányította a figyelmet a zsidók közéleti és gazdasági térfoglalásának korlátozásáról szóló 1939. évi IV. tc. következtében állásukat elvesztő zsidó vallású bírákra.¹ A zsidó fogalmát már egyértelműen faji alapra helyező 1939. évi IV. tv. 5. §-a ugyanis – egyebek mellett – elrendelte, hogy a „közép-, a középfokú és a szakiskolákban oktatást végző zsidó tanárokat, a népiskolákban oktatást végző zsidó tanítókat, továbbá a zsidó községi jegyzőket (körjegyzőket) az 1943. évi január hó 1. napjáig, a zsidó kir. ítélőbírakat és a kir. ügyészségek zsidó tagjait az 1940. évi január hó 1. napjával nyugdíjazni kell, illetőleg az erre irányadó szabályok szerint a szolgálatból végkielégítéssel el kell bocsátani.” A vezércikk arra mutatott rá, hogy a zsidó bírák állásuktól történő megfosztása az állampolgári jogegyenlőség – mellesleg az 1938. évi XV. tc. által már eleve megtépzott – alapelve mért újabb súlyos csapást jelentett. A zsidó emancipáció Munkácsi Ernő szerint ugyanis azzal vált annak idején teljessé, hogy „felekezetünk fiai is helyet kaptak a magyar igazságszolgáltatás évezredes csarnokában”. Mindez azt juttatta kifejezésre, hogy az állampolgárok között nincs különbségtétel, „a zsidóvallású bíró szájából elhangzott ítélet is mindenkit kötelez, annak minden ember engedelmeskedni tartozik.” Az igazságszolgáltatásban az állam legfenségesebb és legfontosabb hivatása nyilvánul meg, ugyanakkor mindazok, akik ezt a funkciót betöltik, részesülnek az állami szuverenitásból, egyúttal tényleges gyakorlói a Szent Korona hatalmának. A Libanon cédrusaihoz hasonlított zsidó bírák puritánságát, igazságszeretetét és szerénységét pedig a cikkíró a zsidóellenes vádak élő cáfolatának tekintette, akiknek kényszerű távozását nemcsak a magyar zsidóságra, hanem az egész nemzet veszteségeként értékelte.² Munkácsi Ernő írása tehát igen fontos szempont-ra világított rá, hiszen a bírák eltávolítása azt a jogpolitikai meggyőződést juttatta kifejezésre, miszerint a zsidók nem méltók arra, hogy – különösen a Szent

Korona nevében – ítélkezési funkciót lássanak el. A zsidó bírakat az 1939. évi IV. tc. nem egyszerűen korlátozta a juriszdikció ellátásában, hanem egyenesen megfosztotta őket az ítélkezésben való részvételtől.

2. Az alábbiakban három témakört érintek: egyrészt azt kívánom bemutatni, miként kerültek be a zsidó bírák eltávolítására irányuló rendelkezések az 1939. évi IV. tc-be, másrészt rövid áttekintést szeretnék nyújtani a korszak ismertebb zsidó bírairól, harmadrészt pedig néhány példa alapján azt kívánom szemléltetni, hogy mi lett a további sorsa a bírói pulpitustól megfosztott egykori zsidó bírának.

A zsidók közéleti és gazdasági térfoglalásának korlátozásáról szóló 1938. december 23-án beterjesztett törvényjavaslat egyetlen szót sem ejtett a zsidók bírói és ügyészi tevékenységének bárminemű korlátozásáról.³ Az általános indokolás szerint a törvényjavaslat arra irányul, hogy a zsidóság „*túlságos térfoglalásának*” visszaszorításával biztosítsa a társadalmi és gazdasági egyensúly helyreállítását.⁴ Ahol mellel a közéleti és gazdasági pozíciókat az ország összlakosságához viszonyított felekezeti arányszámokhoz igazítják, és ennek függvényében biztosítják, vagy korlátozzák az érvényesülési lehetőséget, ott természetesen megszűnt állampolgári jogegyenlőség. A jogalkotó már az 1938. évi XV. tc. indokolásánál hivatkozott a térfoglalási elméletre, illetve a megbomlott gazdasági és társadalmi egyensúly helyreállítását biztosító arányszámokra. Mindez nagyon is álságos módon legitimálhatta a jogkorlátozást, illetve jogfosztást, ám az állampolgári jogegyenlőséget egyértelműen megszüntette. A bírák és ügyészek esetében amúgy nem is állta volna meg a helyét nemhogy a túlságos térfoglalásra, hanem általában a térfoglalásra történő hivatkozás sem, hiszen mind a bírói karban, mind pedig az ügyészi karban – miként az állami közzolgálat egyéb területein is – meglehetősen „alulreprézantált” volt a zsidók – zsidó vallásúak – részesedése. Mindezt statisztikai adatok támasztották alá. Miközben Petrássevich Géza 1899-ban írt *Magyarország és a zsidóság* című kötetében hangulateltő módon azt állította, hogy a zsidók „*a bírói karba is alaposan befurakodtak*”, a statisztika szerint a bírói kar tagjai közül 1900-ban mindössze 83-an tartoztak az izraelita felekezethez (3,2%). Az ügyészi kar 222 tagja közül ugyanakkor 1900-ban csupán négyen voltak zsidó vallásúak.⁶ Amíg tehát az 1900-as statisztikai adatok szerint a zsidó vallású bírák és ügyészek száma együttesen 87 fő volt (3,1%), addig a bírák és ügyészek összlétszáma – vélhetően a bírói kinevezéseknek köszönhetően – 1910-ben 111-re emelkedett (3,8%). Mindez eléggé el-

maradt a zsidóság országos arányszáma mögött (1900: 4,9%, 1920: 4,9%). Az első világháborút követően lényeges változások következtek be. A zsidó vallású bírák száma az 1920-as 72 főről (4,3%), 1930-ra 32 főre (2%) csökkent. Az ügyészek között viszont már egyetlen zsidó vallású sem volt.⁷ A bírói karban bekövetkezett létszámcsökkenést is nyilvánvalóan a politikai térben bekövetkezett változások, mindenekelőtt a politikai antiszemitizmus előtérbe kerülése idézte elő, aminek következtében az állammal, vagy a helyi közigazgatással összefüggő értelmiségi pályákon az 1920 és 1930 közötti évtizedben erőteljesen visszaszorult a hazai zsidóság jelenléte.⁸ A térfoglalási elmélettel tehát nem lehetett alátámasztani a bírák és ügyészek kiszorítását.

A zsidók közéleti és gazdasági térfoglalásának korlátozásáról szóló törvényjavaslat képviselőházi részletes vitájának kezdete előtt a törvényjavaslat előadója, Makkai János számos módosító javaslatot terjesztett be, amelyeket a képviselőház közjogi, közgazdasági és közlekedésügyi, közoktatásügyi, igazságügyi, valamint földművelésügyi együttes bizottságának 1939. március 17-i ülésén vitattak meg. A zsidó bírák és zsidó ügyészek 1940. január 1-i hatállyal történő nyugdíjazására, illetve végkielégítéssel történő elbocsátására vonatkozó rendelkezések az együttes bizottság kezdeményezésére kerültek be a törvényjavaslatba. Az együttes bizottság által átdolgozott törvényjavaslat a bírák eltávolításával kapcsolatban magyarázat gyanánt mindössze a bírói tevékenység nagy jelentőségére hivatkozott, a rövid határidő megállapítását pedig a bírói függetlenségre hivatkozással indokolták.⁹

A törvényjavaslat képviselőházi részletes vitája során viszonylag szerény figyelmet kaptak a zsidó bírák és zsidó ügyészek nyugdíjazására, illetve elbocsátására irányuló rendelkezések. Mindez abból a szempontból talán meg is magyarázható, hogy a szimbolikus jelentőségű üzenettől eltekintve a törvényjavaslat által sújtott személyi kör kiterjedtségéhez képest a bírák és ügyészek kizárása meglehetősen kevés embert érintett közvetlenül.¹⁰ A jogfosztás ettől természetesen még jogfosztás maradt. Rupert Rezső, az ellenzéki Nemzeti Radikális és Független (Kossuth) Párt képviselője 1939. március 21-i felszólalásában kritikus észrevételeket fűzött a bírói és ügyészi szakaszhoz is. Felszólalásában Tasnádi-Nagy András igazságügy-miniszterre hivatkozott, aki az együttes bizottság ülésén a bírák és ügyészek eltávolításával kapcsolatban azt mondta, hogy nem azért kell őket nyugdíjazni, illetve elbocsátani, mert nem felelnek meg a magyar lelkiesség és az asszimiláció szempontjából, hanem mert a zsidóságot a most tár-

gyalandó törvény alapján olyan súlyos sérelmek érik, hogy „lehetetlen eléképzelni azt a királyi bírót, vagy ügyészt, aki a maga helyén feszélyezve ne érezné magát és ez a feszélyezés ki ne hatna az ő működésére, ítékezésére.”¹¹ Rupert Rezső szerint viszont semmiféle oka, vagy alapja nincs azt feltételezni, hogy egy ítélelbíró az esküjét megszegve ne a törvény szerint ítéлkezzен, vagy pártosan ítéлkezzен, akár milyen törvényt is fogadnak majd el. *„De annál inkább perhorreszkálok azt, hogy a királyi bírakkal szemben is előre ilyen sértő gyanút emelnek, amely miatt nekik a helyükről pusztulniok kell, nevezetesen azt a gyanút, hogy őket feszélyezné működésükben ez a törvényjavaslat, ami röviden, magyarul azt jelenti, hogy ez igazságtalan ítéлkezésre vinné rá őket és ezzel azután bírói esküjüket is megszegnék.”* A beszéd a továbbiakban egy morális szempontra is rámutatott. Rupert ugyanis arra az erkölcsi visszahatásra utalt, amelyet a törvényjavaslat elfogadása esetén a „keresztény közönség” érezhet majd. Vajon mit fog majd a keresztény közönség gondolni arról, hogy egykoron az ügyeikben olyan bírák ítéлkeztek, akiket utóbb törvény erejénél fogva ítéлkezésre valósággal méltatlannak nyilvánítanak?¹² *„Mindenki esetleg arra gondol, hogy ő igazságtalanságot szenvedett, illetve mindenki igyekszik ürügynek felhasználni azt, hogy az ügyében zsidó bíró ítéлt, hogy tehát az nem lehet igazságos.”* A bírákat és ügyészeket sújtó rendelkezések összességükben sértik a szerzett jogokat, ellentétesek az alkotmány alapelveivel, a jogegyenlőséggel, valamint a „rendes idők” erkölcsi rendjével.¹³ A legitimista Keresztény Gazdasági és Szociális Párt színeiben mandátumhoz jutó Payr Hugó a zsidó bírák eltávolítására irányuló intézkedés kapcsán arra is figyelmeztetett, hogy *„ez a rendelkezés meg fogja bontani az igazságszolgáltatás egyenlőségébe vetett hitet”*.¹⁴ A Rupert Rezső által felállított tételt ugyanis meg is lehet fordítani: *„ha a közönség azt látja majd, hogy a zsidóvallású bírákat elüldözik és a zsidóvallású, igen kiváló, munkájukat évtizedeken át nagyszerűen elvégző bírákat állásukból mint érdemteleneket kidobálják, a liberálisabb érzelmű közönség azt fogja hinni és azt fogja mondani, hogy a liberális érzelmű emberek részére a másik oldalon nem fognak egyenlő mértékű igazságot szolgáltatni.”*¹⁵

A törvényjavaslat felsőházi vitája alkalmával a törvényjavaslat ellenzői, illetve támogatói közül többen is szóvá tették a zsidó bírákra vonatkozó rendelkezéseket. A Budapesti Ügyvédi Kamara képviselőjében Pap József elsősorban a magyar alkotmány alapelveinek tekintett jogegyenlőségbe ütköző rendelkezések miatt utasította vissza a törvényjavaslat elfogadását. Közjogi kifogásainak egyikeként pedig éppenséggel arra hivatkozott, hogy a törvényjavaslat a bírói függetlenség törvényi garanciáit is megsértette. *„A javaslat ugyanis előírja azt,*

*hogy a zsidó bírák contra legem, a fennálló általános törvényekkel szemben 1940. évi január hó 1-től kezdve nyugdíjazandók lesznek.”*¹⁶ Balogh Jenő, a büntetőjog professzora, nyugalmazott igazságügy-miniszter, az MTA egykori főtitkára, a dunántúli református egyházkerület főgondnokaként sok évtizedes pozitív egyetemi, akadémiai és igazságügyi tapasztalatai alapján, továbbá az általánosításban rejlő veszélyek miatt utasította vissza a bírák kizárására irányuló rendelkezéseket is magukba foglaló 5. § elfogadását.¹⁷ A törvényjavaslat támogatói közül viszont Meskó Zoltán, orvos-tábornok, a Magyar Orvosi Kamara képviselőjében a zsidók szellemi téren tapasztalt óriási térfoglalása kapcsán hivatkozott általánosságban és a statisztikai adatok megemlézése nélkül a legmagasabb állásokat betöltő bírákra.¹⁸ A Fehér vármegye törvényhatósági bizottsága által megválasztott Szluha Aladár ugyanakkor kevesellte a zsidó bírák kiiktatására irányuló rendelkezéseket. Szerinte ugyanis az 5. § úgy is értelmezhető, hogy *„a felekezeti zsidó bírák eltávolíttatnak, azonban a fajilag zsidók ottmaradnak”*. Hagymázás érvelése szerint ez nem okozhat nagy megnyugvást abban az esetben, *„ha esetleg egy nem-zsidó fél egy zsidó féllel kerül szembe a perben és a bíróságnál maradt fajilag zsidó, de a javaslat szerint kereszténynek számító bíró juriszdikciója alá kerül.”* Ennek elkerülése érdekében arra kérte a felsőházat, hogy segítsék elő egy olyan javaslat kidolgozását, amely hosszú távon és megnyugtatóan oldja meg ezt a kérdést.¹⁹ Az országgyűlés végül 1939. május 5-én fogadta el a zsidók közéleti és gazdasági korlátozásáról szóló 1939. évi IV. tc-t, amelynek értelmében tehát 1940. január 1-i hatállyal meg kellett szüntetni a zsidónak tekintendő bírák és ügyészek jogviszonyát.

3. Az 1939. évi IV. tc. elfogadását követő napokban *„Nem érdemeltük meg”* címmel egy összeállítás jelent meg a Magyar Zsidók Lapjában. Egy világ omlott össze körülöttünk és bennünk – csattant fel a cikk írója. Vigasz gyanánt a cikkíró az eltűnő múltat idézte fel, azt demonstrálva, hogy a lefokozást, megalázást és kirekesztést nem érdemelte meg a magyar zsidóság. A bevezető gondolatokat követően a cikk szerzője hosszasan sorolta fel – a teljesség igénye nélkül – a törvényhozásban működő zsidó honatyákat, az MTA zsidó tagjait, az egyetemek zsidó professzorait, az igazságszolgáltatás különböző ágaiban elhelyezkedő zsidókat, valamint az irodalmi- és a művészet zsidó jeleseit. A felsorolás nemcsak a zsidó vallású, hanem a zsidó származású jelesekre is kiterjedt. E fényes névsor a magasabb bírói fórumok – a táblabíróságok, a Kúria, illetve a Közigazgatási Bíróság – zsidó vallású, vagy zsidó származású bíráit is felölelte.²⁰ Ez a külső támadások által kikényszerített apologetikus irányvonal nem állt messze a ma-

gyar zsidó történetírástól sem. Amikor 1922-ben, a numerus clausus árnyékában Venetianer Lajos megjelentette „*A magyar zsidóság története a honfoglalástól a világháború kitöréséig*” című kötetét, a magyar zsidók kulturális törekvéseit bemutató fejezetben hosszú oldalakon keresztül sorolta fel a tudományos és kulturális élet legkülönbözőbb területein, köztük bíróként működő zsidó, vagy zsidó származású személyeket is.²¹

Munkácsi Ernő ugyanakkor 1939-ben tette közzé „*A zsidók szerepe az európai jogtudományban*” című tanulmányát. A magyarországi vonatkozásokhoz érve természetesen nem mulasztotta el a legkülönbözőbb elméleti és gyakorlati területeken működő zsidó, vagy zsidó származású ügyvédek, bírák, professzorok név szerinti megemlítését. A második zsidótörvény következtében nyugdíjazott bírákról pedig a következőket írta: „*A zsidó, vagy zsidószármazású bírának tulajdonmódját már az elmúlt év végén ott kellett hagyni tisztségüket, amelyet a köz javára oly méltón töltöttek be. Így vesztette el a kir. Kúria Gallia Bélát, a budapesti kir. Ítéltábla Lőw Tibor tanácselnököt és Schwarz Tibor táblabíráját, a Közigazgatási Bíróság Fődi Károlyt.*”²² Munkácsi Ernő szerint a jogtudományban való részvétel a zsidóság számára leginkább „*a szabad, egyenlő polgárrá való felemelkedést*”, továbbá a gettó rabszolgaságából társadalmi lénné való átalakulást jelentette. A zsidóság ugyanakkor a jognak és az igazságnak a szintetikus felfogását közvetítette a jogtudomány számára, miként azt a zsidó vallási ideál is kifejezésre juttatta: „*a jog és az igazság Isten trónjának alapzata*”.²³

Miután az 1939. évi IV. tc. következtében 1940. január 1-i határral a törvény személyi hatálya alá tartozó zsidó bírákat nyugállományba helyezték, a Magyar Zsidók Lapja ismételten foglalkozott az állásuktól megfosztott zsidó bírákkal. Erre az adott alkalmat, hogy Tőrek Gyéza, a Magyar Királyi Kúria elnöke, Puky Endre, a Közigazgatási Bíróság elnöke, valamint Láng-Miticzky Ernő, a budapesti királyi ítéltábla elnöke az általuk vezetett bíróságokon hivatalosan is elbúcsúzott a kényszernyugdíjazott zsidó bíráktól. Tőrek Gyéza a Kúria 1940. január 8-i teljes ülésén köszönt el Gallia Bélától, aki másfél évtizednél is hosszabb időt töltött a Kúria bírájaként. A Kúria elnöke az őszinte elismerés és dicséret szavaival búcsúzott Gallia Bélától, „*aki nemcsak valóban nagy értékű, maradandó értékű bírói munkásságának, hanem tiszteletre méltó emberi egyéniségének az emlékét is itt hagyta maga után*”. Puky Endre ugyanakkor Fődi Károly működése kapcsán azt emelte ki, hogy általános megbecsülést vívott ki magának évtizedes közigazgatási bírósági pályafutása során. Láng-Miticzky Ernő pedig

a budapesti királyi ítéltábla nyugállományba küldött ítéltáblai tanácselnökökről és ítéltáblabírákról – köztük Lőw Tiborról és Schwartz Tiborról név szerint is – megemlékezve azt emelte ki, hogy „*valamennyien kimagasló értékei voltak a budapesti ítéltáblának*”, távozásuk pedig veszteséget jelent a magyar igazságszolgáltatásnak.²⁴ Az elismerő nyilatkozatok, noha a kialakult helyzetet nem változtatták meg, finoman elhatárolódtak a zsidó bírák eltávolítását szorgalmazó hivatalos felfogástól.

A fentebb idézett cikkek, illetve tanulmányok azokat az exponáltan zsidó vallású főbírákat emelték ki, akik a kortársak által is nagyra tartott bírói és/vagy tudományos működésük mellett a zsidó közéletben is szerepet vállaltak.

Gallia Béla (1870-1954) bírói pályafutása négy évtizednél is tovább tartott. A budapesti kereskedelmi- és váltótörvényszéknél, majd a budapesti ítéltáblán szerzett ítélkezési tapasztalatok birtokában 1923-ban nevezték ki a Magyar Királyi Kúria bírájává. A kényszernyugdíjazás éveit után 1945-ben kúriai tanácselnöki kinevezést kapott, ám még ugyanabban az esztendőben nyugalomba vonult. Miközben az önállóan megjelenő művek mellett rendszeresen publikált a jogi szaklapokban, a Jogtudományi Közlöny mellékleteként megjelenő Hiteljogi Döntvénytár című döntvénygyűjteményt, továbbá a második világháborút követően a Gazdasági Jogi és Munkajogi Döntvénytárat is szerkesztette.

Fődi Károly (1870), fővárosi törvényszéki tanácselnökként tevékenykedett, mielőtt 1929-ben kinevezték volna a Közigazgatási Bíróság ítéltáblabírájává. Fennmaradt az a Bethlen István miniszterelnök és Wlassics Gyula, a Közigazgatási Bíróság elnöke közötti levélváltás, amelyben az egyik üresedésben lévő bírói állásra nézve a miniszterelnök Fődi Károlyt ajánlotta a Közigazgatási Bíróság elnöke figyelmébe. Az üresedés miatt következett be, mert a 70. életévét betöltő Vásárhelyi Domokos (1859-1945) nyugállományba vonult.²⁵ A pályafutása kezdetén ügyvédként praktizáló Vásárhelyi Domokos még mielőtt a fővárosban folytatta volna bírói pályafutását, egy ideig a komáromi izraelita hitközség elnöki tisztét töltötte be. Azaz nem tekinthető egészen véletlennek, hogy nyugállományba vonulása után egy zsidó vallású bírót neveztek ki a helyére. A II. világháborút követően Fődi Károlyt nyugalomban való meghagyása mellett a Közigazgatási Bíróság tanácselnökévé nevezték ki.²⁶ További életútjáról annyit bizonyosan tudunk, hogy az ELTE Állam- és Jogtudományi Kara 1958-ban gyémántdiplomát adományozott a számára.

A jogász elhivatottságot és a zsidóság melletti elkötelezettséget Lőw Tibor (1873-1941) otthonról hozta magával. Édesapja, Lőw Tóbiás királyi főügyész-helyettesként, nagyapja Lőw Lipót pedig szegedi főbíróságnak működött. A hazai és lipcsei tanulmányokat követően 1899-ben helyezkedett el az igazságszolgáltatásban. Bírói pályafutása utolsó évtizedében a Budapesti Királyi Ítéltábla tanácselnökeként működött. Önállóan megjelenő művei és szakkikvei leginkább a kereskedelmi társaságok és a kereskedelmi jog területeit érintették. Gallia Bélához hasonlóan Lőw Tibor is szerkesztője volt a Hiteljogi Döntvénytárnak. A halálakor megjelent nekrológ szerint a jogásznemzedék azon tagjai közé tartozott, „akiben egyesült a nagy európai jogász műveltség, hatalmas kulturérzék, nagy általános tudás, a különös magyar jogi érzéssel, a magyar igazságszolgáltatás évszázados hagyományaival.”²⁷

Schwartz Tibor (1881-1941), tartalékos hadbíró százados igazságszolgáltatási pályafutása a Budapesti Ítéltábla bírájaként ért véget. Szakterülete a kereskedelmi jog volt. Miként névtelen méltatója írta, „[A] legbonyolultabb ügyeket bízták rá és a felek megnyugvással látták ügyüket az ő kezében, mert hatalmas anyagismeretével, lelkiismeretességével, szorgalmával és ítélőképességével látta el a rá bízott ügyeket.”²⁸ Jogirodalmi munkássága is elsősorban a magánjog és a kereskedelmi jog területeit ölelte fel.

4. Az 1939. évi IV. tc. következményeként nyugállományba helyezett bírák számát és személyét illetően pillanatnyilag csak előzetes információkkal rendelkezünk. A későbbi kutatásoknak kell majd az adatokat kiegészíteniük, illetve pontosítaniuk. Azt is a további kutatásoknak kell majd teljes körűen kideríteniük, hogy mi lett a II. világháború alatti sorsa az állásuktól megfosztott bíráknak, illetve a bírói karból már korábban megvált zsidó vallású bíráknak. Az 1939. évi IV. tc. által érintett személyi kör nagyságát illetően a népszámlálási adatok jelenthetik a kiindulópontot. Az 1920-as népszámlálás – miként erre fentebb hivatkoztunk – 72 főben, az 1930-as népszámlálás viszont mindössze 32 főben rögzítette a Magyarországon működő izraelita vallású bírák számát. Az 1920 és 1930 közötti évtizedben elsősorban a politikai irányváltás miatt bekövetkező jelentős mértékű csökkenés alapján feltételezhető, hogy hasonló trend érvényesülhetett Magyarországon az 1930-at követő években is. A fővárosra nézve ugyanakkor rendelkezésre áll egy 1935-ös adat. Ebben az esztendőben 19 (2,5%) zsidó vallású bíró működött Budapesten.²⁹ Szerény mértékben utóbb átmenetileg növekedett a zsidó bírák száma Magyarországon az első bécsi döntés és Kárpátalja vissza-

csatolása következtében. Az akkori Csehszlovákiától visszakerülő területek bíróságaira ugyanis – néhány esetet bizonyosan ismerünk – zsidó vallású bírákat is kineveztek: 1939. tavaszán kapott bírói kinevezést Boros Ervin a komáromi, valamint Elovics Jakab és Földes Ervin a beregszászi törvényszékre.³⁰ Fél év elteltével azonban az 1939. évi IV. tc. következményeként mindhármukat nyugállományba helyezték.³¹ A törvényjavaslat felsőházi tárgyalásai idején ugyanakkor Balogh Jenő 50-55 főre taksálta az állásuk megfosztására ítélt bírák számát, de nem tudni, mire alapozta becslését.³²

Az 1939. évi IV. tc. rendelkezései miatt nyugállományba helyezett bírák körének megállapítása során kiindulópontként az Igazságügyi Közlönyben megjelenő nyugdíjazásokról szóló híreket tekintettük.³³ E tudósítások a tény közlésén kívül nem utaltak a nyugdíjazás okára. A bírák egy része nyilvánvalóan a nyugdíjkorhatár betöltése, vagy az 1939. évi IV. tc. rendelkezéseitől független okok miatt került nyugállományba. A kényszernyugdíjazás azonban nem érintette a törvény által mentesítetteket, valamint azokat a zsidó származású bírákat sem, akik nem minősültek zsidónak az 1939. évi IV. tc. faji alapú rendelkezései szerint. Nyilvánvalóan ennek köszönhetően kerülhetett el a nyugállományba helyezést a Grosschmid Béni tanítványi köréhez tartozó jeles magánjogi szakíró, Almási Antal (1873-1941), kúriai bíró, a budapesti tudományegyetem magántanára, a szegedi tudományegyetem címzetes nyilvános rendkívüli magántanára is.³⁴ Az alábbi bírák azonban nagy valószínűséggel az 1939. évi IV. tc. rendelkezései miatt kerültek ki – jellemzően több évtizedig tartó munkaviszony után – a bírói karból:

Alcsúti Ágost (budapesti királyi ítéltáblai tanácselnök)³⁵,
Barabás Ernő (budapesti királyi törvényszéki tanácselnök),³⁶
Boros Ervin (komáromi királyi törvényszéki bíró)³⁷,
Földi Károly (a Közigazgatási Bíróság ítéltáblai bírójaként),
Elovics Jakab (beregcszászi királyi törvényszéki bíró)³⁸,
Erdős Gyula (veszprémi királyi járásbíró)³⁹,
Fényes Dezső (budapesti királyi törvényszéki bíró)⁴⁰,
Földes Ervin (beregcszászi királyi törvényszéki bíró)⁴¹,
Földvári Hugó (budapesti királyi ítéltáblai bíró)⁴²,
Gallia Béla (a magyar Királyi Kúriai bírójaként),
Hoffmann László (karcagi királyi járásbíró)⁴³,
Jellinek Ede (budapesti központi királyi járásbírói elnök)⁴⁴,

Kartal Ignác (budapesti központi királyi járásbíró) ⁴⁵,
Lőw Tibor (budapesti királyi ítélőtáblai tanácselnök),
Malonyai Béla (budapesti királyi törvényszéki bíró) ⁴⁶,
Neu Dániel (szolnoki királyi járásbíró) ⁴⁷,
Neuberger Aladár (pestvidéki királyi törvényszéki tanácselnök) ⁴⁸,
Schwartz Tibor (budapesti királyi ítélőtáblai bíró),
Török Lajos (szolnoki királyi törvényszéki tanácselnök) ⁴⁹,
Ungár Elemér (szigetvári királyi járásbíró) ⁵⁰, valamint
Zsoldos Zsigmond (budapesti központi járásbíró) ⁵¹.

Az 1939. évi IV. tc. végrehajtásával azonban még nem fejeződött be a zsidó, illetve zsidó származású bírák elbocsátása. Az 1940-es évek elején szélsőjobb-oldali törvényhozók sürgették a bíróságokon alkalmazott zsidó, vagy zsidó származású bírák mielőbbi eltávolítását. A már ezen a téren korábban is aktív Szluha Aladár, felsőházi tag 1942. december 14-i felszólalásában szorgalmazta a még működő zsidó bírák elbocsátását. Beszédében egyenesen azt indítványozta a felsőháznak, hogy utasítsa a kormányt, illetve az igazságügy-minisztert, hogy terjesszen mielőbb törvényjavaslatot az országgyűlés elé, hogy a bírói karból a zsidó származású bírákat, a kivételezetteket is beleértve, valamint mindazokat, akik az igazságszolgáltatás, illetve igazságügyi igazgatás bármelyik területén működnek, azonnali hatállyal távolítsák el. Szluha Aladár ugyanakkor azt is ki akarta vizsgáltatni az igazságügy-miniszterrel, hogy kit terhel azért a felelősség, hogy „Révész (Rosenberg) Gusztáv” – még ha a kedvezményezettek közé tartozik is – a Kúrián bíraskodhat. ⁵² A képviselőház 1943. november 23-i ülésén ugyanakkor a nyilaskeresztes párti Budinszky László értetlenségének adott hangot, hogy Zalán Kornél személyében zsidó származású, bár az 1941. évi XV. tc. – az ún. fajvédelmi törvény – hatálya alá nem tartozó bírót neveztek ki a Kúriára. ⁵³

A mentesített, illetve a diszkriminatív rendelkezések hatálya alá nem tartozó bírák eltávolítására nem is kellett sokáig várni. Az 1944. március 19-i német megszállást követően hivatalba lépő Sztójay-kormány lelkesen és energikusan segédkezett a zsidókérdés végleges megoldásában. Ennek jegyében a bíróságokat és tágabb értelemben az igazságügy területét is megtisztították a még helyükön lévő zsidó, vagy zsidó származású bíraktól és tisztviselőktől. Az Igazságügyi Közlöny 1944. májusi száma tette közzé mindazok neveit, akiket az igazságügy területéről nyugdíjaztak, illetve végkielégítésben részesítettek. ⁵⁴ A felsoroltak közül többen zsidó származásuk miatt kényszerültek nyugállományba vonulni.

A nyugalmazott bírák között szerepelt Zalán Kornél ⁵⁵ és Révész Gusztáv ⁵⁶ is. Ugyanekkor küldték nyugdíjba Kapp Hugó gödöllői járásbíró, aki első világháborús hadirokkantként addig valószínűleg a mentesítettek közé tartozott. ⁵⁷ Nyugállományba került Sömjén László, budapesti királyi ítélőtáblai bíró is. ⁵⁸

Az 1940. január 1-ével nyugállományba küldött zsidó, vagy zsidó származású bírák a legkülönbözőbb szintű bírói fórumokon teljesítettek szolgálatot a járásbírószéktől kezdve a törvényszéken és ítélőtáblán át a kúriáig, illetve a Közigazgatási Bíróságig bezárólag. Sokan közülük több évtizedes igazságszolgáltatási gyakorlatot hagyva hátuk mögött néztek a bizonytalanság elé. Az igazságszolgáltatás „zsidótlantása” 1944 tavaszára fejeződött be. A bírói emelvényről száműzött bírák egy része 1944/1945 folyamán a holokauszt áldozatává vált.

Lőw Tiborról szóló megemlékezésében idézte Munkácsi Ernő a szentírási tanítást: „*Igazság és a jog trónod talapzata*” ⁵⁹. A jogkorlátozó, illetve jogfosztó zsidótörvények annak idején az igazság és a jog alapelveit vették semmibe. Azokat a tételes jog felett álló alapértékeket negligálták, amelyeket az ítélkezés során a bírácoknak – felekezeti hovatartozásra tekintet nélkül – is szem előtt kell tartaniuk.

Jegyzetek

- 1 Munkácsi Ernő: Búcsú a magyar zsidó bíraktól. Magyar Zsidók Lapja, 1940. január 4. p. 1-2.
- 2 Uo.
- 3 702. szám. Törvényjavaslat a zsidók közéleti és gazdasági térfoglalásának korlátozásáról. In: Az 1935. évi április hó 27-ére összehívott Országgyűlés Képviselőházának Irományai. XII. kötet. Bp., Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Rt., 1939. 298-321.
- 4 Uo. 307.
- 5 Petrássevich Géza: Magyarország és a zsidóság. Bp., Szent Gellért Könyvnyomda, é. n., 158. http://www.mtda.hu/books/Magyarország_es_a_zsidóság.pdf
- 6 Ifj. Wespriem Kálmán: A magyarországi zsidóságról. I. A magyarországi zsidók statisztikája. Debrecen, Debrecen sz. kir. város Könyvnyomda-vállalata, 1907. 80-81. http://www.mtda.hu/books/wespriem_kalman_a_magyarországi_zsidok_statisztikája.pdf
- 7 Kovács Alajos: A csonkamagyarországi zsidóság a statisztika tükrében. Bp., Egyesült Keresztény Nemzeti Liga, 1938. 66.
- 8 Gyurgyák János: A zsidókérdés Magyarországon. Politikai eszmétörténet. Bp., Osiris Kiadó, 2001. 193-194.
- 9 754. szám. A képviselőház közjogi, közgazdasági és közlekedésügyi, közoktatásügyi, igazságügyi, valamint földművelésügyi bizottágának együttes jelentése „a zsidók közéleti és gazdasági térfoglalásának korlátozásáról” szóló 710. számú bizottsági jelentéshez mellékelt törvényjavaslat és egyes szakaszai és az azokhoz benyújtott módosítások tárgyában. Az 1935. évi április hó 27-ére összehívott Országgyűlés Képviselőházának Irományai. XIII. kötet. Bp., Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Rt., 1939. 87.
- 10 Az 1939. évi IV. tc. rendelkezései következtében hatvanezer ember vált munkanélkülivé, ami a családtagokkal együtt százötvenezer embert jelentett. Tilkovszky Loránt: A zsidótörvények mint a Holocaust előzményei. In: Randolph L. Braham – Attila Pók (Szerk.): The Holocaust in Hungary: Fifty Years Later. New York, Columbia University Press, 1997. 127.
- 11 Az 1935. évi április hó 27-ére összehívott Országgyűlés Képviselőházának Naplója. XXII. kötet. Bp., Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Rt., 1939. 450. (1939. március 21.)
- 12 Uo. 450.
- 13 Uo. 450.
- 14 Uo. 452.
- 15 Uo. 452.
- 16 Az 1935. évi április hó 27-ére összehívott Országgyűlés Felsőházának Naplója. IV. kötet. Bp., Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Rt., 1939. 140. (1939. április 15.)
- 17 Uo. 203-204. (1939. április 18.)

- 18 Uo. 165. (1939. április 17.)
- 19 Uo. 163-164. (1939. április 17.)
- 20 Nem érdemeltük meg. Magyar Zsidók Lapja, 1939. május 11. 3-4.
- 21 Venetianer Lajos: A magyar zsidóság története. Bp., Könyvértékesítő Vállalat, 1986. 399-401.
- 22 Munkácsi Ernő: A zsidók szerepe az európai jogtudományban. Magyar Zsidó Szemle, 1939. 143.
- 23 Uo. 144.
- 24 Megjegyzés nélkül... Magyar Zsidók Lapja, 1940. január 11. 3.
- 25 Lásd Bethlen István titkos iratai. Az iratokat sajtó alá rendezte, a bevezetőt és a magyarázatokat írta: Szinai Miklós – Szűcs László. Bp., Kossuth Könyvkiadó, 1972. 317-318.
- 26 A Magyar Közigazgatási Bíróság 50 éve (1897-1947). Bp., Magyar Közigazgatási Bíróság, 1947. 302.
- 27 Munkácsi Ernő: Lőw Tibor. Magyar Zsidók Lapja, 1941. szeptember 11. 1.
- 28 Dr. Schwartz Tibor halála. Magyar Zsidók Lapja, 1941. július 24. 8.
- 29 H. Szabó Mihály: Mit mondanak a számok a zsidókérdésben. Bp., Tábor, 1938. 46.
- 30 Igazságügyi Közlöny, 1939/5. szám (május). 104.
- 31 Igazságügyi Közlöny, 1939/12. szám (december). 416.
- 32 Az 1935. évi április hó 27-ére összehívott Országgyűlés Felsőházának Naplója. IV. kötet. Bp., Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Rt., 1939. 203-204. (1939. április 18.)
- 33 Lásd Igazságügyi Közlöny, 1939/12. szám (december), továbbá 1940/1 szám (január)
- 34 B[eck]. S[alamon]: Almási Antal. Jogtudományi Közlöny, 1946. január 31. 38.
- 35 Alcsúti (Altschul) Ágost (1872-1963) – Alcsúti (Altschul) Ágost 1893-ban 21 éves korában, izraelita vallású hallgatóként iratkozott be a bécsi egyetem jogi karára. Lásd Szögi László: Budai, pesti és óbudai diákok külföldi egyetemjárása II. 1256-1525 és 1867-1919. Budapest, 2012. 110. Figyelemre méltó Alcsúti Ágost családi kapcsolatrendszere. Gizella nevű leánytestvére, Ferenczi Sándorhoz, a pszichoanalitika magyarországi úttörőjéhez ment feleségül. Alcsúti Ágost és legjobb barátja, Neumann Miksa ugyanakkor egy testvérpárt vett feleségül: Alcsúti Kann Vilmát, Neumann pedig Kann Margitot. Neumann Miksa és Kann Margit házasságából született utóbb Neumann János (John von Neumann). Lásd Tom Keve: Fizika, metafizika és pszichoanalízis. Imágó, 2013/3-4. szám. 95-112.
- 36 Barabás (Baruch) Ernő – A nyíregyházi Baruch-család sarjaként 1917-ben, kaposvári bírósági működése idején változtatta vezetéknévét Barabásra. Lásd Nyírvidék, 1917. július 6.
- 37 Boros Ervin – 1944-ben a holokaust áldozata lett. A Komáromból 1944-ben deportáltak listáját lásd Mozaikok a komáromi zsidóság történetéből. Szerk.: Paszternák András – Paszternák Tamás. Komárom (Komarno), Komáromi Zsidó Hitközség, 2013.
- 38 Elovics Jakab – Valószínűleg azonos lehet Elovics Józseffel, akit az 1929-es Magyar Zsidó Lexikon Beregszászról szóló szócikke említ.

- 39 Erdős (Epstein) Gyula (1889-1944) – Nyugalomba vonulása után Veszprémben ügyvédként tevékenykedett. Az ügyvédi jegyzékből az 1.210/1944. ME sz. rendelet 5. §-a alapján 1944 májusában törölték. A holokauszt áldozata lett.
- 40 Fényes Dezső (1882-1957) – A második világháborút követően a Budapesti Törvényszék tanácselnökeként működött. Sírja a budapesti rákoskeresztúri zsidó temetőben van.
- 41 Földes Ervin – Nevét az 1929-es Magyar Zsidó Lexikon Beregszászról szóló szócikke említi.
- 42 Földvári Hugó – Nyugalomba vonulása után a fővárosban ügyvédként tevékenykedett. Az ügyvédi jegyzékből az 1.210/1944. ME sz. rendelet 5. §-a alapján 1944 májusában törölték. A második világháborút követően a Budapesti Ítéltábla tanácselnökeként működött.
- 43 Hoffmann László (1894-1944) – Nyugalomba vonulása után Karcagon ügyvédként tevékenykedett. Az ügyvédi névjegyzékből az 1.210/1944. ME sz. rendelet 5. §-a alapján 1944 májusában törölték. A deportálásból nem tért vissza. Családi háttéréhez lásd Margócsy József: A nyíregyházi Hoffmann család. In: Helytörténeti tanulmányok. IX. kötet. Szerk.: Gyarmathy Zsigmond. Nyíregyháza, 1993. 385–402.
- 44 Jellinek Ede (1875) – A II. világháborút követően népbíróként tevékenykedett. Irathagyatékából a Fővárosi Levéltár honlapja válogatást tett közzé. Lásd A jogfosztott járásbíró. <http://holocaust.archivportal.hu/temak/jogfosztott-jarasbiro>
- 45 Kartal (Kohn) Ignác (1876-1948) – Szakcikkei különböző jogi folyóiratokban jelentek meg. A II. világháborút követően kúriai bírónak nevezték ki. Sírja a budapesti rákoskeresztúri zsidó temetőben van.
- 46 Malonyai Béla (1889/1890 – 1945) – Amellett, hogy neves személyiségek házassági bontópe-reiben is ítélkezett, a házassági jog területének ismert szakírója volt. (Fedák Sári és Molnár Ferenc 1925-ös házassági perében Malonyai Béla volt a bontóbíró. Lásd Fedák Sári és Molnár Ferenc házasságát felbontotta a bíróság. Pesti Hírlap, 1925. október 22. 17.). Nyugalomba vonulása után ügyvédként tevékenykedett. A jeruzsálemi Yad Vashem Intézet adatbázisa szerint feleségével együtt a nyilasok 1945. január elején a Dunába lőtték.
- 47 Neu Dániel (1883) – Nevét a szolnoki zsidóság történetét feldolgozó kötet említi. Lásd A szolnoki zsidóság története 1840-1944. Írta és összeállította: Varga Béla. Damjanich János Múzeum – Szolnoki Izraelita Hitközség, Szolnok, 1994. 72. A második világháborút követően Neu Dánielt 1947. január 24-én tanácselnökké nevezték ki a szolnoki törvényszékre. Lásd Nagy Ferenc második és harmadik kormányának minisztertanácsi jegyzőkönyvei. 1946. november 22. – 1947. május 31. 'A' kötet. Szerkesztette, a jegyzeteket és a bevezető tanulmányt írta: Szűcs László – G. Vass István. Bp., Magyar Országos Levéltár, 2008. 516.
- 48 Neuberger Aladár, hliniki (1878-1944) – Fodor Antal közjegyző iratai szerint Neuberger Aladár 1944. november 15-én hunyt el Budapesten. Budapest Főváros Levéltára, HU BFL – VII. 158. b – 1945 – 147. <http://archives.hungaricana.hu/hu/lear/273693/?query=SZO%3D%-28neuberger%20alad%C3%A1r%29>

- 49 Török Lajos (1877-1944) – Bírói pályafutása mellett aktívan közreműködött a szolnoki zsidó közéletben. Egy ideig a Szolnoki Izraelita Hitközség elnöki, illetve alelnöki tisztét is betöltötte. A német megszállás után a szolnoki Zsidó Tanács tagjává nevezték ki. Nem élte túl a deportálást. Működéséhez lásd A szolnoki zsidóság története 1840-1944. Írta és összeállította: Varga Béla. Damjanich János Múzeum – Szolnoki Izraelita Hitközség, Szolnok, 1994.
- 50 Ungár (Ungvári) Elemér (1885-1944) – Ungvári Elemér néven ismert műfordító is volt, aki főleg francia költők műveit ültette át magyar nyelvre. Feleségével együtt a szegedi téglagyárból 1944. nyarán Auschwitzba deportálták. Lásd Dunainé Bognár Júlia – Kanyó Ferenc: A második világháború szegedi hősei és áldozatai. Szeged, 1996. 440. Tanulmányok Csongrád Megye történetéből XXIII. kötet.
- 51 Zsoldos Zsigmond (1876-1944) – A jeruzsálemi Yad Vashem Intézet adatbázisa szerint a deportálás során vesztette életét.
- 52 Az 1939. évi június hó 10-ére hirdetett Országgyűlés Felsőházának Naplója. III. kötet. Bp., Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Rt., 1943. 229-230. (1942. december 14.)
- 53 Az 1939. évi június hó 10-ére hirdetett Országgyűlés Képviselőházának Naplója. XVIII. kötet. Bp., Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Rt., 1944. 93-94. (1943. november 23.)
- 54 Igazságügyi Közlöny, 1944/5. szám (május). 219.
- 55 A nagykanizsai születésű, katolikus vallású Zalán Kornél zsidó eredetű családból származott. Édesapja, Schwarz Gusztáv magyarosította a család vezetéknévét Zalánra. A család érdekelttségéhez tartozott a gyarmatáru kereskedelemre szakosodott 1856-os alapítású Schwarz és Tauber cég. Lásd Kaposi Zoltán: Egy hazai iparvállalat a multinacionális konszern ellen. In: Köztes Európa. Társadalomtudományi folyóirat. A Virtuális Intézet Közép-Európa Kutatására Közleményei VI. évfolyam 1. szám. Szeged, 2014. 61-74., továbbá <http://holmi.nagykar.hu/irasok/4583/1.html#a194>. Zalán Kornél a második világháborút követően egy ideig az igazságügy-minisztérium törvényelőkészítő osztályán dolgozott, 1947-ben pedig megszerezte az egyetemi magántanári címet a budapesti tudományegyetem jog- és államtudományi karán. Az 1956 utáni megtorló perekben ügyvédként látta el a vádlottak védelmét. 1957-es perében Zalán Kornél védte Bibó Istvánt is. Lásd Bibó István (1911-1979). Életút dokumentumokban. Vál.: Huszár Tibor., Szerk.: Litván György – S. Varga Katalin. Bp., 1956-os Intézet – Osiris-Századvéd, 1995. 466-467.
- 56 Révész Gusztáv a második világháborút követően ismét bíróként működött.
- 57 Kapp Hugóhoz lásd Koczó József: Adalékok Vámosmikola zsidóságának társadalmi szerepéhez. Debreceni Szemle, 2007/1. szám. 52-71.
- 58 Sömjén László édesapja, Steuer Gyula Jónás alapította 1888-ban a híres Abbázia Kávéházat.
- 59 Munkácsi Ernő: Lőw Tibor. Magyar Zsidók Lapja, 1941. szeptember 11. 2.

A holokauszt során elhunyt magyar ügyvédek

A következő lista annak az 1.593 magyar ügyvédnek a nevét tartalmazza, akik a második világháború során zsidó származásuk miatt munkaszolgálatosként, vagy deportálásban veszítették életüket. A lista tartalmazza a revíziók során Magyarországhoz visszakerült kassai, komáromi, kolozsvári, marosvásárhelyi, nagyváradi és az újvidéki kamarák elhunyt tagjait is. A történelmi források hiányossága miatt listánk nem teljes. Kizárólag azokat az áldozatokat tartalmazza, akikről biztosnak vélt forrás emlékezik meg, másrészt Szeged kivételével csak azokról az ügyvédekről van adatunk, akik 1939 és 1944 között a kamarák tagjai voltak. A kolozsvári, marosvásárhelyi és nagyváradi listákon szereplő mártírok meglepően alacsony számának oka, hogy a második bécsi döntés után Romániától visszacsatolt területeken a kamarákból a román kormány által korábban kizárt zsidó származású ügyvédek csak korlátozott számban vették fel újra tagnak (a témáról részletesebben lásd Kovács M. Mária jelen kötetben közölt tanulmányát).

A névsor több forrásra épül. A legkorábbi – általunk használt - forrás az 1939-ben a Magyar Ügyvédek Nemzeti Egyesülete (MÜNE) által az 1940-es évre kiadott határidőnapló,¹ amelyben valamennyi kamarai tag szerepelt. A naptár tartalmazta a komáromi és kassai kamarák tagjainak nevét is. A fajvédő MÜNE célja az volt, hogy a kamarákon belül csökkentse a zsidó ügyvédek arányát. Listájukon éppen ezért külön megjelölték a keresztény ügyvédek. Egy csillag került a kereszténynek minősülő kamaratagok, kettő a MÜNE-tagok neve mellé. Természetesen az általuk elkészített lista nem lett egészen „pontos”, de azért támpontot ad arra, hogy az ügyvédek közül akkor kiket számítottak zsidónak. Közülük nagyon sok személyt hamarosan munkaszolgálatra hívtak be, akik ezáltal közvetlen életveszélybe kerültek.

Második forrásunkat a Budapesti Közlönyből merítettük. Az 1944. március 29-én kelt 1.210/1944-es számú rendelet a Budapesti Közlöny március 31-i számában jelent meg és ekkor lépett hatályba.² A Sztójay Döme miniszterelnök által aláírt rendelet kimondta, hogy ügyvédi kamarákba zsidó származású

ügyvédek nem lehet felvenni, és hogy a kamarák zsidó tagjait azonnali hatállyal ki kell zárni. Az év folyamán a területi ügyvédi kamarák folyamatosan eleget tettek a rendeletben foglaltaknak. A kizártak névsora a Budapesti Közlöny számaiban jelent meg folytatólagosan. Ezek képezték a másik fő forráscsoportot. A listákon sok esetben olyanok is szerepeltek, akikről feltehető, hogy kikeresztelkedett zsidók, s akik a fajvédő MÜNE-listán is keresztényként voltak feltüntetve. A kizártak listáján helyettes ügyvédek és ügyvédjelöltek is szerepeltek.³ Ezen listák hiányossága, hogy a háború alatt munkaszolgálat során, vagy egyéb körülmények között (pl. az újvidéki pogrom során) elhunyt ügyvédek értelem-szerűen nem szerepelnek rajtuk, tehát nem minden áldozat neve van rajtuk.

Mindebből kifolyólag a két listát együttesen kezelve kíséreltem meg nyomon követni a rajtuk szereplő ügyvédek sorsát amennyire lehetséges volt a rendelkezésre álló források alapján, illetve időkereten belül. Az áldozatokkal történeteket irattári dokumentumok, kamarai emlékkötetek és egyéb megyei, városi, községi emlékkötetek alapján gyűjtöttem össze. Akikről nem találtam forrást, azokról a Yad Vashem, illetve a Honvédelmi Minisztérium Társadalmi Kapcsolatok és Háborús Kegyeleti Főosztály által online elérhetővé tett adatbázisok alapján próbáltam meg tájékozódni.⁴

Az első oszlopba kerültek a kamarák mártírjainak nevei. Mint az szembetűnő, a területi kamarák sokszor átíveltek a megyehatárokon, a települések nevei a kornak megfelelő elnevezéssel szerepelnek. A második oszlop arról informál, hogy az adott ügyvédet érintette-e az említett 1.210/1944-es kormányrendelet. Sokakat ugyanis annak ellenére kizártak, hogy már nem éltek. Mások viszont, annak ellenére, hogy a rendelet nem vonatkozott rájuk, a munkaszolgálatot, illetve a deportálást nem tudták elkerülni. A Zalaegerszegi Ügyvédi Kamaráról ebben a tekintetben nem találtam semmilyen forrást, amely említene a rendelet miatt kizártakat.

Végül a harmadik oszlopban a rendelkezésre álló források alapján kísérletet tettem arra, hogy minél pontosabb információt közöljek az elhunytak sorsáról. A deportáltak nagy része Auschwitzban, Bergen-Belsenben, Buchenwaldban, valamint Mauthausenben hunyt el, a munkaszolgálatosok többnyire a keleti hadszíntéren, illetve magyarországi munkatáborokban haltak meg. Azon nevek esetében, amelyek mellett a „nincs pontos adat”, vagy „nincs adat” megjegyzés szerepel, nem tudtam pontos forrást felkutatni. Vannak nevek, amelyekkel kap-

csolatban semmilyen forrás nem áll rendelkezésre, pusztán az a tény ismert, hogy a soá áldozatai lettek. A fent említett okok miatt az 1.593 nevet tartalmazó mártírlista tehát nem teljes, bár kimerítőbb, mint bármely eddigi feldolgozás. Hiányosságai ellenére is jelzi, hogy a holokauszt milyen óriási pusztítást vitt végbe a magyar ügyvédségen belül is.

BUDAPESTI ÜGYVÉDI KAMARA

Név	1944-ben a kamarából ki lett-e zárva	Az elhalálozás körülménye
Aczél Ferenc	Igen	Munkaszolgálat során
Adler László	Igen	Munkaszolgálat során
Adonyi János Pál	Igen	Munkaszolgálat során
Algai József	Igen	Deportálva
Altmann Andor	Igen	Munkaszolgálat során
Altmann Ferenc	Igen	Nincs adat
Altmann Pál (jelölt)	Igen	Deportálva
Ambrus Sándor	Igen	Deportálva
Andor László	Igen	Nincs adat
Antal Pál	Igen	Munkaszolgálat során
Apor János	Igen	Munkaszolgálat során
Arató Béla	Igen	Munkaszolgálat során
Arje Sándor	Igen	Nincs adat
Atlasz István Ervin (jelölt)	Igen	Deportálva
Ártándi József	Nem	Nincs adat
Bachrach Alfréd	Nem	Munkaszolgálat során
Báder Márk	Igen	Deportálva
Bak Henrik	Igen	Nincs adat
Balassa György	Igen	Nincs adat
Balassa Lajos	Igen	Deportálva
Balázs György	Nem	Munkaszolgálat során
Balázs László (jelölt)	Igen	Munkaszolgálat során

Név	1944-ben a kamarából ki lett-e zárva	Az elhalálozás körülménye
Balázs Samu	Nem	Nincs adat
Balla Béla	Nem	Nincs adat
Balla Ernő	Igen	Munkaszolgálat során
Ballagi Ernő	Igen	Nincs adat
Barát Ferenc	Nem	Munkaszolgálat során
Barna Hugó	Igen	Deportálva
Ifj. Barna Jenő	Nem	Munkaszolgálat során
Baróth Marcell	Igen	Deportálva
Baróti György	Nem	Munkaszolgálat során
Barta Antal	Igen	Nincs adat
Barta Béla	Igen	Nyilasok agyonlőtték
Barta Dezső	Igen	Munkaszolgálat során
Barta Jenő	Igen	Munkaszolgálat során
Bartha József	Igen	Nincs adat
Barta Pál	Igen	Munkaszolgálat során
Bauer István	Igen	Nincs pontos adat
Bálint Artúr	Igen	Nyilasok agyonlőtték
Bálint József	Igen	A budapesti gettóban
Bálint László	Igen	Deportálva
Bálint Miklós Dénes	Igen	Nincs pontos adat
Bálint Pál	Igen	Nincs pontos adat
Bánk Ferenc	Nem	Nincs pontos adat
Bányász László	Nem	Munkaszolgálat során
Bárdos Bernát	Igen	Munkaszolgálat során
Becher Imre	Igen	Nincs adat
Beck András (nem tag)	Nem	Munkaszolgálat során
Beck Imre	Igen	Nyilasok meggyilkolták
Beck László	Igen	Nincs adat
Bencze Kálmán	Nem	Munkaszolgálat során
Bende Gyula	Igen	Nyilasok agyonlőtték

Név	1944-ben a kamarából ki lett-e zárva	Az elhalálozás körülménye
Bene Sándor	Igen	Deportálva
Benkő Géza	Igen	Nyilasok meggyilkolták
Berczel Aladár	Igen	Deportálva
Beregí Ernő (jelölt)	Igen	Deportálva
Beregí József	Igen	Nincs pontos adat
Berend István (jelölt)	Igen	Munkaszolgálat során
Berger Lajos	Igen	Munkaszolgálat során
Berger László	Igen	Nincs pontos adat
Berkovits György	Igen	Nincs pontos adat
Bernfeld Imre	Igen	Munkaszolgálat során
Bernhard László	Nem	Munkaszolgálat során
Bernhardt György	Nem	Munkaszolgálat során
Bernhardt Andor	Igen	Deportálva
Besnyő Bernát	Nem	Deportálva
Biener Ernő	Igen	Nincs pontos adat
Billitz Albert	Igen	Nincs adat
Binéter Béla	Igen	Munkaszolgálat során
Bíró József (jelölt)	Igen	Munkaszolgálat során
Beczkoí Bíró Albert	Nem	Nincs adat
Blauner Andor	Igen	Munkaszolgálat során
Bodonyi József	Igen	Munkaszolgálat során
Bogdán László	Igen	Nincs pontos adat
Bognár László	Igen	Nincs adat
Bojt Sándor (helyettes)	Igen	Munkaszolgálat során
Bokor Endre (jelölt)	Igen	Munkaszolgálat során
Bolgár Béla	Igen	Deportálva
Bolgár Jenő	Igen	Munkaszolgálat során
Bolgár Sándor	Igen	Munkaszolgálat során
Bosnyák Árpád	Igen	A kőszegi munkatáborban
Böhm Endre	Igen	Munkaszolgálat során

Név	1944-ben a kamarából ki lett-e zárva	Az elhalálozás körülménye
Brust Elemér	Igen	Munkaszolgálat során
Brachfeld Hugó	Igen	Nyilasok meggyilkolták
Braun Leon	Nem	Nincs pontos adat
Braun Pál	Igen	Deportálva
Braun Pál (Ceglédi)	Igen	Nincs pontos adat
Breuer Ernő (jelölt)	Igen	Nincs pontos adat
Brill Lajos	Igen	Deportálva
Britz Lajos	Igen	Nincs adat
Bruck Imre	Igen	Deportálva
Bruck Miklós	Igen	Munkaszolgálat során
Borbás László	Nem	Nincs adat
Brüll István	Igen	Nincs adat
Bun Jenő	Igen	Nincs adat
Burg János	Igen	Munkaszolgálat során
Cukor Gábor	Igen	Nincs pontos adat
E. Cziegler István	Igen	Deportálva
Csillag Béni	Igen	Nyilasok meggyilkolták
Csillag Gyula	Igen	Nincs pontos adat
Csobádi Ferenc	Nem	Munkaszolgálat során
Dach József	Nem	Nincs adat
Dán György	Igen	Munkaszolgálat során
Dáni József	Igen	Deportálva
Dános Tivadar	Igen	Deportálva
Deményi Aladár	Nem	Deportálva
Deutsch Aladár	Igen	Munkaszolgálat során
Deutsch József	Igen	Nincs pontos adat
Deutsch Oszkár	Igen	Deportálva
Dénes Dezső	Igen	Deportálva
Dénes László	Igen	Munkaszolgálat során
Dévai Károly	Igen	Nincs adat

Név	1944-ben a kamarából ki lett-e zárva	Az elhalálozás körülménye
Diamant Ármin	Igen	Nincs pontos adat
Ditz László	Igen	Nincs adat
Dohány Mór	Igen	Nincs adat
Dombováry Géza	Nem	Üldözések miatt öngyilkos lett
Donnenberg Ervin (jelölt)	Igen	Deportálva
Dózsa István	Igen	Munkaszolgálat során
Dózsa László	Igen	Nincs pontos adat
Dukes Géza	Igen	Deportálva
Dukes Gyula	Igen	Nincs adat
Ehrenwald Ernő	Igen	Nincs adat
Ehrenthal Aladár	Igen	Munkaszolgálat során
Eisner György	Igen	Munkaszolgálat során
Elek Andor	Igen	Munkaszolgálat során
Elek Hugó	Igen	Nincs pontos adat
Elek Jenő	Igen	Nincs adat
Elek László	Igen	Nincs adat
Emerich Mór	Igen	Nincs pontos adat
Engel Dávid	Igen	Nincs adat
Engel Simon	Igen	Nincs adat
Eörsi István	Igen	Deportálva
Erdély László	Nem	Nincs adat
Erdély Lajos	Igen	Deportálva
Erdész László (jelölt)	Igen	Nincs pontos adat
Erdős Béla	Igen	Munkaszolgálat során
Erdős István	Igen	Nincs adat
Ifj. Erdős István	Nem	Munkaszolgálat során
Erdős József	Igen	Nincs adat
Erdős József (jelölt)	Nem	Nincs pontos adat
Erdős László	Igen	Nincs pontos adat
Ernst Lajos	Igen	Nincs pontos adat

Név	1944-ben a kamarából ki lett-e zárva	Az elhalálozás körülménye
Ernst Oszkár	Igen	Deportálva
Ernyei Sándor	Igen	Munkaszolgálat során
Ervin Pál	Igen	Nincs adat
Fabritzky Sándor	Igen	Nyilasok agyonlőtték
Falus Béla	Igen	Nincs adat
Faragó Andor	Igen	Nincs pontos adat
Faragó Bernát	Igen	Deportálva
Faragó György (Soproni)	Igen	Munkaszolgálat során
Faragó János József	Igen	Nincs adat
Faragó Sándor Mihály	Igen	Munkaszolgálat során
Farkas Endre (jelölt)	Igen	Deportálva
Fazekas Imre	Igen	Deportálva
Fábián Miklós	Igen	Deportálva
Fehér Andor	Igen	Munkaszolgálat során
Fehér Dezső	Igen	Deportálva
Fejér Endre	Igen	Nincs adat
Fekete László	Igen	Nincs adat
Feles Márk	Igen	Nincs pontos adat
Fenyő Fülöp Sándor	Igen	Munkaszolgálat során
Fenyő Vilmos	Igen	Nincs adat
Fenyves Jakab Gyula	Igen	Nincs pontos adat
Fenyves Károly György	Igen	Deportálva
Fenyvesi Richárd	Nem	Nincs adat
Feuer Mihály	Igen	Nincs pontos adat
Félix Tibor (jelölt)	Igen	Munkaszolgálat során
Fényes Zoltán (jelölt)	Igen	Nincs adat
Fischer Ágoston	Igen	Nincs adat
Fischer Imre	Nem	Deportálva
Fischer József (jelölt)	Igen	Nincs pontos adat
Fischer Manó	Igen	Erőltetett menet során

Név	1944-ben a kamarából ki lett-e zárva	Az elhalálozás körülménye
Fischhof Ernő	Igen	Nincs pontos adat
Fleiner Károly (jelölt)	Igen	Deportálva
Fleiner Soma	Igen	Nincs adat
Fodor Andor	Igen	Deportálva
Fonyó György	Igen	Munkaszolgálat során
Forgács István	Igen	Nincs pontos adat
Fóti Imre	Igen	Deportálva
Földes István (Győri)	Igen	Erőltetett menet során
Földes Lajos	Igen	Nincs adat
Földes Lipót	Igen	Nincs pontos adat
Földes Pál László	Igen	Nincs pontos adat
Földvári Béla	Igen	Nincs adat
Förstner György	Igen	Nincs adat
Frank István	Igen	Deportálva
Frankl Kálmán	Igen	Nincs pontos adat
Fränkel Hugó	Igen	Nincs adat
Fränkel Pál	Igen	Deportálva
Freiwirth Béla	Igen	Deportálva
Frenkl Antal	Igen	Nincs pontos adat
Freund Imre	Igen	A kőszegi munkatáborban
Friedländer Henrik	Nem	Munkaszolgálat során
Friedmann Ernő	Igen	Nincs pontos adat
Íj. Friedmann Gyula	Igen	Munkaszolgálat során
Fuchs Pál	Igen	Nincs adat
Fuchs József	Nem	Munkaszolgálat során
Füredi András	Nem	Nincs pontos adat
Gábor János	Igen	Nincs adat
Galambos Ákos	Igen	Nincs pontos adat
Galambos Ferenc	Igen	Nincs pontos adat
Gál Á. Andor	Igen	Nincs adat

Név	1944-ben a kamarából ki lett-e zárva	Az elhalálozás körülménye
Gál György	Igen	Munkaszolgálat során
Gárdonyi István	Igen	Nincs pontos adat
Gárdos Miklós	Igen	Munkaszolgálat során
Gáspár Miklós	Igen	Munkaszolgálat során
Gärtner Samu	Igen	Nincs adat
Gedő Mór Béla	Igen	Nincs adat
Geller Pál	Igen	Munkaszolgálat során
Gelléri Mór Miklós	Igen	Deportálva
Gelléri Sándor	Igen	Deportálva
Gellért Samu	Nem	Nincs adat
Gellért Sándor	Igen	Deportálva
Gerde Ernő	Igen	Nincs adat
Gergely Ernő	Igen	Deportálva
Ifj. Gergely Ernő	Igen	Nincs adat
Gergely Imre	Igen	Az újpesti gettóban
Gergely István	Nem	Nincs adat
Gergely Sándor	Igen	Nincs adat
Gerliczi József	Igen	Nincs pontos adat
Gerő Ernő	Igen	Deportálva
Gertler Jenő	Igen	Deportálva
Glancz Andor	Igen	Nincs adat
Glaser Benő	Igen	Nyilasok agyonlőtték
Glasner Oszkár	Igen	Deportálva
Glück Miksa	Igen	Deportálva
Glücksthal Lajos	Igen	Deportálva
Goldberger József	Igen	Nincs adat
Goldschmied Mór	Igen	Nincs adat
Gombos Aladár	Igen	Nincs adat
Gosztonyi Ármin	Igen	Nincs pontos adat
Gosztonyi József	Igen	Nincs adat

Név	1944-ben a kamarából ki lett-e zárva	Az elhalálozás körülménye
Gönczi Gábor (helyettes)	Igen	Nincs adat
Groszmann Andor	Nem	Nincs pontos adat
Groszmann Frigyes	Igen	Nincs pontos adat
Groszmann István (jelölt)	Igen	Nincs pontos adat
Groszmann László	Igen	Nincs adat
Grósz Imre	Igen	Nincs pontos adat
Grósz János (jelölt)	Igen	Nincs pontos adat
Grósz Jenő	Igen	Nincs pontos adat
Grotta György Tibor (jelölt)	Nem	Munkaszolgálat során
Grotta Vilmos	Igen	Munkaszolgálat során
Grünberger-Schwarcz Jenő (jelölt)	Igen	Nincs pontos adat
Grünhut Jenő	Igen	Nincs pontos adat
Guth György	Igen	Nincs pontos adat
Gutman Lajos	Igen	Nincs pontos adat
Günsz Mihály	Igen	Munkaszolgálat során
Gyárfás Miklós	Igen	Nincs adat
Gyenes Ferenc	Nem	Nincs adat
Gyimesy Béla	Igen	Nincs adat
Györgyei Jenő	Igen	Nincs adat
Győri Bálint	Nem	Nincs adat
Gyulai Bálint	Nem	Munkaszolgálat során
Haas Bertalan	Igen	Deportálva
Haas Jenő	Igen	Nincs pontos adat
Hajdu Hugó	Igen	Nincs adat
Hajdu Miklós	Nem	Nincs pontos adat
Hajdu Sándor	Igen	Deportálva
Hajnal Hugó	Igen	Erőltetett menet következtében
Hajós Dezső	Igen	Nincs adat

Név	1944-ben a kamarából ki lett-e zárva	Az elhalálozás körülménye
Hajós Imre	Igen	Nincs pontos adat
Halász Béla	Igen	Nincs pontos adat
Halász István	Igen	Nincs adat
Ifj. Halász Miklós	Igen	Munkaszolgálat során
Halmos Pál	Igen	Munkaszolgálat során
Horváth Miklós	Igen	Nincs adat
Sz. Haraszti Gábor	Igen	Nincs pontos adat
Harkányi József	Igen	Munkaszolgálat során
Harmos Jenő	Igen	Nincs adat
Hámor Ármin	Igen	Deportálva
Hegedűs András	Igen	A miskolci gettóban
Heim Jenő	Igen	Nincs adat
Heller Pál	Igen	Nincs adat
Heller Tivadar	Igen	Nincs adat
Hellinger Andor	Nem	Munkaszolgálat során
Hellinger Ignác	Igen	Nincs pontos adat
Herczog László (jelölt)	Igen	Munkaszolgálat során
Herczog Pál	Igen	Munkaszolgálat során
Herskovics Herman	Igen	Nincs adat
Herskovits Mihály József	Igen	A kőszegi munkatáborban
Herz György	Igen	Nincs pontos adat
Herzog Emil	Nem	Nincs adat
Himmler Tibor	Igen	Nincs adat
Hirsch Ernő	Igen	Nincs adat
Hirschler István (jelölt)	Igen	Nincs adat
Hoffmann Tibor (jelölt)	Igen	Munkaszolgálat során
Holczer János	Igen	Nincs adat
Holländer Sándor	Igen	Nincs pontos adat
Horvát Miklós István (jelölt)	Igen	Nincs adat
Horvát Sándor	Igen	Nincs adat

Név	1944-ben a kamarából ki lett-e zárva	Az elhalálozás körülménye
Ifj. Horvát Zoltán	Igen	Nincs pontos adat
Huber László	Nem	Munkaszolgálat során
Huppert Leó	Igen	Deportálva
Ilkovichs Béla	Igen	Nincs adat
Ingusz Lóránd (jelölt)	Igen	Munkaszolgálat során
Iványi László	Igen	Nincs adat
Jacobi Andor	Igen	Nincs pontos adat
Jacobi Arisztid (helyettes)	Igen	Munkaszolgálat során
Jaulusz Ernő	Igen	Nincs adat
Jámbor László	Igen	Nincs adat
Jellinek Manó	Igen	Nincs pontos adat
Juhász Dénes	Igen	Nincs pontos adat
Junger József (helyettes)	Igen	Nincs adat
Jungreis László (jelölt)	Igen	Munkaszolgálat során
Kacz Hermann	Igen	Deportálva
Kadosa Marcel	Igen	Deportálva
Kahán Lázár (helyettes)	Igen	Agyonlőtték
Kalmár Aladár	Igen	Nincs pontos adat
Kalmár Ödön	Igen	Nincs pontos adat
Kanitz Emil	Igen	Deportálva
Kann László	Igen	A bori munkatáborban
Kardos Elemér	Igen	Nincs pontos adat
Karvas Marcel	Igen	Nincs adat
Kassai Béla	Igen	Munkaszolgálat során
Kaszás György	Igen	Munkaszolgálat során
Katona Tibor	Igen	Deportálva
Káldor József	Igen	Nincs pontos adat
Kálmán Lőrinc	Igen	Nincs adat
Kálmán Nándor	Igen	Deportálva
Kálmán Pál	Igen	Nincs pontos adat

Név	1944-ben a kamarából ki lett-e zárva	Az elhalálozás körülménye
Kárász László	Igen	A kőszegi munkatáborban
Kecskeméti László	Igen	Nincs pontos adat
Kecső György (jelölt)	Igen	Munkaszolgálat során
Kelemen Ede	Igen	Nincs adat
Kellerman Pál	Igen	A bori munkatáborban
Kepes József	Igen	Elhurcolták
Kepes Olivér	Igen	Nincs adat
Kertész Ignác	Igen	Elhurcolták kényszermunkára
Kirz András	Igen	Deportálva
K. Kispéczi Gyula	Igen	Nincs adat
Kiss Tibor (jelölt)	Igen	Nincs adat
Klein Jenő	Igen	Nincs pontos adat
Klein Pál	Igen	Nincs pontos adat
Ifj. Klein Pál	Igen	Deportálva
Klug Emil	Igen	Nincs pontos adat
Koch Antal Zoltán (jelölt)	Igen	Munkaszolgálat során
Kolos Endre	Igen	Munkaszolgálat során
Kolozs Antal	Igen	Nincs adat
Komlós György	Igen	Nincs adat
Kornfeld Tibor	Igen	Deportálva
Kornhauser András (jelölt)	Igen	Nincs pontos adat
Kotányi István	Igen	Elhurcolták
Kovács Endre Gábor	Nem	A kőszegi munkatáborban
Kovács Imre	Igen	Nincs adat
Kovács Péter	Nem	Nincs adat
Kóla György	Igen	Nincs adat
Korodi Zoltán	Igen	Nincs pontos adat
Kövesi Rezső	Igen	Nincs pontos adat
Krausz Béla	Igen	Nincs adat
Krausz Győző	Igen	Nincs adat

Név	1944-ben a kamarából ki lett-e zárva	Az elhalálozás körülménye
Krausz Imre (jelölt)	Igen	Nincs pontos adat
Krausz Jenő	Igen	Nincs pontos adat
Kreiner Andor	Igen	Nincs pontos adat
Kronfeld Miklós	Igen	Nincs adat
Kronstein István	Igen	Erőltetett menet során
Kroó Izidor	Igen	Nincs adat
Kroó Pál	Igen	Nincs adat
Krusbák László (jelölt)	Igen	Deportálva
Kubinyi Andor	Igen	Nincs pontos adat
Kun Gyula	Igen	Nincs adat
Kun Lipót	Igen	Nincs pontos adat
Kurz István	Igen	A Duna-parton meggyilkolták
Kutasi Elemér	Igen	Nincs adat
Kúti Artur	Igen	Nincs pontos adat
Keller László	Igen	Munkaszolgálat során
Lajta Ernő	Igen	Munkaszolgálat során
Lakatos Andor	Igen	Deportálva
Lakatos Ernő	Igen	Nincs adat
Lamberger József	Igen	Nincs adat
Landsmann Gyula	Igen	Munkaszolgálat során
Lax Jenő	Igen	Nincs adat
Lánczi Jenő	Igen	Munkaszolgálat során
Láng Béla	Igen	Nincs pontos adat
László Árpád	Igen	Nincs adat
Ifj. László Árpád	Igen	Nincs adat
László Endre	Igen	Munkaszolgálat során
Lebovits Sándor	Igen	Nincs pontos adat
Lehel Antal	Igen	Nincs pontos adat
Leitner Andor	Igen	Munkaszolgálat során
Lengyel Géza	Igen	Nincs adat

Név	1944-ben a kamarából ki lett-e zárva	Az elhalálozás körülménye
Lengyel László	Igen	Nincs adat
Léderer Ignác	Igen	Nincs adat
Léderer Zoltán (jelölt)	Igen	Munkaszolgálat során
Lénárt Egon	Igen	Nincs adat
Lénárt László	Igen	Munkaszolgálat során
Lévai József	Igen	Nincs pontos adat
Lichtenstern György	Igen	Gettóban szerzett betegségbe belehalt
Ligeti Miklós	Igen	Nincs pontos adat
Lindenbaum Béla	Igen	Nincs pontos adat
Links Jenő	Igen	Nyilasok meggyilkolták
Loschitz Ferenc	Igen	Nincs pontos adat
Löw Loránt	Igen	Deportálva
Lukács György	Igen	Nincs adat
Lukács János	Igen	Deportálva
Lukács Kornél	Igen	Munkaszolgálat során
Lukács Móric	Igen	Nincs adat
Lusztig Tibor (jelölt)	Igen	Nincs pontos adat
Magyar Ernő	Igen	Deportálva
Makra Lajos	Nem	Nincs adat
Malonyai Béla	Igen	Nyilasok a Dunába lőtték
Malonyai Emil	Igen	Deportálva
Mandl Oszkár	Nem	Munkaszolgálat során
Mandl Sándor	Igen	Nincs adat
Marczali Márk	Igen	Nincs adat
Marer László	Igen	Deportálva
Marsteiner Ferenc	Nem	Nincs adat
Marton György	Igen	Nincs pontos adat
Mautner Aladár	Igen	Nincs pontos adat
Mautner László (jelölt)	Igen	Nincs pontos adat

Név	1944-ben a kamarából ki lett-e zárva	Az elhalálozás körülménye
Ifj. Mayer Gyula	Igen	Nincs adat
Meer Andor	Igen	Deportálva
Mellinger István	Igen	Nincs pontos adat
Menzel Miklós (jelölt)	Igen	Munkaszolgálat során
Messer Dezső	Igen	Munkaszolgálat során
Messinger Hugó	Igen	Deportálva
Mezei Endre	Igen	Nincs adat
Mészöly Jenő	Igen	Munkaszolgálat során
Miklós György	Igen	Munkaszolgálat során
Miklós Gyula	Igen	Nincs adat
Miklós István	Igen	Nincs adat
Miklós László	Nem	Nincs adat
Misner István	Igen	Nincs adat
Ifj. Molnár Dezső	Igen	Nincs pontos adat
Molnár Márton	Igen	Nincs adat
Molnár Pál	Igen	Nincs adat
Muncsik Sándor	Igen	Deportálva
Mühlrad Artur	Nem	Munkaszolgálat során
Nagy Artur	Igen	Nincs adat
Nagy Endre	Igen	Nincs adat
Nagy Salamon Sándor	Igen	Nincs adat
Natzler Ervin	Nem	Nincs adat
Nemes Frigyes	Igen	A kőszegi munkatáborban
Neubauer László (jelölt)	Igen	Munkaszolgálat során
Neufeld Ármin Ervin	Igen	Nincs pontos adat
Neufeld Miklós	Igen	Nincs adat
Neuländer Ármin	Igen	Deportálva
Neumann Ferenc	Igen	Nincs pontos adat
Neumann József	Nem	Nincs adat
Neustadt Imre	Igen	Munkaszolgálat során

Név	1944-ben a kamarából ki lett-e zárva	Az elhalálozás körülménye
Neuwelt S. Sándor	Igen	Nincs adat
Neuwirth Ernő	Igen	Nincs adat
Mohr Tibor	Igen	Munkaszolgálat során
Nyári Jenő	Igen	Deportálva
Nyári Pál	Igen	A pesti gettóban
Offenberger Zsigmond	Igen	Nincs adat
Ország Jenő	Igen	Deportálva
Östreicher Andor	Igen	A pesti gettóban öngyilkos lett
Palóc Sándor	Igen	Deportálva
Pallós Gyula	Igen	Deportálva
Parrag Ottó	Igen	Nincs adat
Paskusz Zoltán	Igen	Munkaszolgálat során
Pálmai Andor	Nem	Munkaszolgálat során
Pándi József (jelölt)	Igen	Munkaszolgálat során
Párczer Tivadar	Igen	Nincs pontos adat
Pásztor Miksa	Nem	Nincs pontos adat
Pető György	Igen	Nincs adat
Pfeiffer Károly	Igen	Nincs adat
Pláner Iván	Igen	Nincs pontos adat
Pollatschek Sándor	Igen	Nincs pontos adat
Pollák István	Igen	Nincs adat
Pollák Zoltán	Nem	Munkaszolgálat során
Popper Aladár	Igen	Nincs adat
Präger Aurél	Igen	Nincs adat
Preiszl Béla	Igen	Munkaszolgálat során
Radnai Imre Sándor	Igen	Nincs pontos adat
Radó Andor	Igen	Nincs adat
Radó Ernő	Igen	Munkatáborban
Radó Márton	Igen	Nincs adat
Radó Sándor	Igen	Deportálva

Név	1944-ben a kamarából ki lett-e zárva	Az elhalálozás körülménye
Rajna Dezső	Igen	Nincs pontos adat
Rajna György	Igen	Munkaszolgálat során
Razsovitz József	Igen	Nincs adat
Rácz Miksa	Igen	Deportálva
Reh Imre	Igen	Nincs adat
Reichard Ernő	Igen	Nincs adat
Rein Antal	Igen	Nincs adat
Reiner Ferenc	Igen	Deportálva
Renk Félix	Nem	Nincs adat
Rényi Aladár	Igen	Nincs pontos adat
Rényi Béla	Igen	Deportálva
Révész József	Igen	Deportálva
Révész Vilmos	Nem	Deportálva
Révy Albin	Igen	Nyilasok agyonlőtték
Richter Jenő	Igen	Nincs pontos adat
Riegler Imre (helyettes)	Igen	Munkaszolgálat során
Robitschek Iván	Igen	Nincs pontos adat
Rosenberg Antal	Igen	Nincs pontos adat
Rosenberg István (jelölt)	Igen	Nincs pontos adat
Rosenfeld Pál	Igen	Deportálva
Rott László	Igen	Deportálva
Róna Gyula	Igen	Nincs pontos adat
Rónai Sándor	Igen	Deportálva
Rózsa Andor	Igen	Deportálva
Rózsa Gyula	Igen	Munkaszolgálat során
Rudas Sándor	Igen	Deportálva
Sacher Imre (jelölt)	Igen	Munkaszolgálat során
Salamon Márton	Igen	Nincs adat
Salgó Ottó	Igen	Nincs pontos adat
Salgó Sándor	Igen	Nincs pontos adat

Név	1944-ben a kamarából ki lett-e zárva	Az elhalálozás körülménye
Sarkadi Ottó	Nem	Nyilasok elhurcolták
Sas Dezső	Igen	Deportálva
Sándor Lajos	Igen	Deportálva
Sándor László (soproni)	Igen	Munkaszolgálat során
Schachtitz János	Igen	Munkaszolgálat során
Schäfer László (jelölt)	Nem	Munkaszolgálat során
Scheimann Béla	Igen	Munkaszolgálat során
Schick Andor	Igen	Munkaszolgálat során
Schneller György	Igen	Nincs adat
Schönfeld Béla	Igen	Munkaszolgálat során
Schöngut Emil	Igen	Nincs pontos adat
Schreiber Endre	Igen	Munkaszolgálat során
Schwarcz Imre	Igen	Deportálva
Ifj. Schwarcz József	Igen	Nincs adat
Schwarz László (jelölt)	Igen	Nincs pontos adat
Schwarcz Gábor	Igen	Munkaszolgálat során
Schwartz Sándor	Igen	Nincs pontos adat
Sebestyén Andor	Igen	Munkaszolgálat során
Sebestyén Emil	Igen	Nincs adat
Sebestyén József	Igen	Deportálva
Sebestyén József Pál	Igen	Deportálva
Sebestyén Sándor	Igen	Deportálva
Sebestyén Tivadar	Igen	Deportálva
Sebő György	Igen	Nincs adat
Sebő István	Igen	Nincs adat
Selymes Károly	Igen	Nincs adat
Seres Dezső	Igen	Munkaszolgálat során
Sichermann Frigyes	Igen	Deportálva
Sik Miklós	Igen	Nincs adat
Simonovits Pál	Igen	Nincs adat

Név	1944-ben a kamarából ki lett-e zárva	Az elhalálozás körülménye
Singer Emil	Igen	Nincs pontos adat
Sipos Miklós	Igen	Deportálva
Solti Henrik	Igen	Deportálva
Somló Ferenc	Igen	Nincs adat
Somló Lipót	Igen	Nincs adat
Somló Ödön	Igen	Nincs adat
Somos Ignác	Igen	Gettóban bombázás során
Sopronyi Aladár	Igen	Deportálva
Sólyom István	Igen	Munkaszolgálat során
Spiró Ferenc	Igen	Munkaszolgálat során
Spitzer Gyula	Igen	Nincs adat
Stadler Viktor	Igen	Nincs adat
Stark Miklós	Igen	Nincs adat
Stein Lipót	Igen	Deportálva
Steiner Miklós	Igen	Nincs pontos adat
Ifj. Steiner Miklós	Nem	Munkaszolgálat során
Steinitz Imre	Igen	Munkaszolgálat során
Strausz Andor	Igen	Deportálva
Szabó Béla	Igen	Németek agyonlőtték
Szabó Elemér	Igen	Deportálva
Szabó Ferenc	Igen	Deportálva
Szalay András	Nem	Nincs adat
Szalai Emil	Igen	Nincs pontos adat
Szalai Imre	Igen	Munkaszolgálat során
Szarvasy Gusztáv	Nem	Munkaszolgálat során
Szántó Endre (jelölt)	Igen	Munkaszolgálat során
Szántó Ervin (jelölt)	Igen	Munkaszolgálat során
Szántó Ottó (helyettes)	Igen	Nincs pontos adat
Szántó Valér	Igen	Nincs adat
Szász Miklós	Igen	Nincs adat

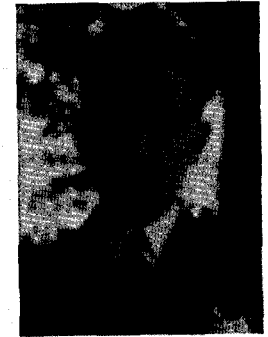
Név	1944-ben a kamarából ki lett-e zárva	Az elhalálozás körülménye
Szegedi Samu	Igen	Deportálva
Szegő Gyula (jelölt)	Igen	Nincs adat
Szekeres Zoltán	Igen	Nincs adat
Szende Dezső	Nem	Munkaszolgálat során
Szende Sándor	Igen	Nincs adat
Szente Andor	Igen	Munkaszolgálat során
Székely Dezső (Kisvars)	Igen	Deportálva
Székely Emil	Igen	Nincs adat
Székely László	Igen	Munkaszolgálat során
Ifj. Székely László	Nem	Nincs adat
Székely Miklós	Igen	Deportálva
Székely Salamon Soma	Igen	Deportálva
Szigeti László	Igen	Deportálva
Ifj. Szigeti László	Igen	Nincs pontos adat
Sziklai Jenő	Igen	Nincs adat
Szilás Nándor	Igen	Nincs pontos adat
Szilasi Ferenc	Igen	Nincs adat
Szilárd Sándor	Igen	Deportálva
Szőke Sándor	Igen	Nincs adat
Szőnyi László	Igen	Nincs adat
Szűcs György	Igen	Nincs adat
Szűcs Pál	Igen	Nincs adat
Szűcs Sándor	Igen	Nincs adat
Tausz Helmut (jelölt)	Igen	Nincs adat
Tausig Andor	Igen	Nincs adat
Ifj. Teleki Ernő	Igen	Nincs pontos adat
Tihanyi Lajos	Igen	Nincs pontos adat
Tímár Antal Béla	Igen	Nincs adat
Tímár Dezső	Igen	Nincs adat
Titkos Jenő	Igen	A pesti gettóban

Név	1944-ben a kamarából ki lett-e zárva	Az elhalálozás körülménye
Tolnai Pál	Nem	Nincs adat
Tóth Béla (helyettes)	Nem	Munkaszolgálat során
Turányi Zsigmond	Nem	Deportálva
Ungár Sándor	Igen	Nincs pontos adat
Vadász Mihály	Igen	Nincs adat
Ifj. Vadász Sándor	Igen	Nincs pontos adat
Vajda Béla	Igen	Nincs pontos adat
Vajda Jenő	Igen	Nincs pontos adat
Valatin Andor	Igen	Nincs adat
Varga László (jelölt)	Nem	Nincs pontos adat
Varga Pál (helyettes)	Igen	Nincs adat
Vas Andor	Igen	Nincs adat
Vas Ferenc Pál (jelölt)	Igen	Nincs adat
Vas Imre	Igen	Nincs adat
Ifj. Vas Imre	Igen	Deportálva
Vas István	Igen	Nincs pontos adat
Vasadi Vilmos	Igen	Nincs adat
Vágó Gyula	Igen	Deportálva
Vándor Mihály	Igen	A kistarcsai munkatáborban
Váradi Miklós	Nem	Munkaszolgálat során
Vásárhelyi Jenő	Igen	Nincs pontos adat
Vázsonyi János	Igen	Deportálva
Ifj. Vermes Béla	Igen	Munkaszolgálat során
Ifj. Vértés József	Igen	Deportálva
Virág Sándor	Igen	Nincs adat
Vizi Ferenc	Igen	Nincs adat
Ifj. Wagner György	Igen	Nincs pontos adat
Waldmann Elemér	Igen	Nincs adat
Weill László	Igen	Nincs adat
Weiller Ernő	Igen	Munkaszolgálat során

Név	1944-ben a kamarából ki lett-e zárva	Az elhalálozás körülménye
Weisz Alfréd József	Igen	Deportálva
Weisz Ernő	Igen	Nincs pontos adat
Weisz György (jelölt)	Igen	Deportálva
Weisz József	Igen	Munkaszolgálat során
Weisz Károly (budai)	Igen	Nincs pontos adat
Ifj. Weisz Károly	Igen	Nincs pontos adat
Weisz László	Igen	Nincs pontos adat
Weisz Miklós	Igen	Nincs pontos adat
Weissberger Andor	Igen	Deportálva
Weissburg Béla	Igen	Nincs pontos adat
Werkner Ödön	Igen	Deportálva
Wessely Pál	Igen	Nincs pontos adat
Widder Miklós	Igen	Deportálva
Wiener Oszkár	Igen	Deportálva
Wilhelm Jenő	Igen	Nyilasok agyonlőtték
Winkler Sándor	Igen	A Gestapo elhurcolta
Wirtschafter Béla	Igen	Nincs pontos adat
Witz András	Igen	Nincs adat
Wolf Ernő	Igen	Munkaszolgálat során
Zala Dezső	Igen	Nincs adat
Zádor György (helyettes)	Igen	Munkaszolgálat során
Ziehn Emil	Igen	Nincs adat
Zimmermann Béla	Igen	Nincs pontos adat
Zoltán József	Igen	A kőszegi munkatáborban
Zsoldos István	Nem	Munkaszolgálat során

Dr. Baróti György 1906-ban született Budapesten. 1934-ben lett a kamara tagja. 1934-ben kötött házasságot katolikus feleségével, majd 1938-ban ő maga is katolizált.

1942-ben Ukrajnában munkaszolgálat során életét vesztette. 1935-ben született Péter fia ennek következtében teljesen árva maradt, mivel édesanyja már korábban elhalálozott.⁵

Dr. Székely László munkaszolgálaton (talicskával, szemüvegben)⁶

Budapesti Ügyvédi Kamara t. Elnökségének
Budapest.

Tisztelettel kérem, hogy a mártírhalált halt ügyvédek jegyzékébe, atyámat, dr. Hajnal Hugót felvenni szíveskedjék.

Boldogult atyámat 1944. okt. 20.-án munkaszolgálatra hívták be, majd gyalogmenetben elhurcolták a német határig, innen betegen hazaküldték és pár nappal hazatérkezése után a szenvedések következtében Budapesten elhunyt.

Emlékének megörökítését kérva, vagyok
k artársi tisztelettel:

Dr. Hajnal János
/dr. Hajnal János/

Dr. Hajnal János bejelentő levele elhunyt édesapjáról, Dr. Hajnal Hugóról⁷

Köszönöm, hogy az emléktáblán édesapját
Dr. Somos Ignác ny. ügyvéd nevet is átírták és meg-
örökítették. Édesapját 1945. január 3.-án bombatámadás
következtében a Békettérben halt meg; a Dohány-útcán
Flóris templom mellett van feltüntetve.

Budapest. 1947. július 10. Tisztelettel
Dr. Somos Imre
ny. ügyvéd
Vm. Vas-útc. 15/b.

Somos Imre bejelentő levele elhunyt édesapjáról, Dr. Somos Ignácról⁸

BALASSAGYARMATI ÜGYVÉDI KAMARA

Név	1944-ben a kamarából ki lett-e zárva	Az elhalálozás körülménye
Balassagyarmat		
Baneth Artúr	Igen	Deportálásban
Gonda György	Igen	Nincs pontos adat
Grünbaum Aladár	Igen	Deportálásban
Hajdu Ferenc	Igen	Deportálásban
Hegedűs Tibor	Igen	Deportálásban
Heksch Sándor	Igen	Deportálásban
Müller Béla	Igen	Deportálásban
Pető Béla	Igen	Deportálásban
Salgó Endre	Igen	A községi munkatáborban
Weisz Emil	Igen	Deportálásban
Ipolyság		
Bársony Árpád	Igen	Nincs pontos adat
Holló József	Igen	Deportálásban
Ladányi Ödön	Igen	Deportálásban
Somló Arnold (helyettes)	Igen	Nincs pontos adat
Susitzky Dániel (helyettes)	Igen	Nincs pontos adat
Losonc		
Eckstein Frigyes (helyettes)	Igen	Nincs pontos adat
Hajós Géza	Igen	Nincs pontos adat
Hajós Tibor (helyettes)	Igen	Munkaszolgálat során
Hoffmann Árpád (jelölt)	Igen	Nincs pontos adat
Kemény Adolf	Nem	Nincs pontos adat
Sternlicht Béla	Igen	Nincs pontos adat
Székács István	Nem	Nincs pontos adat
Rétság		
Gläser Miklós	Igen	Deportálásban
Lenkey Sándor	Igen	Nincs pontos adat

Név	1944-ben a kamarából ki lett-e zárva	Az elhalálozás körülménye
Salgótarján		
Friedmann Ármin	Igen	Deportálva
Gádor Ferenc	Igen	Deportálva
Laufer Samu	Igen	Deportálva
Laufer Márton (helyettes)	Igen	Nincs pontos adat
Szalvendy Ödön	Igen	Deportálva
Tibor Endre	Igen	Deportálva
Tibor Ákos (helyettes)	Igen	Munkaszolgálat során
Vámosmikola		
Révész Mihály	Igen	Deportálva
Verebőly		
Székely Arnold	Igen	Deportálva
Léva		
Pető Imre	Igen	Deportálva
Balogh Andor (helyettes)	Igen	Deportálva

DEBRECENI ÜGYVÉDI KAMARA

Név	1944-ben a kamarából ki lett-e zárva	Az elhalálozás körülménye
Debrecen		
Balázs Jenő	Igen	Nincs pontos adat
Bársony Menyhért	Igen	Munkaszolgálat során
Békés Kálmán	Igen	Deportálva
Brück István	Igen	Deportálva
Dávid Mihály	Igen	Nincs pontos adat
Dróth Sándor	Igen	Deportálva
Eber István	Igen	Munkaszolgálat során
Eisler Mór	Igen	Nincs pontos adat
Engel Mihály	Igen	Nincs pontos adat
Falk Tibor	Igen	Nincs adat

Név	1944-ben a kamarából ki lett-e zárva	Az elhalálozás körülménye
Farkas Ignác	Igen	Deportálva
Fazekas Sándor	Igen	Munkaszolgálat során
Fried Lajos	Igen	Nincs pontos adat
Friedmann Jenő	Igen	Nincs pontos adat
Futó Imre	Igen	Munkaszolgálat során
Gábor György	Igen	Munkaszolgálat során
Gábor Jenő	Igen	Nincs adat
Gátas Sándor	Nem	Munkaszolgálat során
Grósz István	Igen	Nincs pontos adat
Grósz Sándor (jelölt)	Igen	Munkaszolgálat során
Gyenes Dénes	Igen	Deportálva
Halász László	Igen	Nincs pontos adat
Hegedűs Lóránt	Igen	Deportálva
Kerekes Árpád	igen	Munkaszolgálat során
Krausz Fülöp	Igen	Deportálva
Kun Miklós	Igen	Deportálva
Leveles Imre	Igen	Nincs adat
Markovics Elemér	Igen	Deportálva
Mihály György	Igen	Munkaszolgálat során
Miklós Ármin	Igen	Deportálva
Nagy Sándor	Igen	Deportálva
Neufeld István	Igen	Munkaszolgálat során
Neufeld Sándor	Igen	Nincs pontos adat
Pécsi Sándor	Igen	Deportálva
Rácz Jenő	Igen	Erőltetett menet során
Rosner Imre	Igen	Munkaszolgálat során
Rónai Dezső	Igen	Nincs pontos adat
Sajó László	Igen	Deportálva
Sebestyén Lipót	Igen	Nincs adat
Springer Emil	Igen	Nincs pontos adat

Név	1944-ben a kamarából ki lett-e zárva	Az elhalálozás körülménye
Szabados Sándor	Igen	Nincs adat
Szőke István (helyettes)	Igen	Munkaszolgálat során
Szóllós Dezső	Igen	Deportálva
Szóllós László	Igen	Nincs pontos adat
Vallner Samu	Igen	Nincs adat
Weiszhaus Imre	Igen	Munkaszolgálat során
Farkas Pál (jelölt)	Igen	Deportálva
Gonda István (jelölt)	Igen	Deportálva
Magyar Gábor (jelölt)	Igen	Munkaszolgálat során
Rásó Tibor (jelölt)	Igen	Munkaszolgálat során
Balmazújváros		
Fischer Ignác	Igen	Deportálva
Neufeld Ernő	Igen	Deportálva
Berettyóújfalu		
Brachmann István	Igen	Nincs pontos adat
Fodor István	Igen	Nincs pontos adat
Nemes István	Igen	Nincs pontos adat
Weinberger Sándor	Igen	Nincs pontos adat
Derecske		
Berkovits József	Igen	Munkaszolgálat során
Hajdúböszörmény		
Klein Zoltán	Igen	Deportálva
Reich György	Igen	Deportálva
Vider Imre (jelölt)	Igen	Deportálva
Hajdúnánás		
Hajdu Henrik	Igen	Nincs pontos adat
Komádi		
Róbert Gyula	Igen	Nincs adat
Nádudvar		
Scher László	Igen	Munkaszolgálat során

EGRI ÜGYVÉDI KAMARA

Név	1944-ben a kamarából ki lett-e zárva	Az elhalálozás körülménye
Eger		
Balázs Jenő	Igen	Deportálva
Bársony Endre	Igen	Deportálva
Berkes Dezső	Igen	Deportálva
Fischer József	Igen	Deportálva
Fischer Lajos	Igen	Deportálva
Grósz József	Igen	Deportálva
Heimler Ede	Nem	Munkaszolgálat során
Kozma Győző	Igen	Deportálva
Heller József	Igen	Deportálva
Molnár Sándor	Igen	Deportálva
Reisz Lajos	Igen	Deportálva
Róth Dezső	Igen	Deportálva
Schwarcz Dezső	Igen	Deportálva
Schwarcz István	Nem	Deportálva
Gyöngyös		
Bálint Miklós	Igen	Nincs pontos adat
Blau Bertalan	Igen	Nincs pontos adat
Blau Izsák	Igen	Deportálva
Erlich Mihály	Igen	Nincs adat
Fenyves Miklós	Nem	Nincs adat
Földes Jenő	Igen	Deportálva
Fuchs József	Igen	Nincs pontos adat
Grósz Antal	Igen	Munkaszolgálat során
Havas Ignác	Igen	Deportálva
Klein Ferenc	Nem	Deportálva
Révi Pál	Igen	Munkaszolgálat során
Valkó Sándor	Nem	Nincs pontos adat

Név	1944-ben a kamarából ki lett-e zárva	Az elhalálozás körülménye
Vértes Sándor	Igen	Munkaszolgálat során
Waldner Fülöp	Igen	Nincs pontos adat
Weisz Elemér	Igen	Nincs pontos adat
Hatvan		
Fodor Lajos	Igen	Munkaszolgálat során
Vajda Lipót	Igen	Deportálva
Heves		
Gerő Gyula	Igen	Deportálva
Krausz Lajos	Igen	Munkaszolgálat során
Mezei Aladár	Igen	Deportálva
Szőke Á. Ernő	Igen	Deportálva
Pétersvára		
Deutsch Béla	Igen	Deportálva
Fodor Gyula	Igen	Deportálva
Tiszafüred		
Blau László	Nem	Munkaszolgálat során

GYŐRI ÜGYVÉDI KAMARA

Név	1944-ben a kamarából ki lett-e zárva	Az elhalálozás körülménye
Győr		
Benedek Vilmos	Igen	Nincs pontos adat
Bolgár István	Nem	Nincs adat
Braun György	Igen	Nincs pontos adat
Dezső Pál	Nem	Munkaszolgálat során
Dukasz Miksa	Igen	Nincs pontos adat
Erdős János	Igen	Deportálva
Fekete Oszkár	Nem	Nincs pontos adat
Frankl Imre	Igen	Nincs pontos adat

Név	1944-ben a kamarából ki lett-e zárva	Az elhalálozás körülménye
Gerő József	Igen	Deportálva
Grünhut Miksa	Igen	Deportálva
Haan József	Igen	Nincs pontos adat
Hacker Imre	Igen	Deportálva
Halász Jenő	Igen	Nincs pontos adat
Horváth Gyula	Igen	Nincs pontos adat
Kellner Miksa	Igen	Deportálva
Kemény Sándor	Nem	Nincs pontos adat
Klein Jenő	Igen	Nincs pontos adat
Nobel László	Igen	Nincs pontos adat
Perl László	Igen	Nincs pontos adat
Polgár Győző	Igen	Nincs pontos adat
Raab Árpád	Igen	Nincs pontos adat
Rausnitz Pál	Igen	Munkaszolgálat során
Salgó Károly	Igen	Nincs pontos adat
Sárosi Lajos	Igen	Nincs pontos adat
Vermes Ödön	Igen	Nincs pontos adat
Raab Iván (helyettes)	Igen	Munkaszolgálat során
Győr-szentmárton		
Földes Simon	Nem	Deportálva
Köny		
Stiassny József	Igen	Deportálva
Moson		
Weisz Lajos	Igen	Deportálva
Magyaróvár		
Stadler Ignác	Igen	Deportálva
Pápa		
Böhm Zoltán	Igen	Deportálva
Fehér Dezső	Igen	Deportálva
Fehér Jenő	Igen	Nincs pontos adat

Név	1944-ben a kamarából ki lett-e zárva	Az elhalálozás körülménye
Gottlieb Imre	Igen	Nincs pontos adat
Goldner Béla (jelölt)	Igen	Deportálva
Györke Sándor	Igen	Deportálva
Guth Emil	Igen	Deportálva
Herczog Jenő	Igen	Nincs pontos adat
Hirsch Jenő	Igen	Deportálva
Kaufmann Andor	Igen	Deportálva
Kardos Károly	Igen	Deportálva
Kende György	Igen	Munkaszolgálat során
Lendler Sándor	Igen	Munkaszolgálat során
Lusztig Sámuel	Igen	Deportálva
Scheiber Jenő	Igen	Nincs pontos adat
Stein Sándor	Igen	Deportálva
Steinhof László	Igen	Deportálva
Török Mihály	Igen	Nincs pontos adat
Tataóváros		
Pogány Jenő	Igen	Deportálva
Vámosi István	Nem	Munkaszolgálat során
Komárom		
Bakonyi Adolf	Nem	Nincs pontos adat
Virág Mór	Nem	Nincs pontos adat
Kisbér		
Radó Tibor	Igen	Deportálva
Felsőgalla		
Spiegel Imre	Nem	Deportálva
Esztergom		
Fekete Ernő	Igen	Nincs pontos adat

KALOCSAI ÜGYVÉDI KAMARA

Név	1944-ben a kamarából ki lett-e zárva	Az elhalálozás körülménye
Dunavetcsé		
Basch Imre	Igen	Deportálva
Kalocsa		
Bruckner Mihály	Igen	Deportálva
Gara Benő	Igen	Deportálva
Hahn Béla	Igen	Nincs pontos adat
Szekeres Gyula	Nem	Deportálva
Vámos Antal	Igen	Deportálva
Vámos Gyula	Nem	Nincs pontos adat
Vértesszőlős	Igen	Nincs pontos adat
Kecel		
Rosenfeld Pál	Igen	Munkaszolgálat során
Kiskőrös		
Hevesi Samu	Igen	Deportálva
Molnár Jenő	Nem	Deportálva
Molnár Pál	Nem	Deportálva
Kiskunhalas		
Ádám Dezső	Nem	Munkaszolgálat során
Grosz Dénes	Igen	Deportálva
Grosz Mór	Nem	Nincs pontos adat
Szabó Fülöp	Igen	Deportálva
Szekulesz Károly (helyettes)	Igen	Deportálva
Kisvillás		
Korondi Károly	Igen	Deportálva

KAPOSVÁRI ÜGYVÉDI KAMARA

Név	1944-ben a kamarából ki lett-e zárva	Az elhalálozás körülménye
Kaposvár		
Bálint Hugó	Igen	Deportálva
Bertalan Zsigmond	Igen	Deportálva
Csurgó György	Igen	Deportálva
Földes Béla	Igen	Deportálva
Kaiser Henrik	Igen	Deportálva
Pártos István	Igen	Deportálva
Rosendorn Imre	Igen	Munkaszolgálat során
Simon Imre	Igen	Deportálva
Szőnyi Hugó	Igen	Deportálva
Barcs		
Pichler József	Igen	Deportálva
Csurgó		
Kaszás Ádám Ödön	Igen	Deportálva
Kaszás József	Igen	Deportálva
Igal		
Ösztreicher Gyula	Igen	Deportálva
Marcali		
Dénes Antal	Igen	Deportálva
Grünfeld Lajos	Igen	Deportálva
Nagyatád		
Steiner Alfréd	Igen	Deportálva
Steiner Béla	Igen	Deportálva
Vajda Gyula	Nem	Deportálva
Vezér Pál	Igen	Deportálva
Szigetvár		
Ujházy Hugó	Igen	Deportálva

KASSAI ÜGYVÉDI KAMARA

Név	1944-ben a kamarából ki lett-e zárva	Az elhalálozás körülménye
Beregszász		
Ifj. Klein Jenő	Igen	Munkaszolgálat során
Méhes István	Igen	Deportálva
Kassa		
Berger Dezső	Igen	Deportálva
Burger Tibor	Igen	Munkaszolgálat során
Elkán Miksa	Igen	Deportálva
Fenyő Árpád	Igen	Deportálva
Gráner Miksa	Igen	Deportálva
Halmi Félix	Igen	Deportálva
Havas Gábor	Igen	Nincs pontos adat
Hercz Andor	Nem	Deportálva
Hercz Ignác	Nem	Deportálva
Hercz József	Igen	Deportálva
Kórach Kálmán	Igen	Deportálva
Nógrádi Albert	Igen	Deportálva
Simonyi Andor	Igen	Deportálva
Strausz Miklós	Igen	Deportálva
Weiser Ernő	Igen	Deportálva
Korach Károly (helyettes)	Igen	Munkaszolgálat során
Szőke László (jelölt)	Igen	Deportálva
Királyhelmec		
Steinfest Ödön	Igen	Nincs pontos adat
Munkács		
Fischer Sándor	Nem	Deportálva
Fried Sándor	Nem	Deportálva
Kiss Márton	Igen	Deportálva
Molnár Zoltán	Igen	Deportálva

Név	1944-ben a kamarából ki lett-e zárva	Az elhalálozás körülménye
Weinberger Pál	Igen	Munkaszolgálat során
Weinberger Andor (jelölt)	Igen	Nincs pontos adat
Rabó		
Jáhr Miklós	Igen	Deportálva
Davidovics Béni	Igen	Nincs pontos adat
Rimaszombat		
Weinberger Rezső	Nem	Nincs pontos adat
Szolyva		
Blaufeld Béla	Igen	Deportálva
Técső		
Hegedűs Henrik	Igen	Deportálva
Szabó Viktor (jelölt)	Igen	Munkaszolgálat során
Tornalja		
Fenyő Adolf	Igen	Deportálva
Kende Dezső	Igen	Deportálva
Ungvár		
Bródy Miklós	Igen	Nincs pontos adat
Rosenfeld Móric	Igen	Deportálva
Salamon Kálmán	Igen	Nincs pontos adat
Fülöp Sándor (jelölt)	Igen	Munkaszolgálat során

KECSKEMÉTI ÜGYVÉDI KAMARA

Név	1944-ben a kamarából ki lett-e zárva	Az elhalálozás körülménye
Abony		
Révész Géza	Igen	Deportálva
Cegléd		
Almási Sándor	Igen	Deportálva
Halász Endre	Igen	Munkaszolgálat során

Név	1944-ben a kamarából ki lett-e zárva	Az elhalálozás körülménye
Halász Márton	Nem	Deportálva
Sándor Gyula	Igen	Deportálva
Kecskemét		
Adorján Imre	Igen	Deportálva
Aszódi Ferenc	Igen	Deportálva
Aszódi Géza	Igen	Nincs pontos adat
Augner György	Igen	Nincs adat
Augner Rezső	Igen	Nincs adat
Bán Kálmán	Igen	Nincs pontos adat
Borsodi Endre (jelölt)	Nem	Nincs adat
Dékány Aladár	Igen	Nincs pontos adat
Dékány György	Igen	Deportálva
Donáth György (jelölt)	Nem	Munkaszolgálat során
Fritz Imre	Igen	Deportálva
Fritz Miklós	Igen	Deportálva
Galántai László (jelölt)	Nem	Nincs pontos adat
Gruder Adolf	Igen	Nincs adat
Gruder János	Igen	Nincs adat
Kenéz Zoltán	Igen	Deportálva
Kerekes László	Igen	Deportálva
Lőwy Sándor	Igen	A kőszegi munkatáborban
Markó Imre	Igen	Deportálva
Markó József	Igen	Nincs adat
Oroszlán Géza	Igen	Deportálva
Kiskunfélegyháza		
Baumhorn Ferenc	Igen	Deportálva
Blau Jakab Jenő	Igen	Deportálva
Bányai Mór	Nem	Deportálva
Farkas Pál	Igen	Deportálva
Frank Sándor	Igen	Deportálva

Név	1944-ben a kamarából ki lett-e zárva	Az elhalálozás körülménye
Krausz Mór	Igen	Deportálva
Léderer Kálmán	Igen	Deportálva
Léderer Zoltán	Igen	Deportálva
Pető György	Igen	Deportálva
Szabó Árpád	Igen	Deportálva
Kunszentmiklós		
Nemes Miklós	Igen	Nincs pontos adat
Nagykőrös		
Révész Ernő	Igen	Deportálva
Szabadszállás		
Weinberger Ármin	Igen	Nincs adat
Újkécske		
Szegő Izidor	Nem	Nincs pontos adat

KOMÁROMI ÜGYVÉDI KAMARA

Név	1944-ben a kamarából ki lett-e zárva	Az elhalálozás körülménye
Dunaszereghely		
Wiener Béla	Igen	Deportálva
Érsekújvár		
Adler Jenő	Igen	Nincs pontos adat
Guth Jakab Jenő	Igen	Deportálva
Haberfeld János	Nem	Deportálva
Radó Imre	Igen	Deportálva
Steiner Henrik	Igen	Deportálva
Weisz Emil	Igen	Deportálva
Schwartz László (jelölt)	Igen	Deportálva
Komárom		
Barta Lajos	Igen	Nincs pontos adat

Név	1944-ben a kamarából ki lett-e zárva	Az elhalálozás körülménye
Schreiber Lajos	Igen	Nincs pontos adat
Fried Ernő (jelölt)	Igen	Nincs adat
Kruger László (jelölt)	Igen	Nincs adat
Zsombor György (jelölt)	Igen	Munkaszolgálat során
Léva		
Liebermann Leó	Nem	Nincs pontos adat
Vágsellye		
Weisz Ármin	Igen	Deportálva
Verebely		
Székely Arnold	Nem	Deportálva

MISKOLCI ÜGYVÉDI KAMARA

Név	1944-ben a kamarából ki lett-e zárva	Az elhalálozás körülménye
Abadgyántó		
Engel Lajos	Igen	Deportálva
Fóti József	Igen	Deportálva
Kardos Mór	Igen	Nincs pontos adat
Edelény		
Kenéz Miklós	Igen	Nincs pontos adat
Lantos Dezső	Igen	Nincs adat
Radó György	Igen	Nincs pontos adat
Encs		
May A. József	Igen	Nincs pontos adat
Mezőcsát		
Fűrész Viktor	Igen	Deportálva
Göcze Ármin	Igen	Deportálva
Rosenfeld Marcell	Nem	Munkaszolgálat során

Név	1944-ben a kamarából ki lett-e zárva	Az elhalálozás körülménye
Mezőkövesd		
Abonyi István	Igen	Deportálva
Abonyi László	Igen	Deportálva
Jordán Gyula	Nem	Nincs pontos adat
Kiss Samu	Igen	Deportálva
Klein Mór	Nem	Deportálva
Lengyel Emil	Igen	Nincs pontos adat
Péter László	Igen	Munkaszolgálat során
Miskolc		
Balla Ignác	Igen	Deportálva
Barabás Endre	Igen	Nincs pontos adat
Barna Mór	Igen	Deportálva
Barta Jenő	Igen	Deportálva
Bárdos Benő	Igen	Deportálva
Bársony Ernő	Igen	Nincs adat
Berényi László	Igen	Deportálva
Braun Ferenc	Igen	Deportálva
Braun László	Igen	Nincs pontos adat
Czink Ignác	Igen	Deportálva
Demeter Dezső	Igen	Munkaszolgálat során
Dévényi Miklós	Igen	Deportálva
Einhorn Dezső	Nem	Nincs pontos adat
Erdős Sándor	Igen	Nincs adat
Feledi Aladár	Nem	Munkaszolgálat során
Fisch Sándor	Igen	Deportálva
Friedmann Jenő	Igen	Nincs pontos adat
Friedmann Miksa	Igen	Deportálva
Grósz Pál	Igen	Deportálva
Guttmann Ferenc	Igen	Deportálva
Haás Sándor	Igen	Munkaszolgálat során

Név	1944-ben a kamarából ki lett-e zárva	Az elhalálozás körülménye
Hajós Miklós	Igen	Munkaszolgálat során
Halmos Bertalan	Igen	Deportálva
Holländer Béla (korábbi elnök)	Nem	Deportálva
Kálmán Ödön	Igen	Deportálva
Kelemen Ernő	Igen	Munkaszolgálat során
Kellner Miklós	Igen	Deportálva
Klein László	Igen	Nincs pontos adat
Kolos Sándor	Igen	Nincs pontos adat
Kovács József	Igen	Deportálva
Kürcz Jakab	Igen	Deportálva
Ladányi József	Igen	Deportálva
Lajta Ernő	Igen	Deportálva
Láng Lajos	Igen	Deportálva
László Imre	Igen	Deportálva
Lédig Dezső	Igen	Nincs adat
Lédig István	Igen	Nincs adat
Lichtenstein Izidor	Igen	Deportálva
Löw Pál	Igen	Deportálva
Marek Géza	Igen	Deportálva
Neményi Imre	Igen	Deportálva
Reich Oszkár	Igen	Deportálva
Róbert Andor	Igen	Deportálva
Róth Sándor	Igen	Nincs pontos adat
Rottenberg Sándor	Igen	Nincs pontos adat
Schwarcz Ernő	Igen	Nincs pontos adat
Schwarcz Pál	Nem	Munkaszolgálat során
Schweitzer József	Igen	Nincs pontos adat
Sugár Gyula	Igen	Deportálva
Sugár Jakab	Nem	Nincs adat

Név	1944-ben a kamarából ki lett-e zárva	Az elhalálozás körülménye
Szegő Ferenc	Nem	Deportálva
Szende Lajos	Nem	Nincs pontos adat
Tyrnauer Lajos	Igen	Deportálva
Vas Miklós	Nem	Munkaszolgálat során
Vas László	Nem	Munkaszolgálat során
Virányi Gyula	Nem	Munkaszolgálat során
Weiszburg Oszkár	Igen	Deportálva
Zinner Hugó	Igen	Deportálva
Arató Endre (jelölt)	Igen	Munkaszolgálat során
Csabai Dezső (jelölt)	Igen	Nincs adat
Feuereisen László (jelölt)	Igen	Munkaszolgálat során
Groszmann Imre (jelölt)	Igen	Deportálva
Ladányi György (jelölt)	Igen	Deportálva
Ózd		
Mandel József	Igen	Nincs pontos adat
Putnok		
Gross István	Igen	Deportálva
Vadász János	Igen	Deportálva
Sajószentpéter		
Sichermann Sándor	Igen	Deportálva
Szikszó		
Fried Lajos	Igen	Deportálva
Friedmann Imre	Igen	Munkaszolgálat során
Kemény Vilmos	Igen	Deportálva
Rozsnyai Pál	Igen	Deportálva
Wassermann Ferenc	Igen	Deportálva
Sátoraljaújhely		
Berger József	Igen	Nincs pontos adat
Bettelheim Jakab	Igen	Nincs pontos adat
Burger Jakab	Igen	Nincs pontos adat

Név	1944-ben a kamarából ki lett-e zárva	Az elhalálozás körülménye
Fried Gyula	Igen	Nincs pontos adat
Garai Ármin	Igen	Deportálva
Glück Sándor	Igen	Nincs adat
Grósz Miklós	Igen	Nincs pontos adat
Heltai Sándor	Igen	Deportálva
Horovitz Andor	Igen	Munkaszolgálat során
Lichtenstein B. Jenő	Igen	Deportálva
Molnár Ödön	Igen	Nincs pontos adat
Rosenberg Lajos	Igen	Nincs pontos adat
Safir Jenő	Igen	Deportálva
Safir Miklós	Igen	Deportálva
Schweiger Mór	Igen	Nincs pontos adat
Sárospatak		
Binét Menyhért	Igen	Nincs pontos adat
Gálos Rudolf	Igen	Nincs pontos adat
Horovitz Gyula	Igen	Deportálva
Markovics Zoltán	Igen	Deportálva
Moskovitz Artúr	Igen	Deportálva
Schwarcz Lázár	Igen	Deportálva
Szász Miklós	Igen	Munkaszolgálat során
Szerencs		
Groszmann Ignác	Igen	Deportálva
Tokaj		
Fejes László	Igen	Deportálva
Goldman Mór	Igen	Deportálva
Gottlieb Hugó	Igen	Deportálva
Lóránd Ernő	Igen	Deportálva
Weisz Ferenc	Nem	Nincs pontos adat
Tolcsva		
Adonyi István	Igen	Nincs pontos adat

MAROSVÁSÁRHELYI ÜGYVÉDI KAMARA

Név	1944-ben a kamarából ki lett-e zárva	Az elhalálozás körülménye
Marosvásárhely		
Czitrom Béla	Igen	Deportálva
Czitrom Lázár	Igen	Deportálva
Farkas Róbert	Igen	Deportálva
Horváth Simon	Igen	Deportálva
Márkovics Márton	Igen	Deportálva
Révész Ödön	Igen	Deportálva
Polacsek Artúr (jelölt)	Igen	Deportálva
Gyergyószentmiklós		
Szántó Gyula	Igen	Deportálva
Sepsiszentgyörgy		
József Manó	Igen	Nincs adat

NYÍREGYHÁZI ÜGYVÉDI KAMARA

Név	1944-ben a kamarából ki lett-e zárva	Az elhalálozás körülménye
Fehérgyarmat		
Gábor József	Igen	Munkaszolgálat során
Sternberg Andor	Igen	Nincs pontos adat
Szabados Béla	Igen	Deportálva
Szőke Sándor		Deportálva
Vámos Antal	Igen	Deportálva
Kisvárd		
Bihari Simon Emil	Igen	Deportálva
Diner László	Igen	Deportálva
Karsai Sándor	Igen	Deportálva
Kálmán József	Igen	Nincs pontos adat

Név	1944-ben a kamarából ki lett-e zárva	Az elhalálozás körülménye
Klein Béla	Igen	Deportálva
Lukács István	Igen	Munkaszolgálat során
Lukács Ignác	Igen	Deportálva
Molnár László	Igen	Nincs pontos adat
Reizmann Vilmos	Igen	Deportálva
Spiegel Sándor	Igen	Deportálva
Ujhelyi László	Igen	Munkaszolgálat során
Ujhelyi Jenő (helyettes)	Igen	Munkaszolgálat során
Waller Béla	Igen	Deportálva
Weisz József	Igen	Nincs pontos adat
Mátészalka		
Fuchs Jenő	Nem	Deportálva
Grünbaum Izidor	Igen	Deportálva
Katona József	Igen	Deportálva
Kiss Dezső	Nem	Deportálva
Polgár Henrik	Igen	Deportálva
Szamet Zsolt	Igen	Deportálva
Varjas Lajos	Igen	Deportálva
Vizsolyi Manó	Igen	Deportálva
Nagyhalás		
Kelen László	Nem	Nincs pontos adat
Strausz Mihály	Igen	Deportálva
Nyírbátor		
Révész Gyula	Igen	Munkaszolgálat során
Szabó Sándor	Igen	Deportálva
Weisz Ferenc	Igen	Deportálva
Nyíregyháza		
Ács József	Igen	Munkaszolgálat során
Benedek Dezső	Igen	Deportálva
Bergstein Jenő	Igen	Deportálva

Név	1944-ben a kamarából ki lett-e zárva	Az elhalálozás körülménye
Böhm Ignác	Igen	Deportálva
Böhm Béla (jelölt)	Igen	Munkaszolgálat során
Bónis László (jelölt)	Igen	Munkaszolgálat során
Bruck Ferenc (jelölt)	Igen	Munkaszolgálat során
Farkas Imre	igen	Deportálva
Fuchs Lajos	Igen	Deportálva
Füredi Sándor	Igen	Deportálva
Gara Sándor	Igen	Deportálva
Gáspár József	Igen	Deportálva
Geiger Imre	Igen	Deportálva
Hűvös Gábor (jelölt)	Igen	Deportálva
Kovács Endre (jelölt)	Igen	Munkaszolgálat során
Landau Ernő	Igen	Deportálva
Landau László (jelölt)	Igen	Munkaszolgálat során
Lefkovits Ignác	Igen	Deportálva
Lichtblau László (jelölt)	Igen	Munkaszolgálat során
Mendel Jenő	Igen	Deportálva
Neuwirth László	Igen	Deportálva
Nemes László	Igen	Nincs pontos adat
Ornstein Frigyes	Igen	Deportálva
Propper Dezső	Igen	Deportálva
Propper Sándor	Igen	Deportálva
Rácz Tibor (helyettes)	Igen	Deportálva
Rosenstein Zsigmond	Igen	Deportálva
Sarkadi István	Igen	Deportálva
Schön Viktor	Nem	Deportálva
Szabó Miklós	Igen	Deportálva
Szűcs Jenő	Igen	Deportálva
Újfehértó		
Grünberger János	Igen	Deportálva

Név	1944-ben a kamarából ki lett-e zárva	Az elhalálozás körülménye
Vásárosnamény		
Fodor Zoltán	Igen	Nincs pontos adat

Dr. Polgár Henrik családja körében⁹

PÉCSI ÜGYVÉDI KAMARA

Név	1944-ben a kamarából ki lett-e zárva	Az elhalálozás körülménye
Pécs		
Agulár József	Igen	Munkaszolgálat során
Bálint László	Igen	Munkaszolgálat során
Bedő Antal	Igen	Munkaszolgálat során
Bíró Jenő	Igen	Deportálva
Bokor László	Igen	Deportálva
Büchler Dávid	Igen	Deportálva

Név	1944-ben a kamarából ki lett-e zárva	Az elhalálozás körülménye
Gál Tibor	Igen	Deportálva
Greiner József	Igen	Deportálva
Gyenes Miklós	Igen	Deportálva
Hónig Ferenc	Igen	Deportálva
Karczag Jenő	Igen	Deportálva
Kemény Jenő	Igen	Deportálva
Krausz Sándor	Igen	Deportálva
Krausz Sándorné	Igen	Deportálva
Mandel Károly	Igen	Deportálva
Molnár Pál	Igen	Deportálva
Nemes István	Igen	Deportálva
Pap Sándor	Igen	Deportálva
Pfeifer Márk	Igen	Deportálva
Politzer Ferenc	Igen	Deportálva
Rasovszky Elek	Igen	Deportálva
Schwarczenberg Andor	Igen	Deportálva
Steiner Ernő	Igen	Deportálva
Wolf Mór	Igen	Deportálva
Mohács		
Fischer Ernő	Igen	Deportálva
Gottdiener Imre	Igen	Deportálva
Miskolczy Gyula	Igen	Deportálva
Pécsvárad		
Leichner Miklós	Igen	Munkaszolgálat során
Sásd		
Bíró Aladár	Igen	Nincs adat
Fonyó Vilmos	Igen	Nincs adat
Siklós		
Fleischer Ferenc	Igen	Deportálva

Név	1944-ben a kamarából ki lett-e zárva	Az elhalálozás körülménye
Szekszárd		
Horvát György	Igen	Deportálva
Horvát Jenő	Igen	Deportálva
Kalmár V. István	Igen	Nincs adat
Krón Ferenc	Igen	Deportálva
Miklós Sándor	Igen	Deportálva
Bonyhád		
Eisenberg Bernát	Igen	Deportálva
Szabó Miklós	Igen	Deportálva
Vidor Leó	Igen	Deportálva
Dombóvár		
Balog Miksa	Igen	Deportálva
Goldfahn Mihály	Igen	Deportálva
Hofbauer Ernő	Igen	Deportálva
Szabó Sándor	Igen	Deportálva
Vas Géza	Igen	Deportálva
Dunaföldvár		
Ringbauer Béla	Nem	Nincs adat
Simontornya		
Lengyel Lajos	Igen	Deportálva
Paks		
Engel Mór	Igen	Nincs adat
Gottlieb Rezső	Igen	Nincs adat
Pártos Gyula	Igen	Deportálva
Sándor Béla	Igen	Deportálva
Tamási		
Kabos Mór	Igen	Deportálva
Baja		
Bacsó Emil	Igen	Deportálva

Név	1944-ben a kamarából ki lett-e zárva	Az elhalálozás körülménye
Dömötör Kornél	Igen	Nincs pontos adat
Fehér György	Igen	Deportálva
Fischer Jákó	Igen	Nincs pontos adat
Fischl Ferenc	Nem	Munkaszolgálat során
Klein Bódog	Igen	Deportálva
Komor Mihály	Igen	Deportálva
Schön Jenő	Igen	Nincs pontos adat
Spitzer László	Igen	Deportálva
Stern József	Igen	Deportálva
Weisz Miklós	Igen	Deportálva
Bácsalmás		
Berkovits B. Bertalan	Igen	Deportálva
Dávid Artúr	Igen	Deportálva
Jánoshalma		
Nagy Jenő	Igen	Deportálva
Schmelcz József	Igen	Deportálva
Vásárhelyi Dezső	Igen	Deportálva
Kiszállás		
Korondy Károly	Igen	Nincs adat

Dr. Hónig Ferenc¹⁰

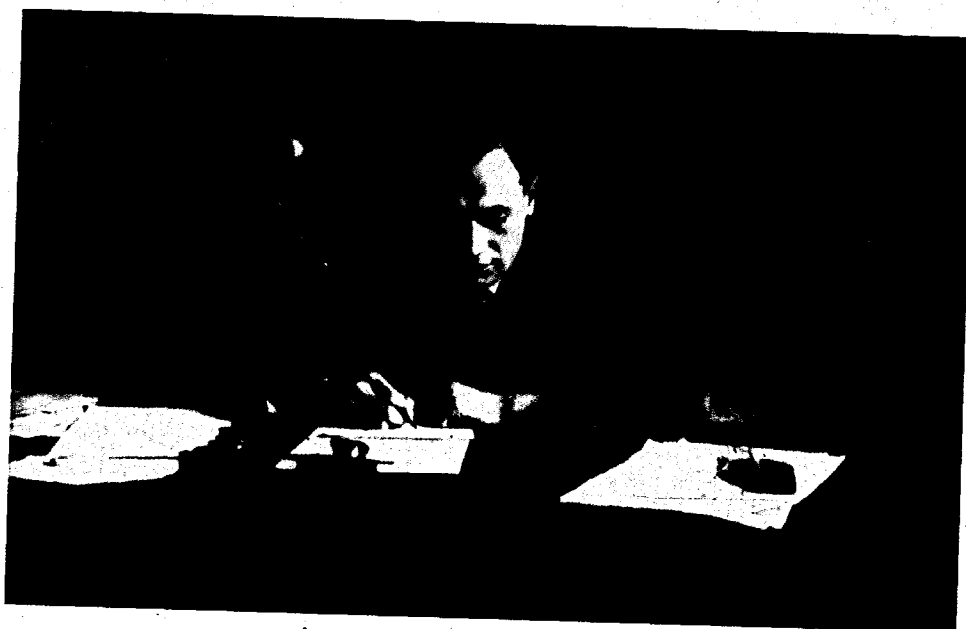
PESTVIDÉKI ÜGYVÉDI KAMARA

Név	1944-ben a kamarából ki lett-e zárva	Az elhalálozás körülménye
Aszód		
Katona Henrik	Igen	Deportálva
Budaörs		
Dőri István	Igen	Deportálva
Csepel		
Friedländer Jakab	Igen	Deportálva
Gödöllő		
Fischer Dezső	Igen	Nincs pontos adat
Mezei Manó	Igen	Deportálva
Kispest		
Fleischer Endre	Igen	Deportálva
Nemes Károly	Igen	Nincs pontos adat

Név	1944-ben a kamarából ki lett-e zárva	Az elhalálozás körülménye
Somló Mór	Nem	Nyilasok meggyilkolták
Kiskunlacháza		
Auspitz Ervin	Igen	Deportálva
Monor		
Huppert Jakab	Nem	Deportálva
Huppert László	Nem	Deportálva
Klein Jenő	Igen	Nincs pontos adat
Nagykát		
Hajdu László	Igen	Munkaszolgálat során
Halmos Pál	Igen	Deportálva
Székely István (jelölt)	Igen	Deportálva
Pestszenterzsébet		
Dénes Dezső	Igen	Deportálva
Friedmann Jakab	Nem	Deportálva
Haás Ernő	Igen	Deportálva
Krishaber Dénes	Nem	Munkaszolgálat során
Pestszentlőrinc		
Krausz Andor	Nem	Munkaszolgálat során
Pestújhely		
Barta Miklós	Igen	Deportálva
Pécel		
Gyémánt Árpád	Igen	Deportálva
Pilis		
Fekete György	Igen	Nincs pontos adat
Vadász Pál	Igen	Nincs pontos adat
Ráckeve		
Zilzer Jenő	Igen	Nincs pontos adat
Zilzer Győző (jelölt)	Igen	Munkaszolgálat során
Rákospalota		
Bakács Ignác	Igen	Deportálva

Név	1944-ben a kamarából ki lett-e zárva	Az elhalálozás körülménye
Sándor Leó	Igen	Nincs pontos adat
Rákosszentmihály		
Neumann Béni	Igen	Nincs pontos adat
Soroksár		
Földes Arnold	Igen	Nincs pontos adat
Láng Endre	Igen	Nincs pontos adat
Szentendre		
Fodor Sándor	Igen	Nincs pontos adat
Krausz József	Igen	Deportálva
Krausz György (jelölt)	Igen	Deportálva
Tápiószőlős		
Wiener Gyula	Igen	Nincs pontos adat
Újpest		
Antal Endre	Igen	Nincs pontos adat
Barát Sándor	Igen	Deportálva
Boskovitz Andor	Igen	Az újpesti gettóban
Erdős Jenő	Igen	Deportálva
Fuchs Gyula	Igen	Deportálva
Fuchs Jenő	Igen	Nincs pontos adat
Führer Imre	Igen	Deportálva
Jólesz György	Igen	Nincs pontos adat
Krausz Géza	Igen	Munkaszolgálat során
Neumann Lajos	Igen	Nincs pontos adat
Reich József	Igen	Deportálva
Révész Imre	Igen	Deportálva
Schwarcz Gyula	Igen	Deportálva
Spitzer Samu	Igen	Deportálva
Székely György	Igen	Nincs pontos adat
Weisz Árpád	Igen	Nincs pontos adat
Zinner Károly	Igen	Munkaszolgálat során

Név	1944-ben a kamarából ki lett-e zárva	Az elhalálozás körülménye
Gecsei István (helyettes)	Igen	Nincs pontos adat
Deszberg László (jelölt)	Igen	Deportálva
Lampl László (jelölt)	Igen	Nincs pontos adat
Porzsolt György (jelölt)	Igen	Munkaszolgálat során
Vác		
Perlusz István	Igen	Munkaszolgálat során
Stern Lajos	Igen	Deportálva
Blauner József (jelölt)	Igen	Munkaszolgálat során

Dr. Krishaber Dénes¹¹

SOPRONI ÜGYVÉDI KAMARA

Név	1944-ben a kamarából ki lett-e zárva	Az elhalálozás körülménye
Sopron		
Fischmann Bernát	Nem	Deportálva
Hacker Leó John	Igen	Deportálva
Hollós Jenő	Igen	Deportálva
Kelényi Dezső	Igen	Deportálva
Kelényi Jenő	Nem	Deportálva
Kemenes Aladár	Igen	Deportálva
Kohn Gyula	Nem	Deportálva
Krausz Béla	Igen	Deportálva
Léderer Manó	Igen	Deportálva
Schwartz Jenő	Igen	Deportálva
Schwartz Sándor	Igen	Deportálva
Stricker Jakab	Igen	Deportálva
Weiler Béla	Nem	Deportálva
Kapuvár		
Deutsch Dávid	Nem	Deportálva

SZEGEDI ÜGYVÉDI KAMARA

Név	1944-ben a kamarából ki lett-e zárva	Az elhalálozás körülménye
Báttonya		
Bock Ernő	Igen	Deportálva
Schwartz Andor	Igen	Deportálva
Békés		
Abonyi Pál	Igen	Munkaszolgálat során
Békéscsaba		
Brüller Endre	Igen	Munkaszolgálat során
Erdélyi György	Igen	Nincs pontos adat

Név	1944-ben a kamarából ki lett-e zárva	Az elhalálozás körülménye
Färber Viktor	Igen	Munkaszolgálat során
Fenyvesi Károly	Igen	Deportálva
Fischer Ferenc	Igen	Munkaszolgálat során
Havas László	Igen	Munkaszolgálat során
Hoffmann Lajos	Igen	Deportálva
Károlyi Ernő	Igen	Nincs adat
Prónai Ernő	Igen	Deportálva
Tardos Dezső	Igen	Deportálva
Weisz Frigyes	Igen	Nincs adat
Weisz István	Igen	Munkaszolgálat során
Reitzer Béla (korábbi tag)	Nem	Munkaszolgálat során
Csongrád		
Buk József Károly	Igen	Munkaszolgálat során
Grósz László	Igen	Munkaszolgálat során
Ság Lajos	Igen	Deportálva
Vida Sándor	Igen	Deportálva
Rosenzweig Miklós (korábbi tag)	Nem	Munkaszolgálat során
Gyula		
Goldmann Imre	Nem	Nincs pontos adat
Keppich Frigyes	Igen	Deportálva
Kohn Mór	Nem	Deportálva
Gyoma		
Messinger Albert	Igen	Deportálva
Tardos Gáspár	Igen	Deportálva
Hódmezővásárhely		
Dániel Jenő	Igen	Deportálva
Eisler Sándor	Igen	Munkaszolgálat során
Fái Endre	Igen	Munkaszolgálat során
Klein László	Igen	Deportálva

Név	1944-ben a kamarából ki lett-e zárva	Az elhalálozás körülménye
László Jenő	Igen	Deportálva
Manheimer László	Igen	Munkaszolgálat során
Seltmann Tibor	Igen	Deportálva
Székely István	Igen	Munkaszolgálat során
Vészi Artúr	Igen	Deportálva
Wallfisch Gyula	Igen	Munkaszolgálat során
Bárány Andor (jelölt)	Nem	Munkaszolgálat során
Büchler Dénes (jelölt)	Nem	Munkaszolgálat során
Müller László (jelölt)	Nem	Deportálva
Szabó Andor (korábbi tag)	Nem	Nyilasok agyonlőtték
Wilhelm Sándor (korábbi tag)	Nem	Deportálva
Bauer László (nem tag)	Nem	Deportálva
Fettmann Mátyás (nem tag)	Nem	Munkaszolgálat során
Kondoros		
Böhm József	Igen	Munkaszolgálat során
Makó		
Dózsa Ferenc	Nem	Deportálva
Fehér Mór	Igen	Deportálva
Kárpáti Lajos	Igen	Deportálva
Stein Viktor	Igen	Deportálva
Szamek György	Igen	Deportálva
Schwarcz Izsó Izidor (korábbi tag)	Nem	Nincs pontos adat
Medgyesháza		
Gábor Béla	Igen	Nincs pontos adat
Mezőberény		
Grünwald Dezső	Igen	Deportálva
Leimdörfer Imre	Igen	Munkaszolgálat során

Név	1944-ben a kamarából ki lett-e zárva	Az elhalálozás körülménye
Mezőkovácsháza		
Fekete Samu	Nem	Deportálva
Oroszló		
Kálmán László	Igen	Nincs adat
Sarkad		
Kerekes László	Nem	Deportálva
Szarvas		
Fischbein Imre	Igen	Munkaszolgálat során
Fischbein Soma	Igen	Deportálva
Keszt Ármin	Igen	Deportálva
Nagy Béla	Igen	Deportálva
Robitsek Jenő	Igen	Nincs pontos adat
Silberstein Dezső	Igen	Deportálva
Silberstein Gyula	Igen	Nincs pontos adat
Szemző István	Igen	Deportálva
Wolf Jenő	Igen	Deportálva
Szeged		
Abonyi Pál	Igen	Munkaszolgálat során
Balassa István	Igen	Munkaszolgálat során
Balassa Jenő	Igen	Munkaszolgálat során
Barta Dezső	Igen	Deportálva
Bodnár Géza	Igen	Deportálva
Bokor Gyula	Igen	Deportálva
Böhm László	Igen	Munkaszolgálat során
Darvas Károly	Igen	Deportálva (öngyilkos lett)
Dettre János	Igen	Deportálva
Engel Imre	Igen	Deportálva
Gelléri Gyula	Igen	Deportálva
Grüner Fülöp	Igen	Deportálva
Gyárfás Zoltán	Igen	Munkaszolgálat során

Név	1944-ben a kamarából ki lett-e zárva	Az elhalálozás körülménye
Kállai Emil	Igen	Deportálva
Kálmán Ákos	Igen	Deportálva
Kármán Andor	Igen	Munkaszolgálat során
Kemény László István	Nem	Munkaszolgálat során
Kormányos Benő	Igen	Deportálva
Körmendi László	Igen	Munkaszolgálat során
Lendvai László	Nem	Munkaszolgálat során
Löbl Sándor	Igen	Deportálva
Lustig István	Igen	Munkaszolgálat során
Pártos Ernő	Igen	Deportálva
Reich Zoltán	Igen	Deportálva
Rósa Péter Pál	Igen	Deportálva
Schwarcz István	Igen	Munkaszolgálat során
Schwarcz Jenő	Igen	Deportálva
Sebők Ferenc	Igen	Deportálva
Szemző Imre	Igen	Deportálva
Szécsi György	Nem	Munkaszolgálat során
Szivessy Lehel	Igen	Deportálva
Vadász Imre	Igen	Deportálva
Vajta Jenő	Nem	Deportálva
Darvas József (jelölt)	Nem	Munkaszolgálat során
Donáth István (jelölt)	Nem	Munkaszolgálat során
Duschák László (jelölt)	Nem	Munkaszolgálat során
Böhm József (korábbi tag)	Nem	Munkaszolgálat során
Dózsa László (korábbi tag)	Nem	Munkaszolgálat során
Fischer Endre János (korábbi tag)	Nem	Munkaszolgálat során
Holló Samu (korábbi tag)	Nem	Deportálva

Név	1944-ben a kamarából ki lett-e zárva	Az elhalálozás körülménye
Kálmán Oszkár (korábbi tag)	Nem	Nincs pontos adat
Kőrösi Ignác (korábbi tag)	Nem	Deportálva
Kőrösi János (korábbi tag)	Nem	Munkaszolgálat során
Mahler Szigfrid (korábbi tag)	Nem	Deportálva
Pártos Pál (korábbi tag)	Nem	Deportálva
Dömötör Tibor (nem tag)	Nem	Munkaszolgálat során
Engel Sándor (nem tag)	Nem	Deportálva
Grosz Lajos (nem tag)	Nem	Munkaszolgálat során
Győző Dezső (nem tag)	Nem	Deportálva
Hédervári Lajos (nem tag)	Nem	Deportálva
Lautman Imre (nem tag)	Nem	Munkaszolgálat során
Szegő Ottó (nem tag)	Nem	Munkaszolgálat során
Szentes		
Czukermann Andor	Igen	Deportálva
Farkas Béla	Igen	Deportálva
Őze Gyula	Igen	Deportálva
Wellisch István	Igen	Deportálva
Bárdos György (jelölt)	Nem	Munkaszolgálat során
Krausz Sándor (jelölt)	Nem	Munkaszolgálat során

Dr. Färber Viktor családja körében¹²

SZÉKESFEHÉRVÁRI ÜGYVÉDI KAMARA

Név	1944-ben a kamarából ki lett-e zárva	Az elhalálozás körülménye
Adony		
Szilágyi Ignác	Igen	Deportálva
Balatonfüred		
Widder Imre	Igen	Deportálva
Bicske		
Hönigsfeld Tivadar	Igen	Deportálva
Szmuk Mózes	Igen	Deportálva
Devecser		
Mautner Elemér	Igen	Deportálva
Széphegyi Ferenc	Igen	Deportálva
Egying		
Lengyel Kálmán	Igen	Deportálva

Név	1944-ben a kamarából ki lett-e zárva	Az elhalálozás körülménye
Martonvásár		
Hacker Vilmos	Igen	
Mór		
Gyenes Oszkár	Igen	Deportálva
Sárbogárd		
Hirsch Gyula	Igen	Deportálva
Szabó László	Igen	Nincs pontos adat
Székesfehérvár		
Erdélyi Gyula	Igen	Nincs pontos adat
Hegyi Tivadar	Igen	Deportálva
Kende István	Igen	Munkaszolgálat során
Krausz Zsigmond	Igen	Nincs pontos adat
Lánczos Andor	Igen	Deportálva során
Neuhauser Imre	Igen	Nincs pontos adat
Stein József	Igen	Deportálva
Békés Károly (jelölt)	Igen	Munkaszolgálat során
Veszprém		
Aczél István	Igen	Deportálva
Erdős Gyula	Igen	Deportálva
Lengyel Jenő	Igen	Deportálva
Löwy Ede	Igen	Deportálva
Spitzer József	Igen	Deportálva
Steiner Elemér	Igen	Deportálva
Steiner Tivadar	Igen	Deportálva

SZOLNOKI ÜGYVÉDI KAMARA

Név	1944-ben a kamarából ki lett-e zárva	Az elhalálozás körülménye
Jászapati		
Bender Ferenc	Igen	Deportálva
Jászárokszállás		
Schulhof Frigyes	Nem	Deportálva
Sipos Géza	Igen	Nincs pontos adat
Jászberény		
Ehrlich Jenő	Igen	Deportálva
Ehrlich Miklós	Igen	Deportálva
Ehrenfeld József (jelölt)	Igen	Munkaszolgálat során
Gere Jenő	Igen	Deportálva
Grünwald Ármin	Igen	Deportálva
Grünwald Pál (jelölt)	Igen	Deportálva
Holló Dezső	Igen	Deportálva
Jász Béla	Igen	Deportálva
Jász István (jelölt)	Igen	Deportálva
Moller János (jelölt)	Igen	Deportálva
Karcag		
Fülöp Dezső	Igen	Deportálva
Gleichmann Pál	Igen	Munkaszolgálat során
Karczag Sándor	Igen	Deportálva
Markos Imre	Igen	Munkaszolgálat során
Pásztor Géza	Igen	Deportálva
Raáb Nándor	Nem	Deportálva
Varró Bernát	Igen	Deportálva
Varró László (jelölt)	Igen	Munkaszolgálat során
Wiener Samu	Igen	Deportálva
Kisgyőr		
Haraszi Tibor	Igen	Munkaszolgálat során

Név	1944-ben a kamarából ki lett-e zárva	Az elhalálozás körülménye
Steiner Andor	Igen	Deportálva
Kunhegyes		
Vértes Gábor	Nem	Deportálva
Kunmadaras		
Kun László	Nem	Deportálva
Kunszentmárton		
Fisch Dezső	Igen	Deportálva
Mezőtúr		
Bachrach Imre (jelölt)	Igen	Deportálva
Kaufmann Gábor	Igen	Deportálva
Szolnok		
Fehér Mihály	Igen	Deportálva
Gerő László	Igen	Deportálva
Gettler Dezső	Igen	Nincs pontos adat
Hajdu Ignác	Igen	Deportálva
Halász Sándor (jelölt)	Igen	Munkaszolgálat során
Heimlich Sándor (helyettes)	Igen	Nincs pontos adat
Kalmár György	Igen	Nincs pontos adat
Krausz György	Igen	Munkaszolgálat során
Lantos Imre	Igen	Nincs pontos adat
Mandel István	Igen	Munkaszolgálat során
Solti Elemér	Igen	Nyilasok agyonlőtték
Szilárd Dezső	Igen	Deportálva
Szilárd Pál	Igen	Deportálva
Tolnai Ernő	Igen	Deportálva
Turi Kálmán	Igen	Nincs pontos adat
Ungár Aladár	Igen	Deportálva
Vértes Pál	Igen	Nincs pontos adat
Weltzner Miklós	Igen	Nincs pontos adat

Név	1944-ben a kamarából ki lett-e zárva	Az elhalálozás körülménye
Törökszentmiklós		
Pollák Sándor (jelölt)	Igen	Nincs pontos adat
Scheiner György (jelölt)	Igen	Munkaszolgálat során
Weinstein Dávid	Igen	Nincs pontos adat

SZOMBATHELYI ÜGYVÉDI KAMARA

Név	1944-ben a kamarából ki lett-e zárva	Az elhalálozás körülménye
Szombathely		
Dános Emil	Igen	Deportálva
Fehér Mihály	Igen	Nincs pontos adat
Filipp Frigyes	Igen	Nincs pontos adat
Granitz Géza	Igen	Nincs pontos adat
Heimler Ernő	Igen	Deportálva
Schleiffer Sándor	Igen	Deportálva
Stadler Izidor	Igen	Deportálva
Szegő Tibor	Igen	Deportálva
Szöllősi György	Igen	Nincs pontos adat
Vajda Imre	Igen	Deportálva
Celldömölk		
Dömölki László	Igen	Deportálva
Dömölki József	Nem	Deportálva
Wellisch Iván	Igen	Nincs pontos adat
Kőrmend		
Péterfai Andor	Igen	Deportálva
Kőszeg		
Kopfstein Lipót	Igen	Deportálva
Sárvár		
Lóránt Mihály	Igen	Deportálva

Név	1944-ben a kamarából ki lett-e zárva	Az elhalálozás körülménye
Rácz Imre	Igen	Deportálva
Wolf Géza	Nem	Nincs pontos adat
Szentgotthárd		
Reichnitzer Ernő	Igen	Nincs pontos adat
Vasvár		
Dénes Mór	Igen	Deportálva
Rothauser Béla	Igen	Deportálva

ÚJVIDÉKI ÜGYVÉDI KAMARA

Név	1944-ben a kamarából ki lett-e zárva	Az elhalálozás körülménye
Újvidék		
György Imre	Igen	Deportálva
Handler Zsigmond	Igen	Deportálva
Havas Emil	Igen	Deportálva
Heller József	Igen	Deportálva
Kempf Oszkár	Igen	Deportálva
Lampel Béla	Igen	Deportálva
Lóránt Zoltán	Igen	Deportálva
Lustig Ferdinánd	Igen	Deportálva
Scheer Ármin	Igen	Deportálva
Schill Endre	Igen	Nincs pontos adat
Székely Zoltán	Igen	Deportálva
Tibor Dezső	Igen	Deportálva
Tibor György	Igen	Deportálva
Weiner Imre	Igen	Újvidéki pogrom során
Zenta		
Balázs Jenő	Igen	Deportálva
Balázs Zoltán	Igen	Deportálva

Név	1944-ben a kamarából ki lett-e zárva	Az elhalálozás körülménye
Bíró Károly	Igen	Deportálva
Bodnár Sándor	Igen	Deportálva
Boschan Sándor	Igen	Újvidéki pogrom során
Brichta Nándor	Nem	Deportálva
Brill Nándor	Igen	Deportálva
Goldstein Jenő	Igen	Munkaszolgálat során
Horváth Ferenc	Igen	Deportálva
Hubert András	Igen	Deportálva
Pollacsek György	Igen	Deportálva
Pollák István	Igen	Deportálva
Lobl Ferenc	Igen	Nincs pontos adat
Spiro Mátyás (jelölt)	Igen	Deportálva
Víg Károly	Igen	Deportálva
Zombor		
Bruck József	Igen	Deportálva
Gál Rezső	Igen	Deportálva
Gussmann István	Igen	Munkaszolgálat során
Gutmann Jenő	Igen	Munkaszolgálat során
Mezei Miklós	Nem	Munkaszolgálat során
Nagy Béla	Igen	Deportálva
Oblat Henrik	Igen	Deportálva
Philip Iván	Igen	Munkaszolgálat során
Reich Hugó	Igen	Deportálva
Schossberger Zsigmond	Igen	Deportálva
Schreier László	Igen	Munkaszolgálat során

ZALAEGERSZEGI ÜGYVÉDI KAMARA

Név	1944-ben a kamarából ki lett-e zárva	Az elhalálozás körülménye
Zalaegerszeg		
Antal Gáspár	Nincs adat	Deportálva
Boschán Gyula	Nincs adat	Deportálva
Büchler Mór	Nincs adat	Deportálva
Berger Imre	Nincs adat	Deportálva
Fürst Jenő	Nincs adat	Deportálva
Garai Gyula	Nincs adat	Deportálva
Tapolca		
Berger Sándor	Nincs adat	Deportálva
Buzás Dezső	Nincs adat	Nincs pontos adat
Hirsch Károly	Nincs adat	Deportálva
Schwarcz Sándor	Nincs adat	Nincs pontos adat
Vázsonyi Emil	Nincs adat	Deportálva
Vermes György	Nincs adat	Nincs pontos adat
Zalaszentgrót		
Weisz István	Nincs adat	Deportálva
Nagykanizsa		
Bartha István	Nincs adat	Nincs pontos adat
Beck Dezső	Nincs adat	Deportálva
Elek Mór	Nincs adat	Deportálva
Fodor Antal	Nincs adat	Nincs pontos adat
Gyulai Béla	Nincs adat	Deportálva
Halphen Jenő	Nincs adat	Deportálva
Hirschler Jenő	Nincs adat	Nincs pontos adat
Hoch Oszkár	Nincs adat	Deportálva
Krausz Aladár	Nincs adat	Deportálva
Mező Ignác	Nincs adat	Deportálva
Rapoch Aladár	Nincs adat	Deportálva

Név	1944-ben a kamarából ki lett-e zárva	Az elhalálozás körülménye
Schleiffer Imre	Nincs adat	Deportálva
Keszthely		
Barta Károly	Nincs adat	Deportálva
Hochstädter Jenő	Nincs adat	Deportálva
Illés Mór	Nincs adat	Deportálva
Kardos Zoltán	Nincs adat	Deportálva
Kovács Endre	Nincs adat	Deportálva
Menczer Imre	Nincs adat	Deportálva
Simon Géza	Nincs adat	Deportálva

Felhasznált irodalom

- Áhároni Ráhel: *A rákospalotai zsidó hitközség története*. Tel Aviv, 1978.
- Dr. Bálint Ákos György: *Sziget a mérgezett tengerben*, Budapesti Ügyvédi Kamara, 2013.
- A Budapesti Közlöny* vonatkozó számai az 1944-es évfolyamból.
- Dr. Gavriel Bar-Shaked – Dr. Julia Bock – Yosef Stern: *Miscarriage of Justice: The Elimination of Jewish Attorneys in Hungary During the Holocaust*, The International Association of Jewish Lawyers and Jurists, Tel-Aviv, 2006.
- Davidovits, Mnase S.: *Memorial Book of the Jewish Community in Sátoraljaújhely*. Ramat Hasaron, 2003.
- Ehrenfeld Artúr: *Egri zsidók*, Jerusalem, 1975.
- Farkas Gábor: *Fejér Megyei Történeti évkönyv 8.*, Székesfehérvár, 1974.
- Gergely Anna: *A székesfehérvári és Fejér Megyei zsidóság tragédiája (1938-1944)*, Vince Kiadó, 2003.
- Dr. Hollós László – Dr. Papp Sándor: *A Debreceni Ügyvédi Kamara története 1875-1995*, Debrecen, 1995.
- Horváth László: *A gyöngyösi zsidóság története*, Gyöngyös, 1999.
- Horváth Sándor Domonkos – Tuba László: *A győri ügyvédi kamara története 1875-2000*, Győr-Ménfőcsanak-Sopron Megyei Ügyvédi Kamara, 2000.
- Kapiller Imre – Paksy Zoltán: *A zalaegerszegi zsidóság története a betelepítéstől napjainkig*. Zalaegerszeg, 2014.
- Kereskenyiné Cseh Edit: *A gyulai zsidóság és a vészkorszak*. Gyula, 1994.
- Láng Jehuda-Gyula: *A pápai zsidóság emlékkönyve. A mártírhaltalt halt pápai és környékbeli zsidók emlékére*. Tel Aviv, 1974.
- Lippai Pál: *A Szegedi Ügyvédi Kamara áldozatai a II. világháborúban*, Szegedi Ügyvédi Kamara, Szeged, 2006.
- Löwinger Avraham Albert (szerkesztette): *A vasi zsidók emlékére: a mártírhaltalt szenvedett vasmegegyei zsidóságnak*, Izraelben élő Vasmegyei Zsidók Emlékbizottsága, Tel-Aviv, 1974.
- Löwy Dániel: *Kőbe írt Kolozsvár: emléktáblák, feliratok, címerek*, Nis Kiadó, Kolozsvár, 1996.
- Löwy Dániel: *A kálváriától a tragédiáig: Kolozsvár zsidó lakosságának története*, Koinónia, Kolozsvár, 2005.
- Papp Zsolt: *A szolnoki zsidóság emlékkönyve*. Szolnok – Budapest, 2008.
- Pejin Attila: *A zentai zsidóság története*, Thurzó Lajos Közművelődési Központ, Zenta, 2003.
- Schön Dezső: *A tegnap városa. A nagyváradi zsidóság emlékkönyve*. Tel-Aviv, 1981.
- Somodi Henrietta: *Zsidók Bács-Kiskun megyében*, Makkabi Kiadó, Budapest, 2001.
- Számadó Emese (szerk.): *„Ezt a hazát tehát elvesztettem” – A holokauszt komáromi eseményei*, Komárom, 2014.

- Szántó László (szerk.): *A Somogy Megyei Ügyvédi Kamara emlékkönyve*, Kaposvár, SMÜK, 2000.
- Strba Sándor – Láng Tamás: *Az érsekújvári zsidóság története*. Kalligram Kiadó, Pozsony, 2004.
- Tárkányi Sándor – Tárkányi Eszter: *Elfeledett soproniak: arcok, sorsok, áldozatok: fejezetek a soproni zsidóság történetéből*, Soproni Magyar – Izraeli Baráti Kör, Sopron, 2014.
- Turai János – Vásárhelyi József (szerk.): *A holokauszt pusztítása a Duna mentén – A Váci Izraelita Hitközség deportáltjainak névjegyzéke 1944-1945*. Váci Zsidó hitközség, Vác, 2014.
- Ügyvédi határidőnapló az 1940. szököő évre*, Magyar Ügyvédek Nemzeti Egyesülete, Budapest, 1939.
- A Honvédelmi Minisztérium Társadalmi Kapcsolatok és Háborús Kegyeleti Főosztály online adatbázisa: www.hadisir.hu
- A Yad Vashem online adatbázisa: <http://db.yadvashem.org/names/search.html?language=en>

A Budapesti Ügyvédi Kamara irattárának forrásai:

- BÜK Választmányi teljes ülés 1942 IX. 16 – 1944. IX. 12. III/D. 27-es számú doboz
- BÜK Emlékmű felállításának háborúban elesett ügyvédekéről II./V. 28-as számú doboz
- BÜK Képviselői közgyűlés jegyzőkönyvei 1941-1944
- BÜK Kassai Ügyvédi Kamara Átiratai 14/1944/1.
- BÜK Kolozsvári Ügyvédi Kamara Átiratai 16/1942/2.
- BÜK Marosvásárhelyi Ügyvédi Kamara Átiratai 18/1944/2.
- Dr. Baróti György személyes kartonja 7317. sz.

A Yad Vashem archívumából közölt fényképek:

- Dr. Krishaber Dénes:
http://namesfs.yadvashem.org/YADVASHEM/Hall%20of%20Names/5541/2032333_1.JPG
 (utoljára letöltve 2015.12.31.)
- Dr. Polgár Henrik:
http://namesfs.yadvashem.org/YADVASHEM/Hall%20of%20Names/2426/770657_1.JPG
 (utoljára letöltve 2016.01.01.)
- Dr. Färber Viktor:
http://namesfs.yadvashem.org/YADVASHEM/Hall%20of%20Names/7578/3980786_1.JPG
 (utoljára letöltve 2016.01.01.)
- Dr. Hónig Ferenc:
http://namesfs.yadvashem.org/YADVASHEM/Hall%20of%20Names/5039/1322753_1.JPG
 (utoljára letöltve 2016.01.01.)
- Dr. Székely László:
http://collections1.yadvashem.org/arch_srika/Albums/49-68/57_20.jpg
 (utoljára letöltve 2016.01.06.)

Jegyzetek

- 1 *Ügyvédi határidőnapló az 1940. szökő évre*, Magyar Ügyvédek Nemzeti Egyesülete, Budapest, 1939.
- 2 Budapesti Közlöny, 1944. március 31./73. szám 2. oldal
- 3 A Budapesti Közlöny számai alapján az International Association of Jewish Lawyers and Jurists összeállított egy kötetet melyben ábécé szerinti sorrendben közölte a rendelet alapján kizárt ügyvédeket. (Bar-Shaked – Bock – Stern: Miscarriage of Justice: The Elimination of Jewish Attorneys in Hungary During the Holocaust, Tel-Aviv, 2006) Ebben a kiadványban azonban csak néhány kizárt ügyvéd sorsáról tudunk meg többet. Ennek ellenére a kötet igen hasznosnak bizonyult egyrészt általában az egyéb források ellenőrzéséhez, illetve az Újvidéki Ügyvédi Kamara névsorának legalább részben való megismeréséhez, róluk ugyanis egyelőre nem találtam egyéb forrást.
- 4 A két adatbázis: <http://db.yadvashem.org/names/search.html?language=en>, www.hadisir.hu
- 5 Információ és a fénykép is: BÜK – Dr. Baróti György személyes kártyája 7317. sz.
- 6 A fénykép elérhető a Yad Vashem archívumában http://collections1.yadvashem.org/arch_sri-ka/Albums/49-68/57_20.jpg
- 7 BÜK Emlékmű felállítása háborúban elesett ügyvédekről II./V. 28-as számú doboz
- 8 BÜK Emlékmű felállítása háborúban elesett ügyvédekről II./V. 28-as számú doboz
- 9 A fénykép elérhető a Yad Vashem online archívumában: http://namesfs.yadvashem.org/YAD-VASHEM/Hall%20Of%20Names/2426/770657_1.JPG
- 10 A fénykép elérhető a Yad Vashem online archívumában:
http://namesfs.yadvashem.org/YADVASHEM/Hall%20Of%20Names/5039/1322753_1.JPG
- 11 A fénykép elérhető a Yad Vashem online archívumában:
http://namesfs.yadvashem.org/YADVASHEM/Hall%20Of%20Names/5541/2032333_1.JPG
- 12 A fénykép elérhető a Yad Vashem online archívumában:
http://namesfs.yadvashem.org/YADVASHEM/Hall%20Of%20Names/7578/3980786_1.JPG